

**AZERBAYCAN'DA VERGİ TEŞVİKLERİ
VE VERGİ HARCAMALARI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Orkhan ORUJOV

Eskişehir 2025

AZERBAYCAN'DA VERGİ TEŞVİKLERİ VE VERGİ HARCAMALARI

Orkhan ORUJOV

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Maliye Ana Bilim Dalı

Maliye Programı

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Erkan ÜYÜMEZ

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Haziran 2025

Eskişehir

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Orkhan ORUJOV'un "AZERBAYCAN'DA VERGİ TEŞVİKLERİ VE VERGİ HARCAMALARI" başlıklı tezi .../.../20... Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Maliye Ana Bilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Üye (Danışman) :	Prof. Dr. Mustafa Erkan ÜYÜMEZ	
Üye :	Prof. Dr. Canatay HACIKÖYLÜ	
Üye :	Prof. DR. Filiz EKİNCİ	
Üye :	Doç. Dr. Şebnem EKERYILMAZ	
Üye :	Dr.Öğr.Üy. Sedef OLUKLULU	

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Nafiz Öncü CAN

ÖZET

AZERBAYCAN’DA VERGİ TEŞVİKLERİ VE VERGİ HARCAMALARI

Orkhan ORUJOV

Maliye Ana Bilim Dalı Maliye Programı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Haziran 2025

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Erkan ÜYÜMEZ

Bu araştırma, Azerbaycan’daki vergi teşviklerini ve bu teşviklerin oluşturduğu vergi harcamalarının hukuki ve mali yönlerini kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Vergi teşvikleri, devletin belirli bölgeler veya sektörlerde vergi muafiyetleri, istisnalar ve indirimler sunarak ekonomik gelişmeyi teşvik etme çabalarına dair önemli bir maliye politikası aracıdır. Bu uygulamalardan kaynaklanan, doğrudan kamu bütçesinde görülmeyen gelir kayıpları ise vergi harcaması terimiyle anılmaktadır. Bu bağlamda, Azerbaycan Vergi Kanunu ve diğer ilgili yasal düzenlemeler detaylı bir şekilde ele alınmış; yatırım teşvik belgeleri, serbest ekonomik bölgeler ve kamu-özel iş birliği projeleri gibi farklı uygulama alanlarına odaklanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak, yasal belgeler, resmî belgeler ve akademik yayınlar incelenmiş, vergi teşviklerinin yapısal nitelikleri ve bütçe üzerindeki etkileri göz önüne alınmıştır. Sonuç olarak, vergi teşviklerinin ülke ekonomisine katkı yapma potansiyelinin bulunduğu, ancak vergi harcamalarının etkili bir şekilde izlenebilmesi için daha sağlam bir mali şeffaflık sisteminin gerekli olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vergi teşvikleri, Vergi harcamaları, Kamu maliyesi, Vergi hukuku, Vergi kanunu

ABSTRACT

TAX INCENTIVES AND TAX EXPENDITURES IN AZERBAIJAN

Orkhan ORUJOV

Department of Finance Anadolu University

Institute of Graduate Studies, 2025

Supervisor: Prof. Dr. Mustafa Erkan ÜYÜMEZ

This study aims to comprehensively examine the existing tax incentives in Azerbaijan and the legal and fiscal aspects of the tax expenditures arising from these incentives. Tax incentives represent an important fiscal policy instrument used by the state to promote economic development by offering tax exemptions, deductions, and reductions in specific regions or sectors. The revenue losses resulting from such practices, which do not appear directly in the public budget, are referred to as tax expenditures. In this context, the Tax Code of Azerbaijan and other relevant legal regulations have been analyzed in detail, with particular focus on the implementation areas such as investment promotion certificates, free economic zones, and public-private partnership projects. Utilizing a qualitative research method, legal documents, official records, and academic sources were examined to assess the structural characteristics of tax incentives and their impact on the national budget. The findings indicate that while tax incentives have the potential to contribute to the country's economy, a more robust fiscal transparency system is necessary for the effective monitoring of tax expenditures.

Keywords: Tax incentives, Tax expenditures, Public finance, Tax law, Tax code

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca, bilgi birikimi, tecrübesi, sabrı ve sonsuz desteğiyle yolumu aydınlatan, akademik ve kişisel gelişimime paha biçilmez katkılarda bulunan kıymetli danışmanım **Prof. Dr. Mustafa Erkan ÜYÜMEZ**'e en derin minnet ve şükranlarımı sunarım. Kendisi, bana sadece dersleriyle değil, aynı zamanda rehberliği, anlayışı ve her zaman yanımda olduğunu hissettiren yaklaşımıyla ilham kaynağı olmuştur. Bu tezin ortaya çıkmasında gösterdiği özverili rehberlik ve hoşgörü için sonsuz teşekkürlerimi ifade etmek isterim.

Orkhan ORUJOV

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “Bilimsel İntihal Tespit Programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Orkhan ORUJOV

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

I hereby truthfully declare that this thesis/dissertation is an original work prepared by me; that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with “Scientific Plagiarism Detection Program” used by Anadolu University, and that “it does not have any plagiarism” whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

Orkhan ORUJOV

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tez çalışmasının hazırlanması, yürütülmesi, verilerin analizi vb. aşamalarının herhangi birinde üretken yapay zekâ programlarından yararlanmadığımı beyan ederim.

Orkhan ORUJOV

DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE

I declare that I have not used generative artificial intelligence programs at any stage of the preparation, execution, data analysis, etc. of this study.

Orkhan ORUJOV

İçindekiler

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES	vii
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI	viii
DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE	ix
TABLolar DİZİNİ	xvi
KISALTMALAR DİZİNİ	xvii
GİRİŞ	1
1. AZERBAIJAN VERGİ SİSTEMİNİN MEVZUAT ALTYAPISI.....	2
1.1.1. Azerbaycan vergi sisteminin temel yapısı	2
1.1.2. Kamu Gelirleri ve Vergilerin Önemi.....	2
1.1.3. Azerbaycan vergi sisteminin tarihsel gelişimi ve modernleşme süreci.....	3
1.1.4. Vergi sisteminin kurumsal yapılanması ve yönetimi	4
1.1.5. Azerbaycan vergi sisteminin temel özellikleri ve amaçları	5
1.1.6. Vergi türleri ve vergilendirme esasları.....	6
1.2. Vergi Kanunu (Vergi Məcəlləsi)	8
1.2.1. Vergi kanunun hukuki niteliği ve temel işlevleri	8
1.2.2. Vergi kanunun gelişimi ve dinamik yapısı.....	8
1.2.3. Vergi politikalarının kapsamı ve hedefleri	9
1.2.4. Vergi kanunun temel özellikleri ve ekonomik-sosyal etkileri	9
1.2.5. Vergi sisteminin temel esasları ve vergi türleri	13
1.2.6. Vergi kanunu kapsamındaki KDV muafiyetleri ve amaçları.....	14
1.3. Başlıca Vergi Türleri ve Hukuki Dayanakları.....	14
1.3.1. Azerbaycan vergi sisteminin genel çerçevesi	14
1.3.2. Doğrudan vergiler ve uygulama esasları	15
1.3.3. Dolaylı vergiler ve işleyiş mekanizması	16
1.3.4. Basitleştirilmiş vergi sistemi ve küçük işletme destekleri	16

1.3.5. Yerel vergiler ve mali merkeziyetçilik	17
1.3.6. Vergi mevzuatının kapsamlı yapısı ve uluslararası uyum	17
1.3.7. Gerçek kişilerde gelir vergisi ve mükellefiyet durumu	18
1.4. Vergi Teşviklerinin Mevzuattaki Yeri	19
1.4.1. Vergi teşviklerinin hukuki dayanağı ve merkezi yapısı	19
1.4.2. Vergi teşviklerinin tanımı ve ekonomik fonksiyonu	20
1.4.3. Vergi yükü kavramı ve teşvik ilişkisi	20
1.4.4. Azerbaycan'da vergi teşvik mekanizmalarının amaçları ve uygulamaları	21
1.4.5. Kurumlar vergisi yapısı ve uluslararası uyum	22
1.4.6. Vergi muafiyetleri ve istisnalar (sosyal ve stratejik alanlar)	22
1.4.7. Vergi teşviklerinin etkinlik değerlendirmesi	24
1.4.8. Vergi sisteminde yapılan sadeleştirme ve güncel değişiklikler	24
1.4.9. Sektörel ve bölgesel özel teşvikler	26
1.4.10. İhracat destekleri ve küresel rekabetçilik	27
1.4.11. Vergi teşviklerinin başarılı uygulanması için gerekli koşullar	32
1.5. Vergi Harcamalarının Hukuki Temeli	33
1.5.1. Vergi harcamaları kavramı ve fonksiyonları	33
1.5.2. Vergi muafiyetleri, istisnaları, indirimleri ve teşvikleri	34
1.5.3. Vergi harcamalarının belirlenmesi ve değerlendirilmesi ilkeleri	34
1.5.4. Azerbaycan'daki başlıca vergi harcamaları ve hukuki dayanakları	35
1.5.5. 2019–2025 Dönemi vergi kanunu değişiklikleri ve teşvikler	36
1.5.6. Özel vergi rejimlerinin yasal temelleri	40
1.5.7. Bütçe kanunlarında vergi harcamaları	42
1.5.8. Resmi kurum yayınlarındaki hukuki referanslar	42
1.5.9. Azerbaycan'ın vergi harcamaları sisteminin genel değerlendirmesi	43
2. UYGULAMA (Kurumsal Yapı ve Uygulamadaki Durum)	44
2.1. Uygulayıcı Kamu Kurumları ve Görev Dağılımı	44
2.1.1. Azerbaycan Cumhuriyeti devlet vergi otoritesi	44

2.1.2. Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı.....	44
2.1.3. Azerbaycan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı	45
2.1.4. Azerbaycan Cumhuriyeti Yatırımların Teşviki ve İzlenmesi Ajansı (AZPROMO)	46
2.1.5. Azerbaycan Cumhuriyeti Sayıştay (Hesablama Palatası)	48
2.2. Teşvik Süreçleri ve Başvuru Prosedürleri	49
2.2.1. Teşvik uygulamasının genel çerçevesi	49
2.2.2. Yatırım teşviklerine erişim sürecinin temel adımları	49
2.2.3. Yatırım teşvik mekanizması ve ekonomik katkıları.....	50
2.2.4. Yatırım teşvik belgelerinin yıllık dağılımı ve göstergeler.....	51
2.2.5. Teşvik uygulamalarının takibi ve raporlama yükümlülüğü	51
2.2.6. Dijital Başvuru Platformu.....	51
2.2.7. Başvuruların değerlendirilmesinde öncelikli kriterler	52
2.3. Sektörel Teşvik Dağılımı (Tarım, Sanayi, Kültür vb.).....	52
2.3.1. Genel teşvik politikaları ve hedefleri.....	52
2.3.2. Tarım ve hayvancılık sektörüne yönelik teşvikler	52
2.3.3. Sanayi ve üretim sektöründe çeşitlendirilmiş teşvikler	53
2.3.4. Kültür ve turizm sektörünün geliştirilmesine yönelik teşvikler	54
2.3.5. Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) sektörüne yönelik inovasyon odaklı teşvikler.....	54
2.3.6. İhracata yönelik sektörlere teşvikler.....	55
2.3.7. Teşviklerin yönetimi ve kurumsal iş birliği	55
2.3.8. Sektörel teşviklerin genel değerlendirmesi	55
3. VERİ (Sayısal Bulgular ve Raporlar)	56
3.1. Teşvik Harcamalarının Yıllara Göre Dağılımı.....	56
3.1.1. Kamu harcamaları ve bütçe dengesi	56
3.1.2. Vergi gelirlerinin yıllara göre gelişimi ve yapısı (petrol ve petrol dışı sektör ayrımı)	57
3.1.3. Vergi harcamalarının tahmini büyüklüğü ve bütçeye etkisi	58

3.1.4. Önemli sektörlerle yönelik vergi teşviklerinin yıllara göre uygulaması ve etkileri (özellikle tarım sektörü örneği)	59
3.1.5. Vergi teşviklerinin genel değerlendirmesi ve gelecek odaklı politika önerileri ..	59
3.2. Teşviklerden Yararlanan Sektörlerin Performans Verileri	60
3.2.1. Tarım sektörü	60
3.2.2. Sanayi sektörü	62
3.2.3. İnşaat sektörü.....	63
3.2.4. Ulaştırma sektörü	64
3.2.5. Teknoloji (BİT) sektörü	65
3.2.6. Hizmet sektörü	66
3.2.7. İhracat odaklı sektörler	67
3.3. Devlet Bütçesi İçindeki Vergi Harcamalarının Payı.....	69
3.3.1. Vergi harcamalarının tanımı ve Azerbaycan bağlamındaki önemi	69
3.3.2. Azerbaycan'da vergi harcamalarına dair şeffaflık ve veri eksikliği	69
3.3.3. Azerbaycan'ın mali ortamını anlamak: bütçe yapısı ve tahminler	70
3.3.4. Vergi harcamaları kavramı ve uluslararası örnekler	71
3.3.5. Azerbaycan'da vergi harcamalarının raporlanmasında karşılaşılan sorunlar ..	71
3.3.6. Şeffaflık eksikliğinin mali analiz ve politika oluşturmaya etkisi	72
3.3.7. Azerbaycan bağlamında vergi gelirleri tanımındaki yaklaşımlar	73
3.3.9. Azerbaycan devlet bütçesi temel mali göstergeleri	76
3.4. Vergi sisteminin genel verileri ve bütçe vergi gelirleri	77
3.4.1. Vergi gelirlerinin temel unsurları ve bileşenleri.....	77
3.4.3. 2019-2025 Vergi gelirlerindeki değişim ve gelişmeler	78
3.4.4. Vergi gelirlerinin devlet bütçesi içindeki payı.....	79
3.4.5. Gelir çeşitliliği: petrol fonu ve gümrüklerin katkısı	80
3.4.6. GSYİH içindeki vergi yükü (vergi oranı)	80
3.4.7. Vergi gelirlerindeki artış/azalışın nedenleri	81
4. ANALİZ (Yorumlama ve Karşılaştırma).....	82

4.1. Uluslararası Standartlarla Uyum (OECD ve AB Karşılaştırması).....	82
4.1.1. Vergi gelirlerinin GSYİH' ya oranı: tanım ve önemi	82
4.1.2. Azerbaycan'ın vergi/GSYİH oranlarının uluslararası karşılaştırması ve vergi harcamaları şeffaflığı.....	82
4.1.3. Azerbaycan'ın mali sistemindeki gelişim fırsatları ve öneriler	83
4.1.4. Azerbaycan vergi/GSYİH oranları (2022-2025) tablosu	83
4.1.5. Vergi/GSYİH oranlarındaki değişimin analizi (2022-2024)	84
4.2. Etkinlik Analizi: Teşviklerin Hedefe Ulaşma Başarısı	84
4.2.1. Genel bakış ve temel zorluklar	84
4.2.2. Analizin amacı ve kapsamı	84
4.2.3. Azerbaycan'ın ekonomik kalkınma stratejisine genel bakış.....	85
4.2.4. Temel makroekonomik göstergeler (Ocak-Nisan 2025 ve 2024).....	86
4.2.5. Petrol bağımlılığı ve Hollanda hastalığı etkisi	88
4.2.6. Temel teşvik programları ve mekanizmaları	89
4.2.7. Yeşil ekonomi ve yenilenebilir enerji teşvikleri	89
4.2.8. Yatırım teşviki ve doğrudan yabancı yatırım (DYY)	91
4.2.9. Küçük ve orta ölçekli işletme (KOBİ) destek programları.....	93
4.3. Verimlilik – Maliyet Analizi ve Eleştiriler.....	94
4.3.1. Verimlilik analizi.....	94
4.3.2. İdari ve uyum maliyetleri: Azerbaycan vergi sisteminin ekonomik yükü	95
4.3.3. Eleştiriler	96
4.3.4. Reform ve iyileştirme önerileri	98
5. SONUÇ (DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER)	100
5.1.1. Azerbaycan'da vergi teşviklerinin tarihsel gelişimi ve amaçları.....	100
5.1.2. Teşviklerin makroekonomik etkileri ve başarı göstergeleri	100
5.1.3. Vergi harcamalarında şeffaflık sorunu ve mali disiplin etkileri.....	101
5.1.4. Azerbaycan'ın teşvik politikasının güçlü ve zayıf yönleri.....	102
5.1.5. Uluslararası standartlara uyum ve yeni vergi düzenlemeleri	102

5.1.6. Gelecek teşvik stratejisi ve beklentiler	103
5.1.7. Sonuç ve genel değerlendirme.....	104
5.2. Sorunlar ve Tespitler.....	105
5.2.1. Azerbaycan'da vergi teşviklerinin hukuki yapısına eleştirel bakış	105
5.2.3. Azerbaycan'da mali şeffaflık açığı ve vergi teşviklerinde şeffaflık gereksinimi	108
5.2.4. Teşviklerin etkinliğinin ölçülememesi ve değerlendirme eksikliği	109
5.2.5. Bölgesel eşitsizlikler ve teşvik dağılımındaki sorunlar.....	111
5.2.6. Kamu-özel iş birliği (KÖİ) süreçlerinde kurumsal karmaşıklık.....	112
5.3. Politika ve Reform Önerileri.....	114
5.3.1. Mali şeffaflığın artırılması	114
5.3.2. Vergi teşviklerinin etkili izlenmesi ve raporlanması	116
5.3.3. Etkisiz vergi harcamalarının sınırlandırılması	117
5.3.4. Yatırım ortamının güçlendirilmesi	117
5.3.5. Bölgesel kalkınma için hedeflenmiş teşviklerin optimizasyonu	118
5.3.6. Uluslararası kuruluşların Azerbaycan'a vergi reform önerileri	119
KAYNAKÇA.....	121

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.5.5 2019–2025 Dönemi Vergi Kanunu Değişiklikleri ve Teşvik Uygulamaları	38
Tablo 2.2.4. Yatırım teşvik belgelerinin yıllık dağılımı ve göstergeler	51
Tablo 4.1.4 Azerbaycan Vergi/GSYİH Oranları (2022–2025)	83
Tablo 4.2.4 Temel Makroekonomik Göstergeler (Ocak–Nisan 2025 ve 2024 Karşılaştırması)	86

KISALTMALAR DİZİNİ

AB:	Avrupa Birliği
AHP:	Analitik Hiyerarşı Süreci
AZPROMO:	Azerbaycan Cumhuriyeti Yatırımların Teşviki ve İzlenmesi Ajansı
BEPS:	Vergi Tabanının Aşındırılması ve Kar Transferi (Base Erosion and Profit Shifting)
BİT:	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
DVX:	Devlet Vergi Xidməti (Azerbaycan Devlet Vergi Hizmeti)
DYY:	Doğrudan Yabancı Yatırım
GSYİH:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF:	Uluslararası Para Fonu
KDV:	Katma Değer Vergisi
KOBİ:	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
OECD:	Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü
PPP:	Kamu-Özel İş Birliği (Public-Private Partnership)
SaaS:	Hizmet Olarak Yazılım (Software as a Service)
EBRD:	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (European Bank for Reconstruction and Development)

GİRİŞ

Küresel düzeydeki ekonomik dalgalanmalar, ülkeleri yatırım koşullarını geliştirmeye ve üretim kapasitelerini artırmaya yöneltmektedir. Bu bağlamda, vergi politikaları artık sadece bir gelir toplama aracı değil, ekonomik büyümeyi teşvik eden stratejik bir unsur haline gelmiştir. Özellikle vergi teşvikleri, devletlerin belirli sektörleri veya alanları öncelikli olarak desteklemek için kullandığı önemli mali araçlar arasında yer almaktadır. Azerbaycan, bağımsızlığını elde ettikten sonra, ekonomik yapısını yeniden yapılandırmak için yeniden yapılanma sürecine başlamıştır ve bu süreçte vergi sistemi kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmiştir. 2001’de yürürlüğe giren “Vergi Məcəlləsi” sayesinde, vergi düzenlemeleri sistematik bir hale gelmiş, mükelleflerin hakları ve devletin vergilendirme yetkisi açık ve kesin kurallarla tanımlanmıştır. Bu yasal yapı, vergi teşviklerinin hangi koşullar altında ve ne oranda uygulanabileceği konusunda genel bir çerçeve sunmuştur. Böylelikle teşviklerin hukuki çerçevede, yasal temel üzerinden sunulması amaçlanmıştır. Son dönemde Azerbaycan’da uygulanan vergi teşvikleri, yatırım ortamını iyileştirmek, özel sektörü güçlendirmek ve bölgesel gelişimi desteklemek gibi çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır. Özellikle 2019 sonrasında hem küresel salgının ekonomik etkileri hem de Karabağ bölgesindeki gelişmeler, vergi politikalarının daha etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamıştır. Devlet bu dönemde çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren yatırımcılara vergi muafiyetleri ve istisnalar sağlamış ve böylece ekonomik toparlanma sürecini hızlandırmayı hedeflemiştir. Vergi teşvikleri, genellikle kamu bütçesinde doğrudan bir ödeme kalemi olarak görünmediğinden, başlangıçta mali bir yük oluşturmuyormuş izlenimi verebilir; ancak bu durum aslında kamu gelirlerinden bilinçli bir şekilde vazgeçmeyi ifade etmektedir. Bu nedenle, teşviklerin kapsamı, süresi ve sonuçlarının dikkatlice incelenmesi gerekmektedir. Vergi harcaması olarak adlandırılan bu uygulamalar, devletin potansiyel vergi gelirlerinden vazgeçmesi anlamına gelir ve bu durum bütçe disiplini etkilemektedir. Bu çalışmanın amacı, Azerbaycan’da uygulanan vergi teşviklerini ve bu teşviklerin kamu bütçesine etkilerini hukuki ve pratik yönleriyle incelemektir. Vergi teşvikleri ve harcamaları mevzusu ele alınarak, teşvik sisteminin nasıl düzenlendiği, hangi yasal temellere dayandığı ve bu uygulamaların ekonomik etkilerinin nasıl ortaya çıktığı araştırılacaktır. Araştırma dahilinde Vergi Kanunu ve ilgili diğer yasal düzenlemeler, bakanlık raporları, uluslararası kuruluşların değerlendirmeleri ile akademik kaynaklar gözden geçirilecektir. Tez üç ana kısımdan meydana gelmektedir.

İlk kısımda, vergi teşvikleri ile vergi harcamalarına dair kavramlar tanıtılarak genel bir teorik yapı oluşturulacaktır. İkinci kısımda, Azerbaycan'daki vergi teşviklerinin hukuki dayanakları ve 2019-2025 yılları arasındaki uygulamaları ayrıntılı şekilde incelenecektir. Üçüncü ve son kısımda ise bu teşviklerin bütçe üzerindeki yansımaları, faydaları ve eleştirileri gözden geçirilecektir; sonuç bölümünde genel bir analiz ve öneriler sunulacaktır.

1. AZERBAYCAN VERGİ SİSTEMİNİN MEVZUAT ALTYAPISI

1.1.1. Azerbaycan vergi sisteminin temel yapısı

Literatürde yaygın olarak kabul edildiği gibi iktisadi faaliyetlerin ilk maksadı ve son neticesi gelir elde etmektir. Devletler, sürekli olarak kamu gelirlerini artırma yönünde bir arayış içindedir. Bu sebeple kamu gelirleri, çok çeşitli ve çok sayıda kaynaktan oluşur. Örneğin, devletin sahip olduğu varlıkların kullanımından elde edilen gelirler, vergiler ve vergi dışı gelirler, harçlar, cezalar ve benzeri diğer kamu gelir kalemleri bu kaynaklara dâhildir. Bu bağlamda çalışma kapsamında en fazla odaklanılan kamu gelirlerinin başında vergiler gelir. Vergiler hem hacmi hem de kamu finansmanındaki önemi açısından en temel gelir kaynaklarından biridir.

1.1.2. Kamu Gelirleri ve Vergilerin Önemi

Devlet bütçesi gelirlerinin yaklaşık %80-85'ini oluşturarak devletin faaliyetlerini finanse etmesinde önemli bir rol oynarlar. Vergiler, devlet ve vatandaşları arasındaki ekonomik bağların en temel ve belirleyici bileşenidir. Bu etkileşim, vergi mükelleflerinin kamuya yasal bir yükümlülük olarak aktardığı fonlarla başlar ve devletin bu fonları sosyal ihtiyaçları karşılamak üzere harcamasıyla sonuçlanır.

Bu döngü, devletin finansal yapısının ve hane halkı gelirinin temel dayanağıdır. Devletin belirlediği ve kamu maliyesinin gelir temelini oluşturan vergiler, harçlar, resimler ve benzeri mali yükümlülükler ile bunların tahsilatına dair usul, biçim ve prensipler vergi sisteminin temel çerçevesini belirlerken, bu yapı salt gelir sağlamanın ötesinde mali düzeni, mali adaleti ve şeffaflığı da amaçlar. Her ulusun ekonomik temel gelir aracı olan vergiler, Azerbaycan'da da devletin mali istikrarını, ekonomik dengelerini ve sosyal güvenlik ağını destekleyen önemli bir araç niteliği taşımaktadır. Azerbaycan'ın çağdaş vergi yapısı, ülkenin ekonomik ilerleme ilkeleriyle uyumlu bir şekilde, devletin mali gücünü pekiştirmeyi ve toplumun genel refahını artırmayı amaçlayan etkin bir yapı olarak

dikkat çekmektedir. Devlet bütçesinin temel gelir kaynağı olan vergiler, yalnızca mali bir araç olmanın ötesinde, ekonomik düzenleme ve sosyal adaletin sağlanmasında da önemli bir işlev üstlenmektedir.

1.1.3. Azerbaycan vergi sisteminin tarihsel gelişimi ve modernleşme süreci

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde piyasa ekonomisine geçiş, siyasi ve ekonomik bağımsızlığın temel unsurlarından biri olarak görülmekte ve bu bağlamda ekonomik yapının yeniden inşası oldukça belirleyici bir önem taşımaktadır. Bu kapsamlı değişim, birçok alanda olduğu gibi, vergi sisteminin de yeniden organize edilip köklü reformlarla modernleştirilmesini gerektirmiştir. Azerbaycan'daki vergilerin tarihsel kalkınma süreci çok eskidir. Ancak, modern vergi sistemlerinden bahsedildiğinde, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin vergi sistemi anlaşılmaktadır.

Azerbaycan, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsız ve özgür bir devlet olarak, geçmişteki merkeziyetçi vergi anlayışını terk etmiş ve piyasa ekonomisinin gerekliliklerine uygun, modern ve reform odaklı bir vergi sisteminin temellerini atmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti Modern Vergi Sistemi, devletin bağımsızlığından sonra, yani 1991'in sonunda ve 1992'nin başındaki beyandan sonra şekillenmeye başlamıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde çağdaş vergi sisteminin inşa süreci, bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Bu sistem, ilk aşamada ağırlıklı olarak bireyleri kapsayan vergi ilişkilerinin yeterince olgunlaşmadığı bir ortamda şekillenmiştir. Ekonomik aktörlerin vergilere karşı gösterdiği uyum sorunu, etkili muhasebe ve denetim mekanizmalarının kurulmasını zorunlu kılmıştır. Söz konusu dönemde ülkede net bir vergi politikası belirlenmemiş olup, vergilendirme alanında kurumsal bilgi birikimi ve uygulama deneyimi de oldukça sınırlı kalmıştır ve bu yüzden Azerbaycan Cumhuriyeti'nde piyasa ekonomisine geçişle birlikte, devletin en öncelikli görevlerinden biri etkin ve modern bir vergi sistemi kurmak olmuştur. Ancak zamanla bu eksiklikler kademeli olarak giderilmiş, ülkenin vergi sistemi daha modern bir yapıya kavuşturularak, gelişmiş ülkelerin modelleriyle uyumlu hale getirilmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır.

Daha önce, en büyük sorunlardan biri, düşük gelirli insanlar için vergi indirimlerinin olmaması ve vergi teşviklerine büyük ölçüde öncelik verilmediğiydi. Bu durumun tam aksi gelir seviyesi yüksek olanların vergi indirimi yüksek düzeydeydi. Düşük gelir grupları, vergi yükünden orantısız şekilde etkilenmiştir. Azerbaycan Cumhuriyetinin

yeniden kurulmasından sonra ilk adımlar devletin vergi sisteminin yeniden yapılanmasını ve etkinleştirilmesini gerektirmiştir.

Bu dönüşümün temel aşaması, 2000 yılında yasalaşan ve 2001 yılında yürürlüğe giren "Vergi Kanunu (Vergi Məcəlləsi)".¹ Bundan sonra ya bazı vergiler tamamen kaldırılmış veya bazı değişiklikler yapılmıştır. Kanunun vergi sistemine en büyük katkısı her şeyi aynı çatı altında toplamak ve daha düzenli bir hale getirmek ve tam anlamıyla mevzuattaki dağınıklığa son vermek oldu. Vergi bilindiği gibi, devletin egemenlik gücüne dayanarak, kamu hizmetlerinin finansmanını sağlamak amacıyla, karşılıksız ve hukuki zorlamayla alınan parasal bir değerdir. Bu nedenle, toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında vergiler, en önemli gelir kaynağı olarak öne çıkmaktadır.² Genel olarak son yıllarda bütçenin esas temeli vergilerden oluştuğu için bu konu daha önemli hale gelmiş ve vergi sisteminin yeniden yapılanmasıyla ilgili birçok değişiklikler yapılmıştır. Bu yasa, vergi alanında küresel ve sistematik bir reformun temelini oluşturarak hem bireylerin hem de kurumların vergilendirilmesinde şeffaflık sağlamış ve vergi mükelleflerinin hak ve yükümlülüklerini net şekilde tanımlamıştır. Azerbaycan Anayasası'nın 73. maddesi, her vatandaşın yasalar çerçevesinde belirlenen vergileri ödeme yükümlülüğüne sahip olduğunu net bir şekilde ifade etmektedir. Vergi Kanunu ise bu yükümlülüğün nasıl uygulanacağını detaylı bir şekilde açıklamakta; vergilendirme prensiplerini, vergi türlerini, oranlarını, matrah hesaplama yöntemlerini ve vergi idaresi ile mükellefler arasındaki etkileşimi kapsamlı bir şekilde düzenlemektedir.

1.1.4. Vergi sisteminin kurumsal yapılanması ve yönetimi

Azerbaycan'da vergi alanındaki kurumsal yapılanma, ülkenin yeni ekonomik düzenine adaptasyon sürecinin önemli bir parçası olmuştur. Bu dönüşümün ilk adımları, 1990 yılında Maliye Bakanlığı içinde Vergi Bakanlığı'nın kurulmasıyla atılmıştır. Ardından, 1991'de bağımsız bir vergi müfettişliği teşkilatının kurulmasıyla denetim mekanizmaları güçlendirilmiştir. Vergi sisteminin stratejik önemi, 2000 yılında Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle Vergi Bakanlığı'nın ayrı bir bakanlık statüsüne yükseltilmesiyle pekiştirilmiştir. Bu kurumsal bağımsızlaşma, bakanlığa bağlı çeşitli dairelerin

¹ Vergi Məcəlləsi, Azərbaycan Respublikası, 2000.

² (Demir ve Cığerci, 2016, s. 128)

oluşturulması ve ülke çapında bölgesel temsilciliklerin yaygınlaştırılmasıyla desteklenmiştir. Bugün, Azerbaycan'ın vergi politikaları ve vergi gelirlerinin toplanması süreçleri, merkezi olarak Vergi Bakanlığı tarafından yönetilmektedir.³

Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığına bağlı olan Devlet Vergi Hizmeti, vergi faaliyetleri yürütmektedir. Bu kurum, vergilerin toplanması, denetimlerin yapılması ve mükelleflerin hizmet almasına dair işler ile ilgilenmektedir. Son yıllarda dijital sistemlerin ilerlemesi sayesinde, vergi beyanları ve ödemeler tamamen çevrimiçi ortamda yapılabilmektedir. Azerbaycan'ın vergi sistemi, sadece iç ekonomik dinamiklere değil, aynı zamanda uluslararası normlara da uyum sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Azerbaycan, birçok ülke ile çifte vergilendirmeyi önlemek için anlaşmalar yapmıştır ve OECD'nin BEPS (Taban Aşındırma ve Kar Aktarımı) girişimi ile uyumlu vergi politikaları oluşturma aşamasındadır. Bu ilerlemeler, ülkenin yatırım için cazip, şeffaf ve uluslararası normlara uygun bir vergi sistemine sahip olmasını desteklemektedir.

1.1.5. Azerbaycan vergi sisteminin temel özellikleri ve amaçları

Diğer ülkeler gibi, Azerbaycan'ın da vergi sisteminin kendine özgü özellikleri vardır. Bu özellikler ülke ekonomisini ve nasıl kontrol edildiğini takip ediyor. Aşağıda Azerbaycan vergi sisteminin bazı temel özellikleri verilmiştir:

Tekdüzen Kurallar:

Azerbaycan'ın vergi hesaplamaları ve ödemeleri, ekonomik faaliyet türüne veya yasal formdan bağımsız olarak aynı kurallara tabidir. Başka bir deyişle ister bir kişi ister şirket olun, vergi yükümlülüğünüzü benzer şekilde yerine getirirsiniz. Bu, vergi ödemelerini daha düzenli ve tutarlı hale getirir.⁴

Vergi Ödemesi:

³ Bu içerik, Özlem Sökmen Gürçam ve Polad Aliyev'in "Türk Vergi Sistemi ve Azerbaycan Vergi Sistemi Karşılaştırması: Genel Bir Değerlendirme" başlıklı çalışmasının 115. sayfasından esinlenilerek derlenmiştir.

⁴ Figopara, "Geçici Vergi Nedir? 2025 Yılı Geçici Vergi Oranları," 12 Şubat 2025, <https://figopara.com/blog/gecici-vergi-nedir-2025-yili-gecici-vergi-oranlari>.

Azerbaycan'da vergi ödemeleri Vergi Dairesi tarafından dikkatle izlenmektedir. Bu, vergi kaçakçılığını zorlaştırır ve sistemi daha güvenilir hale getirir. Şeffaf ve güvenilir vergi sistemleri ülkenin ekonomik düzeni için önemlidir.

Aynı Vergi:

Azerbaycan Vergi Denetim Sistemi, aynı şartları ödeyen tüm mükellefler için eşit uygulama koşulları sunar. Sunulan vergi oranları ve faydalar, çeşitli vergi mükellefleri aralarında dengeli bir şekilde dağıtılmıştır. Aynı zamanda, vergiden elde edilen gelirin serbestçe kullanılmasına izin verilmektedir.

Uluslararası İş birliği:

Azerbaycan diğer ülkelerin deneyiminden faydalaniyor, ancak kendi vergi politikalarını belirlemede ve uluslararası iş birliğinin önemini korumaktadır.⁵

Azerbaycan vergi sistemi, kişisel kararlardan ziyade yasal kurallara dayanmaktadır. Bu, sistemin periyodik ve merkezi olarak işlenmesini sağlar. Yasa, devlet finansal konularının daha verimli bir şekilde yönetilmesine izin vermektedir ve vergi denetim süreci daha açıktır. Aynı zamanda Azerbaycan'da vergi sisteminin en önemli amaçlarından biri, yalnızca devletin mali çıkarlarını savunmak değil, aynı zamanda girişimcilerin ve halkın ekonomik faydalarını da düşünerek, büyümeyi destekleyen ve yatırım yapmayı cazip kılan bir iş ortamı oluşturmaktır.

1.1.6. Vergi türleri ve vergilendirme esasları

Vergi sistemi, yapısal olarak üç temel ekseninde incelenmektedir: tahsilat düzeyine göre (ulusal ve yerel vergiler), ekonomik niteliğine göre (doğrudan ve dolaylı vergiler) ve mükellef tipine göre (bireysel ve kurumsal). Ülke genelindeki vergi gelirlerinin bir kısmı merkezi bütçeye aktarılırken, yerel yönetimlerin topladığı vergiler belediyelerin bütçelerinde kullanılmaktadır. Doğrudan vergiler, gelir ve mülkiyet üzerinden alınırken; dolaylı vergiler, tüketim üzerinden tahsil edilir ve bu kategoride Katma Değer Vergisi (KDV) ile özel tüketim vergileri bulunmaktadır. Bireylerin gelir vergisi, yıllık

⁵ Eesti Firma, "Estonya Vergi Cenneti midir?", 21 Mart 2024, <https://www.eestifirma.ee/lang/estonya-vergi-cenneti-midir/>.

kazançlarına göre farklı oranlarla hesaplanır. Örneğin yıllık geliri 8000 manata kadar olan kişilerden %14 oranında vergi alınmakta; bu tutarı aşan gelirlerden ise ayrıca %25 oranında bir vergi tahsil edilmektedir. Kurumsal gelir, kurumlar vergisinin bir parçası olarak vergilendirilir ve vergi oranı %20'dir. Katma Değer Vergisi ise nihai tüketiciye sunulan mal ve hizmetler üzerinden %18 oranında alınmakta olup, genellikle bu vergi üretici veya satıcı tarafından tahsil edilmektedir. Esas olarak Azerbaycan'da 21 tür vergi vardır bunların 9'u devlet 8'i özerk ve son olarak 4'ü mahalli vergilerdir. Küçük işletmelerin vergi işlemlerini kolaylaştırmak ve desteklemek amacıyla sadeleştirilmiş bir vergi yapısı uygulanmaktadır.

Bu sistem, yıllık geliri belirli bir limitin altında kalan işletmelere daha düşük vergi oranları ve daha basit işlemler sunmaktadır. Ayrıca, gayrimenkul mülkiyeti ve arazi sahiplerinden alınan emlak ile arazi vergileri hem ulusal hem de yerel yönetimler için önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Vergi yönetimi, Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı'na bağlı olan Devlet Vergi Hizmeti tarafından yürütülmektedir. Bu kurum, mükellef kayıt işlemleri, vergi beyannamelerinin toplanması, elektronik sistemler aracılığıyla tahsilat yapma ve hem saha hem de masa denetimleri gibi çeşitli hizmetler sunmaktadır. Son yıllarda vergi süreçlerinde dijitalleşme çalışmaları hızlanmış ve böylece mükellefler işlemlerini çevrimiçi ortamda daha kolay bir şekilde gerçekleştirebilmektedir. Vergi sisteminin ana görevleri yalnızca mali kaynak temin etmekle kalmaz; bunun yanı sıra ekonomik gelişimi desteklemek, gelir dağılımını dengelemek ve sosyal adalet sağlamak gibi önemli rolleri de vardır. Azerbaycan'ın vergi yapısı, çağdaş ve yatırımcıları çeken bir yapı arz etmektedir. Tüm kuralların tek bir belge altında bulunması, uygulama birliğini sağlayarak anlaşılabilirliği artırmaktadır. Farklı büyüklükteki firmaların ve kişilerin ihtiyaçlarına uygun, doğrudan, dolaylı ve basit vergi seçeneklerinin çeşitliliği mevcut. Sürekli olarak dijitalleşme ve uluslararası normlara uyum sağlama çabaları, şeffaflık ve verimlilik prensiplerini güçlendirmeye devam ediyor. Bu özelliklerin birleşmesi, Azerbaycan'ı hem yerel hem de uluslararası yatırımcılar için çekici ve iş yapmaya uygun bir ekonomik ortam haline getiriyor.

1.2. Vergi Kanunu (Vergi Məcəlləsi)

1.2.1. Vergi kanunun hukuki niteliği ve temel işlevleri

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin vergi kurallarını, serbest vergi sistemi için yasal bir zemin sağlar ve vergi ile ilgili bütün işlemleri düzenleyen en yüksek düzeydeki hukuki kaynaktır.⁶ Bu bağlamda, vergilerin nasıl belirleneceği, toplanacağı ve devlet bütçesinin nasıl aktarılacağı ile ilgili kurallar açık bir şekilde anlatılmıştır. Bu kuralları, vergi mükelleflerinin yanı sıra vergileri yürüten devlet organlarının haklarını, dağıtımlarını ve sorumluluklarını da ayrıntılı bir şekilde belirtir. Vergi denetimi, raporlamaları ve prosedürlerle ilgili uygulamalar, şeffaf ve denetlenebilir bir sistem olacak şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca, vergilendirme süreci sırasında ortaya çıkan sorunlarla ilgili olarak kişilere başvurma ve itiraz etme hakkını tanıyarak hem sürdürebilecek haklarını korumak hem de kamu yararını gözetmek amaçlanmaktadır. Bu açıdan Azerbaycan Vergi Kanunu, mali sistemin düzgün işlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

1.2.2. Vergi kanunun gelişimi ve dinamik yapısı

Azerbaycan Vergi Kanunu, yalnızca bu Kanun'da belirtilen vergilerin uygulanabileceğini ve vergi oranlarının yasal çerçevesinin dışına çıkılamayacağını belirtmektedir. Bu durum vergi sistemine hukuki netlik ve ön görülebilirlik kazandırılmaktadır. 2001 yılında yürürlüğe giren bu Kanun, daha önce dağınık olarak bulunan birçok düzenlemeyi tek çatı altında toplayarak birleşik bir vergi hukukunun temelini oluşturmuş (Məmmədov, Musayev, Sadıqov, Kəlbəyev & Rzayev, 2010). Bu sayede önemli bir değişim yaratmıştır. Kanun, vergi alanında keyfi uygulamaları engelleyen net kuralları getirirken, belirsiz durumların vergi yükümlülüklerinden kaçınılmasını esas alır. Bu tutum, hukuk güvencesini arttırır ve yatırım istikrarını sağlar. Özellikle vergi desteklerinin sağladığı bakış açısından, bu teşviklerin net bir şekilde yapıldığını ve bir şekilde çalıştığını, bu desteğin korunmasına bağlıdır. Ayrıca Vergi Kanunu statik bir yapı değildir. Değişken ekonomik koşullar ve politik hedeflere uyum sağlamak amacıyla, yasal düzenlemelerde düzenli güncellemeler yapılmakta ve uygulama ile ilgili ek kurallar çıkarılmaktadır. Bu

⁶ Bayragdarov, N. (2005). Azerbaycan gelir vergisi ile Türk gelir vergisinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim tarihi: 26.05.2025.

esneklik, vergi politikasının ihtiyaçlara göre ayarlanmasına, yeni teşviklerin eklenmesine veya mevcutların güncellenmesine olanak sağlayan dinamik bir sistemin varlığını gösterir.

1.2.3. Vergi politikalarının kapsamı ve hedefleri

Azerbaycan'da dış ticaretin serbestleştirilmesi süreci, ülkenin vergi yapısını ve kamu gelirleri bileşimini doğrudan etkilemiştir. Ekonomik liberalleşmenin sunduğu fırsatlar sayesinde artan dış ticaret hacmi, vergi sisteminin yeniden yapılandırılmasını gerektirmiştir. Bu doğrultuda, vergi politikalarının kapsamı da genişletilmiştir. Dolayısıyla Azerbaycan'ın mevcut vergi politikası sınırlayıcı bir yaklaşımdan ziyade kapsayıcı ve teşvik edici bir çerçeveye dayanmaktadır. Uygulanan strateji ile vergi oranlarının düşürülmesi yoluyla mükellef tabanının genişletilmesi, yurt içi ve yurt dış yatırımların teşvik edilmesi, mükellef haklarının güçlendirilmesi, sürdürülebilir ve öngörülebilir bir vergi sisteminin oluşturulması hedeflenmektedir. Bu, kamu gelirlerinin istikrarını sağlayacak ve vergi sisteminin ekonomik kalkınma sürecini daha etkin bir şekilde desteklemesini sağlayacaktır.

Uygulanan vergi politikaları yalnızca gelir toplama amacını taşımakla sınırlı olmayıp, aynı zamanda yatırım ortamının iyileştirilmesi, mükellef tabanının genişletilmesi ve yerli ile yabancı sermaye arasındaki vergi yükünün dengelenmesi gibi hedeflere de sahiptir. Bu reform süreci, ekonomik potansiyelin daha verimli bir şekilde kullanılmasına zemin hazırlarken, aynı zamanda halkın yaşam standartlarının yükseltilmesine yönelik sosyal boyutları da içermektedir.

1.2.4. Vergi kanunun temel özellikleri ve ekonomik-sosyal etkileri

Azerbaycan'daki vergi sistemi, ülkenin ekonomik bağımsızlığını ve kamu maliyesini sağlam bir temele oturtmak için baştan düzenlenmiştir. Bu önemli değişim, 2000 yılında kabul edilen ve 1 Ocak 2001'de yürürlüğe giren Vergi Kanunu etrafında şekillenmektedir. Vergi Kanunu, Azerbaycan'daki vergi uygulamalarını düzenleyen, mükelleflerin haklarını koruma görevini üstlenen ve aynı zamanda devletin vergi toplama sistemini güçlendiren kapsamlı bir yasal ereve sağlamaktadır. Vergi yasası, Sovyetler Birliği'nde uygulanan merkeziyetçi vergi anlayışından ayrılan modern, katılımcı ve şeffaf vergilendirme yöntemlerini içermektedir.

Bu kanun, doğrudan ve dolaylı vergilerin tanımlarını net bir şekilde ortaya koyarak, uygulama koşullarını ve oranlarını da açıkça belirlemektedir. Bu yasa, gelir vergisi, kurumlar vergisi (gayrimenkul gibi), katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi de dahil olmak üzere büyük vergilerin alınmasını ele almaktadır. Vergi Kanunu'nun dikkat çeken özelliklerinden biri, mükellef haklarının açıklayıcı bir şekilde belirtilmiş olmasıdır. Mükellefler, vergi süreçleri hakkında bilgi alma, itirazda bulunma, yasal yollarla haklarını savunma ve haksız vergi uygulamalarına karşı korunma gibi birçok hakka sahiptir. Bu açıdan bakıldığında, Vergi Kanunu yalnızca bir gelir toplama aracı olmakla kalmayıp, aynı zamanda mükellef ile devlet arasındaki ilişkiyi belirleyen bir sosyal sözleşme görevi de görmektedir. Kanun ayrıca vergi idaresinin görev ve sorumluluklarını da kapsamlı biçimde tanımlar. Azerbaycan Cumhuriyeti İktisat Bakanlığı'na bağlı faaliyet gösteren Devlet Vergi Hizmeti, vergi toplama, denetim gerçekleştirme, vergi uyuşmazlıklarını çözme ve istatistiksel kayıtları tutma gibi görevleri üstlenmiştir. Bu kurum; elektronik vergi beyannamesi sunumu, çevrim içi ödeme sistemleri ve dijital arşivleme gibi hizmetlerle modern vergi yönetimi sistemine entegre olmuştur.

Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Kanunu, iki kısımdan, on yedi bölümden ve toplamda iki yüz yirmi bir maddeden müteşekkildir. Vergi Kanunu'nun ilk kısmı "Genel Bölüm" olarak tanımlanmakta olup, toplamda 7 bölümden müteşekkildir. İkinci bölüm "Özel Kısım" olarak adlandırılmakta olup, toplamda 10 bölümden müteşekkildir.⁷

“Azerbaycan’da uygulanan vergiler yalnız Vergi Mecellesine uygun olarak konulur. Vergiler, Mecellede yapılan değişiklikler sonucu değiştirilir veya kaldırılır. Bu değişikliği yapma yetkisi Azerbaycan Cumhuriyeti Millî Meclisi’ne aittir.” (Yüksek Lisans Tezi, 2020, s. 35).

Vergi Kanunu, sadece ulusal hukukla sınırlı kalmaz, aynı zamanda uluslararası vergi standartlarıyla da uyumludur. Azerbaycan, OECD'nin BEPS girişimine katılarak, vergi tabanının daralmasını ve kazançların başka ülkelere aktarılmasını önlemeyi amaçlamaktadır. Bunun dışında, birçok ülke ile çifte vergilendirmeyi önleyen anlaşmalar imzalayarak hem yerli hem de yabancı yatırımcılar için cazip bir ekonomik ortam sağlamaktadır. Vergi Kanunu ayrıca idari verimliliği artırmayı amaçlayan çeşitli

⁷ Vəliyev, 2006, s. 83

mekanizmalar da sunmaktadır. Bunlar arasında masa başı ve yerinde denetimlerin yasal temeli, vergi suçlarıyla ilgili yaptırımlar ve vergi borçlarının tahsilat süreci yer almaktadır. Kanun, vergi idaresine ilişkin kuralların sadeleştirilmesi ve dijital vergi kayıt sisteminin hayata geçirilmesi yoluyla hem devlet hem de mükellef açısından daha etkili bir yapı kurmayı hedeflemektedir.

Vergi yasası, basitleştirilmiş bir vergi sisteminin getirilmesi, mikro girişler için vergi teşvikleri ve kayıtlı olmayan ekonomik faaliyetleri yasal hale getirme önlemleri de dahil olmak üzere son yıllarda önemli değişiklikler geçirmiştir. Tüm bu gelişmeler, kanunun dinamik ve sürekli olarak gelişime açık bir yapıda olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, Vergi Kanunu, Azerbaycan'daki vergi politikasının hukuki temeli olmanın ötesinde, ekonomik istikrar ve şeffaflık açısından da kritik bir araç işlevi görmektedir. Bu kanunun sürekli güncellenmesi, ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınma hedeflerine uygun, modern ve sürdürülebilir bir vergi sisteminin sağlanmasını teminat altına almaktadır.

2001'den beri yürürlükte olan Azerbaycan vergi yasası, ülkenin ekonomik yapısını şekillendiren ve büyümesini teşvik eden temel bir yasal çerçevedir. Mevzuat, Azerbaycan'ın ekonomik ve sosyal ilerlemesinde, sadece buna uygulanmak yerine önemli bir faktör olarak hizmet eder. Temel Özellikleri:

- Kapsamlı ve Detaylı Yapı:
 - Vergi Kanunu, Azerbaycan'daki tüm vergilendirme prensiplerini, vergi türlerini, matrahları, oranları, muafiyetleri ve istisnaları titizlikle düzenler.
 - Hem bireysel hem de kurumsal vergilendirme için net kurallar belirleyerek karmaşıklığı azaltır.⁸
- Adalet ve Şeffaflık İlkesi:
 - Mükellef haklarını ve yükümlülüklerini açıkça tanımlayarak adil ve eşitlikçi bir vergilendirme ortamı yaratır.
 - Vergi tahsilatı, ödeme planları, beyanname süreçleri ve denetim mekanizmalarını düzenleyerek şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırır.
- Ekonomik Kalkınmaya Katkı:

⁸ <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/185189>

- Vergi teşvikleri, muafiyetler ve sektörel indirimlerle yatırım ortamını canlandırır, kayıt dışılığı azaltır ve ekonomik büyümeyi teşvik eder.
- Sanayi, tarım ve teknoloji gibi stratejik sektörlerle yönelik özel düzenlemelerle ekonomik çeşitliliği destekler.
- Uluslararası Standartlara Uyum:
 - OECD standartları, BEPS ilkeleri ve çifte vergilendirme anlaşmaları ile Azerbaycan'ın küresel ekonomik sisteme entegrasyonunu kolaylaştırır.
 - Vergi sisteminin sürekli güncellenmesi ile uluslararası rekabet gücünü artırır.
- Dijital Çağa Uygunluk:
 - Vergi işlemlerinin dijital ortama aktarılması, vergi mükellefleri için kolaylık ve hız sağlamaktadır.

Ekonomik ve Sosyal Etkileri:

- Yatırım Ortamının İyileştirilmesi:
 - Vergi teşvikleri hem yerli hem de yabancı yatırımcılar için cazip bir ortam oluşturarak sermaye akışını hızlandırır.⁹
- Ekonomik Dinamizmin Artırılması:
 - Sektörel destekler, özellikle stratejik alanlarda ekonomik canlılığı teşvik ederek inovasyonu ve rekabet gücünü artırır.
- Sosyal Adaletin Güçlendirilmesi:
 - Adil bir vergi dağılımı, gelir dengesizliğini azaltarak sosyal refahın artmasına katkı sağlar.

Vergi ödemelerinde ayrımcılığın kesin bir şekilde yasaklanması ve ilkenin benimsenmesi, adalet ve eşit muameleyle verilen önemi göstermektedir. Bu anlayış, modern iyi yönetim kurallarıyla uyumlu olup, vergi politikalarına normatif bir çerçeve sağlamaktadır. Vergi teşvikleri farklı muameleler içerirse, bu bakımın sürdürüldüğü, ayrımcılığa dayanmadığı ve ekonomik ya da sosyal sonuçlara bağlı olan gerekçelere dayanmasına bağlıdır. Bu durumda, teşviklerin hazırlanması ve finansal olarak liberallik ve hesap verebilirlik

⁹ <https://bienlawfirm.com/turkiyede-yabanci-yatirimcilar-icin-vergi-tesvikleri/>

politikalarını öne çıkarır. Aynı zamanda vergi sisteminin iş kurma ve yatırım faaliyetlerini desteklemesi, işletmecilerin ile bütçelerini çıkarması bağlantıları, büyümeyi destekleyen bir mali yaklaşımı yansıtmaktadır. Bu bakış açısından, vergi sistemi sadece bir gelir kaynağı olarak değil, ekonomik kalkınma için bir araç olarak ele almakta; Vergi teşviklerinin verimliliği ve işlevsellik özellikleri güçlendirilmektedir (Əkbərov, Əhmədov, Mustafayev & Abbasov, 2019).

Azərbaycan vergi yasaları, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınması için son derece önemlidir. Yasa finansal ürünlerin ötesine geçiyor ve Azərbaycan'ın sürdürülebilir ve rekabetçi bir ekonomik sistem yaratma stratejisinin temellerinden biridir.

1.2.5. Vergi sisteminin temel esasları ve vergi türleri

Vergiler genel olarak iki ana kategoriye ayrılmaktadır¹⁰: doğrudan ve dolaylı vergiler. Bu sınıflandırma, uluslararası alanda kabul görmüş standartlara uygun şekilde yapılmakta ve her iki kategoriye giren vergi türlerinin hukuki temelleri Azərbaycan Cumhuriyeti Vergi Kanunu'nda geniş biçimde yer almaktadır. Her bir vergi türünün uygulanma amacı, vergi matrahı, hesaplama yöntemi ve vergi oranı yasalarla açık ve şeffaf biçimde düzenlenmiştir.

Azərbaycan Vergi Kanununa göre vergi sistemi bu esaslara bağlıdır;

- Vergi mevzuatının özü, vergilendirmenin evrenselliği, adaleti ve hakkaniyetidir.
- Vergiler ekonomik gerekçelere dayandırılmalıdır;
- Gelir düzeyi düşük olan bireyler vergiden muaf tutulmalıdır;
- Vergiler ayrımcı değildir ve siyasete, ideolojiye, ırka dayalı ayrımcılık yapmaz.
- Din veya mevcut diğer farklılıklara dayanarak tespit yapılamaz;

Bireylerin mülkiyet veya vatandaşlık biçimlerine veya sermayenin menşee yerine göre farklılık gösteren vergi oranlarının belirlenmesi yasaktır; (Rzayev, Məmmədov, Xəlilov ve Hüseynov, 2014, s. 17)

Devlet vergileri dediğimizde Azərbaycan Cumhuriyeti vergileri kastedilmektedir Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinin vergilerini Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti kanunları

¹⁰ <https://www.edenred.com.tr/vergi-turleri-nelerdir>

tarafından belirlenir ve Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde ödenir. “*Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde uygulanan vergiler, devlet vergileriyle paralellik göstermektedir.*”¹¹

1.2.6. Vergi kanunu kapsamındaki KDV muafiyetleri ve amaçları

Ayrıca vergi Kanunun 154. maddesinin altıncı fıkrası uyarınca ayıpsız mal üreten kişiler de sorumludur.¹² Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Vergi Kanunu'nun 164cü maddesinde Katma Değer Vergisi'nden muafiyetler belirtilmiştir. Bunlar;

Özelleştirilmiş kamu işletmelerinden alınan gayrimenkulün değeri,
Devlet mülkiyetine dayalı kiralama yapanların ödediği kira bedelleri,
Mali hizmetlerin sunulması,
Ulusal veya yabancı ülke para birimlerinin transferi ve ithalatı,
İlkokul, ortaokul ve lise öğrencileri için gerekli olan kırtasiye ve kitapların temini,
Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası hesaplarına yatırılmak üzere yabancı
ülkelerden elde edilen altın, döviz, madeni paralar ve kâğıt paraların yatırılması,
Basın mensupları için gerekli malzemelerin alım ve satımı.

Görüldüğü üzere, yukarıda bahsi geçen kanunda bazı önemli alanlarda KDV muafiyetleri uygulanmıştır. Buradaki gerçek hedef, vurgu yapılan alanların ilerletilmesi ve bu alanlara devlet desteği temin etmektir. Örneğin, devlet mülkiyetindeki şirketlerin özelleştirme sürecinin hızlandırılması; uluslararası ödemelerin kolaylaştırılması, eğitim sektöründe kullanılan kitap ve kırtasiye malzemelerine yönelik yatırımların teşvik edilmesi sağlanabilir.

1.3. Başlıca Vergi Türleri ve Hukuki Dayanakları

1.3.1. Azerbaycan vergi sisteminin genel çerçevesi

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde uygulanan vergi sistemi, ülkenin sosyoekonomik kalkınma stratejisine uygun olarak, devletin mali kaynaklarının oluşturulmasında ve ekonomik düzenin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Vergi sistemi esas olarak Vergi Kanunu ile düzenlenmiştir ve bu sistemde yer alan vergi türleri hem ulusal hem de yerel

¹¹

<https://acikerisim.sakarya.edu.tr/bitstream/handle/20.500.12619/90015/T08272.pdf?isAllowed=y&sequence=1>

¹² Veliyev ve İmanov, 2003, s. 259-261

düzeyde uygulanmaktadır. Hukuki açıdan açıkça tanımlanmış bu vergi türleri, ülkenin ekonomik yapısının istikrarını ve şeffaflığını sağlamaya hizmet etmektedir.

1.3.2. Doğrudan vergiler ve uygulama esasları

Doğrudan vergiler, vergi mükellefinin geliri, kârı ya da mülkü üzerinden doğrudan alınan vergilerdir. Bu kapsama gelir vergisi, kurumlar vergisi, emlak vergisi ve arazi vergisi girmektedir. “*Gelir vergisi, Vergi Kanunu’nun 101. maddesinde düzenlenmiş olup, gerçek kişilerin kazançlarından tahsil edilmektedir*”.¹³ Yasada belirtilen gelir düzeyine göre farklı oranlar uygulanmakta, artan oranlı sistemle gelir seviyesi yükseldikçe vergi oranı da artmaktadır. Kurumlar vergisi ise tüzel kişilerin net gelirleri üzerinden uygulanmakta olup, sabit %20 oranında tahsil edilmektedir (Madde 105).

Azerbaycan’ındaki vergi düzeni, yerel düzeyde de gelir elde etmeyi mümkün kılacak biçimde tasarlanmıştır. Görülen arazi ve mülk vergileri, yerel inşaat malzemelerine konulan madencilik vergisi ve belediyelere ait olanların kar vergisi gibi uygulamalar, belediyelerin kendi gelirlerinin oluştuğunu göstermektedir. Bu çeşitlilik, yerel yönetimlerin kamu hizmetlerini finanse etme açısından kritik öneme sahiptir. Vergilerin eyalet, özerk cumhuriyet ve yerel düzeyde ayrılımları, maliyet merkeziyetçiliğinin bir göstergesidir. Ancak yerel vergiler için düzenlemelerin Vergi Kanunu ve ilgili yasalar çerçevesinde yapılması, merkezi bir yasal çerçevenin varlığını sürdürmektedir. Yerel yönetimlere yalnızca sınırlı oranlar belirleme ve muafiyet sağlama izni verilmiştir. Bu örgütlenme, ulusal birliği korurken yerel düzeyde esneklik sunarak bölgesel çözümün karşılanmasına yardımcı olmaktadır. Bu durumun göz önüne alınması hem ulusal hem de yerel düzeyde uygulanabilecek vergi teşvikleri, dikkatli bir hukuki ve idari iş birliği gerektirir. Çünkü merkezi performans desteğinin, belediyelerin mali durumunun olumsuz etkilenmemesi için yerel gelirler üzerindeki tesirinin görünmesinin değerlendirilmesi gerekir. Böylece hem ekonomik kalkınma desteklenir hem de yerel mali sürdürülebilirlik korunur.

¹³ https://www.turmobil.org.tr/Arsiv/FCKEditor/userfiles/file/GIB-2023-REHBERLER/2023_GVKgecici67rehber.pdf

Emlak ve arazi vergileri, mülkiyete dayalı vergi türleridir. Emlak vergisi; tüzel kişiler için muhasebe kayıtlarında yer alan taşınmazlara, gerçek kişiler için ise mesken ve işyerlerine uygulanmaktadır. Arazi vergisi ise kullanım ve mülkiyet esasına göre, arazinin kategorisi ve bulunduğu bölgeye göre hesaplanmaktadır. Bu vergi türlerinin hukuki dayanakları, Vergi Kanunu'nun 197–210. maddeleri arasında yer almaktadır.

1.3.3. Dolaylı vergiler ve işleyiş mekanizması

Dolaylı vergiler, tüketim aşamasında uygulanan ve genellikle nihai tüketicinin ödediği vergilerdir. Bu vergiler ürün ya da hizmet fiyatına dahil edilerek mal veya hizmet sağlayıcısı tarafından devlete ödenmektedir. Azerbaycan'da dolaylı vergilere Katma Değer Vergisi (KDV) ve Özel Tüketim Vergisi (aksiz vergisi) örnek gösterilebilir. KDV'nin hukuki düzenlemesi Vergi Kanunu'nun 152–175. maddeleri arasında yapılmıştır. Halihazırda standart KDV oranı %18 olarak belirlenmiştir ve hem ithal edilen hem de ülke içinde satılan mal ve hizmetler için geçerlidir. Aksiz vergileri ise belirli ürün gruplarına – alkollü içecekler, tütün ürünleri, akaryakıt vb. uygulanan dolaylı vergi türüdür. Bu verginin amacı hem kamu gelirlerini artırmak hem de toplum sağlığını korumak adına tüketimi sınırlamaktır.¹⁴ Aksiz vergisinin hukuki temelleri Vergi Kanunu'nun 190–194. maddelerinde düzenlenmiştir.

1.3.4. Basitleştirilmiş vergi sistemi ve küçük işletme destekleri

Basitleştirilmiş vergi sistemi, küçük ölçekli işletmelerin vergi sorumluluklarını hafifletmek ve muhasebe işlemlerini sadeleştirmek amacıyla oluşturulmuş özel bir rejimdir. Bu sistemde vergi, belirli bir ciro üzerinden sabit oranla tahsil edilmektedir.

¹⁴ <https://blog.zirveyazilim.net/ozel-tuketim-vergisi-otv-nedir-nasil-hesaplanir>

Vergi Kanunu'nun 218. maddesinde bu rejim ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Sistem özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesini hedeflemektedir.

1.3.5. Yerel vergiler ve mali merkeziyetçilik

Yerel vergiler ise belediye idareleri tarafından uygulanan ve yerel bütçelerin oluşumunda rol oynayan vergi türleridir. Bunlara örnek olarak arazi ve emlak vergileri verilebilir. Bu vergiler, belediyelerin mali bağımsızlığını sağlaması ve yerel düzeyde sosyal projelerin finanse edilmesi açısından önem arz etmektedir.

1.3.6. Vergi mevzuatının kapsamlı yapısı ve uluslararası uyum

Tüm bu vergi türlerinin hukuki düzenlemeleri yalnızca Vergi Kanunu ile sınırlı değildir. Vergi ilişkileri aynı zamanda Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve Bakanlar Kurulu kararları ile de düzenlenmektedir. Bu hukuki belgeler, vergi sisteminin daha esnek, şeffaf ve etkin işlemlerini sağlamaktadır.

Sonuç olarak, Azerbaycan'da mevcut olan başlıca vergi türleri ve bunların hukuki temelleri, ülkede mali istikrarın korunması, ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesi ve sosyal adaletin sağlanması gibi amaçlara hizmet etmektedir. Bu sistemin sürekli olarak geliştirilmesi ve uluslararası standartlara uyulanması, Azerbaycan'ın vergi politikalarının temel yönlerinden birini oluşturmaktadır.

Azerbaycan Vergi Yasası, gelir tanımını net bir biçimde ortaya koymamıştır; yalnızca bu terimin bileşenlerine yer vermiştir. Ülke genelinde toplanan vergi geliri, bir kısmı merkezi bütçeye aktarılmakta, yerel yönetimlerin topladığı vergiler ise belediyelerin hesaplamalarında kullanılmaktadır. Bu yasa, vergi gelirinin özelliklerini ayrıntılı olarak

açıklamasa da gelirin elde edilme yolları, saf tutarları ve genel gelir kalitesi gibi önemli unsurları vurgulamaktadır.¹⁵

1.3.7. Gerçek kişilerde gelir vergisi ve mükellefiyet durumu

Gelir vergisi, bireylerin kazançlarına dayanır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yaşayan kişiler, ülke içinde ve dışında elde ettikleri gelirlerden, bu gelirleri elde etmek amacıyla yaptıkları harcamalar çıkarıldıktan sonra kalan net miktar üzerinden vergiye tabidir.¹⁶

Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Kanunu'nun 97. maddesine göre, tamamen vergilendirilen bireylerin geliri, Azerbaycan Cumhuriyeti sınırları içinde ve dışında elde edilen geliri kapsar.

Tam Yükümlülük Durumu: Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Kanunu uyarınca;

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde tam bir vergi mükellefi olarak kabul edilmek için belirli koşullar yerine getirilmelidir. Bu, işyerinin yerini ve ikametgahına bağlı olarak, yıl boyunca bireylerin sahip olduğu varlıklar tarafından belirlenir. Birincisi, bir takvim yılı boyunca, 182 günden fazla Azerbaycan Cumhuriyeti'nde ikamet eden bireyler tam vergi mükellefleri olarak sınıflandırılmıştır. Bu bireylerin hem Azerbaycan'da hem de diğer ülkelerde vergi ödemesi gerekmektedir.

Buna ek olarak, takvim yılı veya yılın herhangi bir döneminde yabancı bir ülkede Azerbaycan'ı temsil eden bireyler de tam vergi mükellefleri olarak sınıflandırılır. Bu senaryoda, küresel gelir Azerbaycan vergi düzenlemelerine tabidir.

Azerbaycan ve diğer ülkelerde, eğer bir kişi toplam 182 gün veya daha az kalırsa, belirli gereksinimleri yerine getirmekle yükümlü değildir. Ancak, tam yükümlülük durumunun uygulanabileceği belirli koşullar vardır. Bu gibi durumlarda, Azerbaycan ülkesinde,

¹⁵ Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Mecellesi, a.g.e., s. 138.

¹⁶ Azerbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsi, Madde 99, 101.

kişinin ikamet yeri, ekonomik bağlantılar ve birincil yaşam alanı gibi faktörler göz önüne alındığında tam bir vergi mükellefi olup olmadığı değerlendirilir.

Azerbaycan Cumhuriyetinin Vergi Mecellesine göre, vergi mükellefi olan gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği geliri yıllık beyanname ile her yılın mart ayının 31'den önce vergi dairesine bildirmesi gerekmektedir.¹⁷ Azerbaycan'da gelir vergisinin oranı en alt dilimi %14, en üst dilimi ise %35 olmak üzere artan oranlı tarifeye hesaplanmaktadır.¹⁸

1.4. Vergi Teşviklerinin Mevzuattaki Yeri

1.4.1. Vergi teşviklerinin hukuki dayanağı ve merkezi yapısı

Vergi indirimleri ve ayrıcalıklarla ilgili kurallar, Azerbaycan'daki vergi işlemleri yalnızca Vergi Kanunu tarafından belirlenmektedir. Diğer kurallar, Vergi Kanun'da belirtilen özel tüketimin (örnek, petrol ve gaz ile ilgili özel anlaşmalar ya da serbest ekonomik bölgelerdeki koşullar gibi) farklı olarak, vergi indirimleri veya ayrıcalıklar sunamaz. Bu da Vergi Kanunu'nun vergi teşvikleri için tek ve kesin bir yasal temel olduğunu ortaya koyuyor. Bu merkezi yapı, gizlilik için büyük bir yasal güvence sunar; çünkü vergi sorunları ile ilgili yalnızca tek bir ana yasal kaynağa başvurmak yeterlidir. Ancak bu, aynı zamanda yeni teşviklerin veya tescilli Vergi Kanun'da resmi bir sertifikanın sunulduğunun göstergesi; bu da yürütme kararlarına göre daha düzenli ve muhtemelen daha yavaş bir yürürlüğe girme süreci demektir. Bu durum, yasama organının vergi politikası üzerinde belirleyici ve denetleyici önemli bir rol üstlendiğini gösteriyor. Vergi teşvikleri ve indirimleri, iş ve yatırım faaliyetlerini desteklemek için tasarlanmış ve bireysel olarak uygulanmazlar. Bu ilke, teşviklerin genel politikalara dayalı olarak, belirli şartları karşılayan tüm ekonomik faaliyetler için eşit koşullarda uygulanmasını garanti eder. Vergi Kanunu, “Vergiler arasında ayırım yapılamaz” ve “Vergiler sistemi iş ve yatırım faaliyetlerinin teşviklerini” politikalarını açıkça ifade etmektedir. Bu ilkeler,

¹⁷ Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Mecellesi, a.g.e., s. 177-178

¹⁸ Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Mecellesi, a.g.e., s. 142

özellikle sektör, bölge ya da işletme büyüklüğüne göre belirli teşviklerle birlikte ele almayı daha karmaşık bir politikayı işaret eder. Hükümet, bireysel ayrıcalıklar yerine belirli grup vergi mükelleflerine geniş bir biçimde uygulanabilir teşvikler sunmayı hedeflemektedir. Bu, zamanın geçici kararları yerine ortaya konmuş sürelerle güvenebileceği bir planlara bilirlilik yaratarak, uzun vadeli yatırım potansiyeli açısından önemlidir. Vergi mükellefleri, Vergi Kanun'da tanımlanır ve kayıt altına alınır, uygun olarak vergi teşviklerinden yararlanma hakkına sahiptir. Aynı zamanda, fazla ödeme ya da yanlış şekilde tahsil edilen vergilerin zamanında geri toplanması ya da mahsup işlemlerinin talep etme hakları da mevcuttur.

1.4.2. Vergi teşviklerinin tanımı ve ekonomik fonksiyonu

Vergi teşvikinin tanımı; Bahsettiğimiz üzere gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve finansal gelişmenin iş olanaklarının yükseltilmesi ve belirli olarak geleneksel, toplumsal ve politik olarak hedeflere yönelmek için hükümet ekonomik işleyişe etkide bulunur. Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde devletin birincil gayesi var olan kapitali en verimli biçimde kullanarak ihtiyaç duyulan yatırımları hayata geçirmektir.

Fakat bu hedeflerin tamamına ulaşmak için devlet tüm mal ve hizmetleri temin etme konusunda devlet yetersiz kalmaktadır. Bunu göz önünde bulundurarak devlet vergi teşviklerine başvurmaktadır.

1.4.3. Vergi yükü kavramı ve teşvik ilişkisi

Optimal olarak yapılandırılmış bir vergi sistemi devlet finansal gereksinimlerini karşılamalıdır, ancak vergi mükellefi karı girişimcilik tarafından azaltılmamalıdır. Bunun yerine, ekonomik faaliyetin verimliliğini artırmanın yeni yollarını teşvik etmelidir. Bu nedenle, "vergi yükü" göstergesi, bir ülkenin vergi sisteminin kalitesini belirleyen temel kriterlerden biridir. İdeal vergi yükünün belirlenmesi, devletteki kalkınma düzeyine bakılmaksızın vergi sistemlerinin yaratılmasında ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası vergi uygulamalarına göre, vergi mükellefleri vergi mükelleflerinin toplam gelirinin %40'ından fazla bir oranda vergilendirilirse, ülkedeki

yatırım miktarı azaldı ve genel iş iklimi olumsuz yönde etkilendi. Sonuç olarak, devlet vergi politikası vergi yükünü mümkün olan en düşük seviyede tutmaya devam etmelidir. Ancak, birçok ülkede vergi yükü son derece yüksektir. Örneğin, İsveç vergi sistemi, insanların gelirlerinin yarısından fazlasını devlete vergi olarak aktardıkları bir yapıya sahiptir.¹⁹ Öte yandan, bu, endüstriyel üretim talebini azaltmaz, bilakis uzun vadeli bir büyüme modelinin kurulmasını teşvik eder. Vergi yükü çeşitli şekillerde tahmin edilebilir. Vergi ayarlaması, kişi başına vergi yükü, makroekonomik vergi yükü ve yükün zaman içinde nasıl değiştiğini gösteren çalışmalar içerir. Bu bağlamda Gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) vergi muafiyet oranı, özellikle vergi yükünün ölçülmesinin yaygın bir ölçüsüdür. Uygulamada, en yaygın yöntem GSYİH 'ya oranını yüzde olarak sunmaktır.²⁰ Burada belirtilen vergi yükü ve vergi indirimi birbirleriyle doğrudan ilişki içerisinde. Devletler Vergi Reformu ve Ödül Programları, vergi yükünü optimal bir dengeye getirmek, ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve yatırımları artırmak için entegre edilmiştir. Dolayısıyla, bir ülkedeki vergi yükü yüksekse, sağlanan vergi indirimi bu zor durumu azaltmaya ve dengelemeye yardımcı olabilir.

1.4.4. Azerbaycan'da vergi teşvik mekanizmalarının amaçları ve uygulamaları

Azerbaycan'da yürürlükte olan vergi teşvik mekanizması, iktisadi kalkınmayı hızlandırmak, yatırımlara destek ve bölgesel büyümeye teşvik etmek için planlı bir alternatif olarak oluşturulmuştur. Bu teşvik için uygulanan aşamalar, üretim sektörü, ziraat, bilimsel çalışmalar ve altyapı da dahil olmak üzere çeşitli sektörlerde girişimciliğe destek vermede kritik bir rol üstlenmektedir. Vergi sorumlularına, doğrudan vergi istisnası ve dolaylı vergi faydaları ile önemli düzeyde mali kolaylık sağlar. Vergi mükelleflerine sağlanan doğrudan vergi muafiyetleri ile dolaylı vergi avantajları, işletmelerin finansal yükünü kolaylaştırarak sermaye birikimini hızlandırmakta ve üretim ile yatırım süreçlerine daha fazla kaynak tahsis etmesini mümkün kılmaktadır. Bu destekler, mali tarafların faaliyet mevkilerini büyütmelerine ve rekabet güçlerini artırmalarına doğrudan katkı sağlamaktadır.

¹⁹ Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Dövlət Vergi Xidməti. (2023). *Vergitutma və vergi yükü haqqında təlim materialı*. <https://tedris.taxes.gov.az>

²⁰ OECD (2022). *Tax Policy Reforms in the OECD*. www.oecd.org

Vergisel teşviklerin temelini oluşturan mevzuatlar, belirli kriterleri karşılayan kişi ve kurumlara gelir vergisi, kurumlar vergisi, KDV gibi çeşitli vergi türlerinde istisna ve indirimler sunmaktadır. Bu çerçevede girişimcilere sağlanan vergi muafiyetleri, belirli bölgelerde faaliyet gösteren işletmelere tanınan bölgesel teşvikler ve inovatif alanlara odaklı vergi indirimleri, söz konusu sistemin temel yapı taşlarını teşkil etmektedir.

1.4.5. Kurumlar vergisi yapısı ve uluslararası uyum

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde, kurumlar vergisi yapısı küresel vergi kriterlerine göre düzenlenmiştir ve aynı zamanda yerel ekonomik etkenleri desteklemektedir. Düzen hem yurt içinde hem de uluslararası gelirler yoluyla kurumlar vergilendirmesi sağlar. İkili vergilendirmeyi önleme prensibi, bu sistemi pekiştiren en önemli unsurlardan biridir. Bu unsur sayesinde vergi mükellefleri Azerbaycan'ın toplam vergi yükümlülüğünden düşebilir. Ancak, bu müracaat yalnızca vergi mükelleflerinin Azerbaycan'daki sahip olduğu kurumlara tatbik edilebilir ve belirlenir.

Azerbaycan, uluslararası ekonomik ilişkilerde vergi adaletini sağlamak için OECD'nin BEPS projesi gibi küresel etkileşimlere katılarak uluslararası vergi standartlarına uyum sağlamayı hedeflemektedir. Strateji, ülkelerin uluslararası yatırımcılar için cazip bir vergi ortamı oluşturmalarını ve küresel ekonomik entegrasyonu teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Vergi Mecellesi kurumlar vergisi oranlarını, esas karar yöntemlerini ve diğer vergi oranı ilkelerini düzenler. Bölgesel vergi düzenlemeleri Azerbaycan'ın ekonomik önceliklerinin belirlenmesini ve kalkınma hedeflerine göre şekillenir. Bu, kontrol sisteminin dinamik ve uyarlanabilir olmasını sağlar.

Sonuç olarak, Azerbaycan'ın kurumsal vergi yapısı, uluslararası vergi standartlarına uygun olarak bölgenin ekonomik hareketliliğini artıran bir yapı sunmaktadır. Çifte vergi yükümlülüğü ve uluslararası vergi sözleşmelerindeki denetim kontrolü ilkeleri, Azerbaycan'ın uluslararası ekonomik faaliyette vergi eşitliğini temin etme amacını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

1.4.6. Vergi muafiyetleri ve istisnalar (sosyal ve stratejik alanlar)

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin vergi mevzuatı, toplumun refahını ve belirli kesimlerin desteklenmesini amaçlayan çeşitli vergi muafiyetleri ve istisnalar sunmaktadır. Bu

düzenlemeler, özellikle kamu görevlileri için diplomatik ayrıcalıkları ve sosyal destek ödemelerini kapsamaktadır.

Vergi yükümlülüğünden muaf tutulan başlıca durumlar şunlardır: Azerbaycan Cumhuriyeti adına uluslararası görevlerde bulunan kişilere tanınan diplomatik muafiyetler, bir takvim yılı içerisinde alınan bağışlar, yardımlar ve miras yoluyla elde edilen gelirler ile devlet tarafından sağlanan sosyal yardımlar ve eğitim bursları²¹.

Bununla birlikte, yasalarca belirlenen bazı gelir türleri de vergiden istisnadır:

- Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşı olmayan diplomatik veya konsolosluk personellerinin resmi görevleri dolayısıyla elde ettikleri gelirler.
- Azerbaycan Cumhuriyeti'nin emeklilikle ilgili kanunları uyarınca ödenen tüm emekli maaşları.
- Devlet bütçesinden tek seferlik yapılan maddi ödemeler veya sosyal amaçlı yardımlar.
- Azerbaycan Cumhuriyeti'nde düzenlenen Milli Piyango gibi yasal şans oyunlarından elde edilen ikramiye gelirleri.
- Vergi mükellefinin, son üç yıl boyunca sürekli olarak ikamet ettiği konutun satışından elde ettiği gelir.
- Doğrudan tarımsal faaliyetlerden sağlanan gelirler.
- İşsizlik sigortası fonundan yapılan yardımlar.
- Zorunlu askerlik hizmetini yerine getiren kişilere aynı destek yerine verilen nakdi ödemeler.

Bu muafiyet ve istisna hükümleri, sosyal adaleti tesis etmek, ekonomik destek mekanizmalarını güçlendirmek ve uluslararası ilişkilerin sorunsuz yürütülmesini temin etmek gibi çeşitli amaçlara hizmet etmektedir. Bu bağlamda, söz konusu düzenlemeler Azerbaycan vergi sistemindeki gelir vergisi istisnalarının yasal temelini oluşturmaktadır.

1. ²¹ Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Mecellesi, Madde 102 ve 106, <https://www.taxes.gov.az/uploads/2022/qeydiyyat/1-VM.pdf>.

1.4.7. Vergi teşviklerinin etkinlik değerlendirmesi

Vergi indirimlerinin hedeflenen sonuçlara ulaşmak için kamu geliri kaybına yol açma olasılığı, tercih edilen bir yöntem değildir. Bu nedenle, vergi teşviklerinin analizi ve buna bağlı alınacak kararlar, sistematik ve aşamalı bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

Vergi Teşviklerinin Sonuçlarının Değerlendirilmesi: Öncelikle, uygulanan vergi indirimi ile ölçülebilir bir etki sağlanıp sağlanmadığına bakılmalıdır. Eğer uygulama beklenen sonuçlara ulaşamamışsa ya da elde edilen sonuçlar tatmin edici değilse, bu teşviğin sonlandırılması, yeniden yapılandırılması veya sınırlandırılması gibi seçenekler göz önünde bulundurulabilir. Diğer yandan, istenen sonuçlar elde edilmişse, bir sonraki aşamaya geçilerek etkinlik düzeyi incelenir.

Teşviklerin Verimliliği Üzerine Analiz: Eğer vergi indirimiyle elde edilen verim, kabul edilebilir seviyedeysen ya da ulusal/uluslararası standartlarla uyumluysa, bu durumda teşviğin süresi uzatılabilir. Ancak, verimliliğin yetersiz olduğu belirlenirse, vergi teşviki tamamen kaldırılabilir ya da daha işlevsel hale gelmesi için daraltılması yapılabilir.

1.4.8. Vergi sisteminde yapılan sadeleştirme ve güncel değişiklikler

Azerbaycan'daki vergi sistemi çerçevesinde, ekonomik faaliyetler üzerindeki vergi yükünü azaltmak ve daha cazip bir iş ortamı oluşturmak amacıyla önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Özellikle, kurumsal vergilerin oranı 1992 yılında %35'ten %20'ye indirilmiştir. Benzer şekilde, Katma Değer Vergisi (KDV) oranı %28'den %18'e indirilerek, tüketim vergisi üzerindeki yük hafifletilmiştir. Ayrıca, ülkenin vergi türleri Vergi Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce 13 iken, şu anda bu sayı 9'a düşürülmüştür. Bu durum, vergi sisteminin sadeleştirilmesine yönelik bir politika değişikliğini göstermektedir.²²

1. ²² Nurane Öliyeva, *Vergi Muafiyet ve İstisnaları ve İşletme Kararları Üzerine Etkileri: Azerbaycan Örneği*, (Lisans Bitirme Tezi, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Türk Dünyası İşletme Fakültesi, 2017), s. 48, <https://unec.edu.az/application/uploads/2017/12/liyeva-Nurane237.pdf>.

Azerbaycan'da tarım sektörünü güçlendirmek ve kırsal kalkınmayı desteklemek amacıyla 2014 yılından bu yana tarımsal faaliyet yürüten sorumlulara 13 yıl süreyle gelir vergisi, katma değer vergisi (KDV) ve emlak vergisinden muafiyet hakkı tanınmıştır. Bu uygulama, çiftçilerin vergi yükünü azaltarak, üretim kapasitelerini artırmalarına ve sektöre olan ilgiyi teşvik etmeye yardımcı olmaktadır. Ayrıca, 2022 yılından itibaren uygulamaya konulan geçici KDV muafiyetleri ile buğday, un, ekmek, yem ve hayvansal ürünler gibi temel tarımsal girdilerin satışında vergi yükümlülüğü kaldırılmıştır. Bu sayede, üreticilerin maliyetlerinin düşürülmesi ve nihai tüketiciler için gıda fiyatlarının dengelenmesi hedeflenmektedir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Kanunun 164. maddesi, Katma Değer Vergisi'nden (KDV) muaf tutulan belirli mal ve hizmetlerin listesini sunmaktadır.²³ Bu muafiyetler şunlardır:

- 1.Özelleştirme yoluyla edinilen devlet işletmelerine ait mülklerin bedeli.
- 2.Devlet mülkiyetine dayalı olarak kurulan kiralık işletmelerin ödediği kira tutarları.
- 3.İlkokul, ortaokul ve lise öğrencileri için gerekli olan kırtasiye malzemeleri ve kitaplar.
- 4.Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Bankası nezdindeki hesaplara yatırılacak altın, döviz ve yurt dışında üretilmiş madeni/kâğıt paralar.
- 5.Ulusal veya yabancı para birimlerinin transferi ve ithalatı.
- 6.Basın çalışanlarının mesleki ihtiyaçları doğrultusunda satın alınan malzemelerin alım satımı.
- 7.Finansal hizmetlerin sunulması.

Bu KDV muafiyetlerinin temel amacı, bahsi geçen sektörlerin gelişimini teşvik etmek ve bu alanlara devlet tarafından destek sağlamaktır.

→ Azerbaycan Vergi Kanunu'nun 165. maddesi, sıfır oranında Katma Değer Vergisi (KDV) uygulanan işlemleri belirtmektedir. ²⁴ Bu işlemler şunlardır:

²³ Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Mecellesi, md. 164, “ƏDV-dən azadolmalar”
<https://www.taxes.gov.az>

²⁴ Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Mecellesi, md. 165, “ƏDV üzrə sıfır (0) dərəcə ilə vergitutma,”
<https://www.taxes.gov.az>

Yabancı ülkelerdeki diplomatik misyonlar ve bu misyonlarda görev yapan diplomatlar ile onların ailelerinin özel ihtiyaçları için satın aldıkları ürünler ve hizmetler.

Azerbaycan'a ithal edilen, karşılıksız mali destek kapsamında gelen ürünler. Uluslararası yük ve yolcu taşıma hizmetleri.

1.4.9. Sektörel ve bölgesel özel teşvikler

Azerbaycan'daki sanayi ve teknokentlerde faaliyette bulunan firmalar, toprak, gayrimenkul, kâr payı ve daha fazlası gibi vergilerin tescil tarihinden 10 yıl sonra bunların avantajına sahiptir. Bu teşvikler teknoloji yatırımlarını teşvik etmeyi ve inovatif şirketlerin büyümesini desteklemeyi amaçlamaktadır. 2023'ten başlayarak, bu vergi avantajlarını teknoloji parkları olarak diğer şirketlere getirerek teknoloji sektörüne yatırımları yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.

Azerbaycan'da işgalden kurtarılmış bölgelerde de çeşitli vergi muafiyetleri uygulanmaktadır. Bu bölgelerde çalışan bireyler ve kurumlar için, Azerbaycan bölgesindeki ekonomik yaşamı geri kazanmak için kapsamlı vergi teşvikleri uygulanmıştır. Yetkili yönetmelikler, bu alanlarda çalışan vergi yükümlülerinin 10 yıl gelir, emlak ve arazi vergilerinden muaf tutulduğunu belirtmektedir. Buna ek olarak, üretim ve yatırım süreci için gerekli hammaddeleri ithal etmek için KDV muafiyetleri kullanılır ve elde edilen kâr payı gelirleri vergiden istisna tutulmaktadır. Bu teşvik programı, belirli stratejik alanlar dışında çok çeşitli ekonomik faaliyetleri kapsamaktadır ve yerel kalkınmayı hızlandırmayı planlamaktadır.

“Özel Ekonomik Bölgelerde (SEZ) faaliyet gösteren şirketlere, %0,5 sabit oranlı ciro vergisi, KDV muafiyeti ve gümrük kolaylıkları sağlanmaktadır. Ancak petrol, tütün, içki üretimi ve yayıncılık gibi alanlarda faaliyet gösteren firmalar bu bölgelerde teşviklerden yararlanamamaktadır”.²⁵

Özel gereksinimli kişilerin istihdamına ilişkin düzenlemelerde, çalışanlarının %50'sinden fazlası özel gereksinimli olan üretim işletmelerine kurumlar vergisinde %50 oranında indirim uygulanmaktadır.

²⁵ <https://taxsummaries.pwc.com/azerbaijan/corporate/tax-credits-and-incentives>

Sivil havacılık spesifik şekilde, başka ülkelerden kiralanen hava araçları ve makineleri için yapılan ödemeler KDV ve ÖTV'den muaftır.

2025 yılından itibaren yürürlüğe girecek şekilde, kamu-özel iş birlikleri ve yenilenebilir enerji üretim projeleri kar, KDV, emlak ve arazi vergilerinden muaf tutulacaktır. Teşviklerin geçerlilik süresi proje protokolünde belirlenir ve en fazla 30 yıla kadar uzatılabilir.

1.4.10. İhracat destekleri ve küresel rekabetçilik

Azerbaycan hükümeti, yerel üreticilere küresel düzeyde yardımcı olmak için "Made in Azerbaijan" adı altında çeşitli destekler sağlıyor. Bu destekler kapsamında, seçilen küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracat gruplarına katılma giderleri, konaklama, ulaşım ve tercümanlık gibi masrafları devlet tarafından ödenerek, bu firmaların uluslararası pazarlarda kendilerini tanıtmaları sağlanıyor. İhracat işlemlerini daha kolay hale getirmek için kurulmuş olan Azexport.Az sitesi, lojistik, ödeme sistemleri, ürün sertifikasyonu ve büyük e-ticaret platformlarına adaptasyon gibi birçok konuda destek sunuyor. Böylece, küçük ve orta ölçekli işletmeler uluslararası alıcılar ile doğrudan iletişim kurma imkânı buluyor.

Öne çıkan sektörlerdeki üreticilere verilen devlet destekleri de önemli bir yardımcı mekanizma oluşturuyor. Bu destekler, pazar araştırması, sertifika ve pazarlama gibi giderleri karşılayarak küçük işletmelerin ihracat yapabilme yeteneklerini artırıyor. KOBİ'lerin fuarlara ve sergilere katılımını teşvik etmek için KOBİA, bu etkinliklerdeki masraflara destek veriyor. Ayrıca, pazar araştırmaları için finansal yardımlar ve "Startup" sertifikası aracılığıyla vergi avantajları sunulmuş, böylece KOBİ'lerin rekabetçiliği artırılmıştır. Son olarak, pek çok ülke ile düzenlenen ticaret heyetleri ve iş forumları, Azerbaycanlı üreticilerin yabancı iş ortaklarıyla doğrudan bağlantı kurmalarını sağlıyor. Devlet desteği ile düzenlenen bu organizasyonlarda, tanıtım ve lojistik giderleri karşılanarak yeni iş birliği fırsatları oluşturuluyor.

Aynı zamanda 2025 yılı için son güncellenme bu şekilde olmuştur:

Azerbaycan Cumhuriyeti, 1 Ocak 2025 tarihinden itibaren yürürlüğe girecek olan yeni vergi düzenlemeleri ile mali yapısını daha güçlü ve yatırım yapmaya elverişli hale getirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen değişiklikler, özellikle yabancı yatırımcılar ile stratejik sektörleri desteklemek için önemli avantajlar sunmaktadır. Bu değişikliklerden biri, Azerbaycan'da bulunmayan şirketlerin ülkede bulunan şube veya kalıcı temsilcilikleri aracılığıyla elde ettikleri kârların ana merkezlerine transferinde uygulanan şube kâr vergisi oranının %10'dan %5'e indirilmesidir. Bu indirimin amacı, doğrudan yabancı yatırımları artırmak ve uluslararası yatırımcılar açısından Azerbaycan'ı daha cazip hale getirmektir. Aynı tarihte yürürlüğe girecek bir diğer düzenleme, tüzel kişilere ait arazilerin kullanım haklarının devri ve arazi kiralama ödemelerinin Katma Değer Vergisi (KDV) kapsamından çıkarılmasıdır.

Bu düzenleme, ticari taşınmazların devri ve kullanımı konularında vergi yükünü azaltarak arazi piyasasında canlılık sağlamayı hedeflemektedir. Ek olarak, kamu-özel sektör iş birliği (KÖİ) projelerinde yer alan özel sektör ortakları ve yenilenebilir enerji üreten firmalar, 1 Ocak 2025'ten itibaren önemli vergi muafiyetleri elde edeceklerdir. Bu sektörlerde çalışan yatırımcılar için kurumlar vergisi, emlak vergisi ve arazi vergisi ile projelerde kullanılan ithal mal ve ekipmanlarda uygulanan KDV'den muafiyet sağlanacaktır. Bu muafiyetler, sürdürülebilir enerjiye geçişi desteklemek ve altyapı yatırımlarında özel sektörün rolünü artırmak açısından büyük önem taşımaktadır. Bu reformlar, Azerbaycan'ın vergi politikalarında hem yatırım ortamının iyileştirilmesi hem de ekonomik çeşitliliğin artırılması için kapsamlı bir yaklaşımın parçası olarak değerlendirilir.²⁶

Azerbaycan'ın güncel vergi yaklaşımı, petrol dışı sektörlerin sürekli olarak geliştirilmesini garanti altına almayı, ülkenin genel ekonomik dengesini korumayı ve ekonominin etkin bir şekilde idare edilmesini hedeflemektedir. Bu yaklaşımın ana amaçlarından biri, ekonomik altyapıyı çeşitlendirerek petrol dışı alanlarda dinamik bir büyüme sağlamaktır. Özellikle tarım sektörü, ülkenin ekonomik stratejilerinde önemli bir

²⁶ "Azerbaijan: Reduction in branch profit tax rate; VAT exemption for transfers of land use rights; tax incentives for green projects", KPMG, 5 Mart 2025, <https://kpmg.com/us/en/taxnewsflash/news/2025/03/tnf-azerbaijan-reduction-in-branch-profit-tax-rate-vat-exemption-for-transfers-of-land-use-rights-tax-incentives-for-green-projects.html> (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2025).

rol oynamakta olup, vergi politikaları aracılığıyla bu alana çeşitli destekler verilmektedir. Bu şekilde, ekonominin yalnızca enerji sektörüne bağımlı kalmaması için daha dayanıklı bir ekonomik yapı oluşturulması hedeflenmektedir.

Son zamanlarda dünya genelindeki petrol pazarlarındaki dalgalanmalar ve genel bir düşüş durumu, ülkenin ekonomik planlarını yeniden değerlendirmesine yol açmıştır. Bu durum, bütçe hedeflerine ulaşmayı ve gıda güvenliğini sağlamayı içeren önemli hedeflere ulaşmak için petrol dışı alanların gelişimine daha fazla önem verilmesini gerektirmektedir. Bu alanlar arasında özellikle öne çıkan bir sektör ise tarım olmuştur. Tarım, ülkenin ekonomik çeşitliliğini artırma ve dışa bağımlılığı azaltma konusunda kritik bir rol oynamaktadır. Azerbaycan'da tarım sektörüne yönelik devlet yardımları, bu alandaki verimliliği artırmak, yerli ürünlerin rekabetçiliğini geliştirmek, kârlı tarım arazilerinin gelişimini desteklemek ve çiftçilere sağlanan kamu yardımlarını daha iyi yönetmek amacıyla çok yönlü şekilde düzenlenmiştir. Ülkedeki tarım alanındaki büyümeyi desteklemek için devletin sağladığı katkılar, tarımsal etkinlikler için gerekli altyapının oluşturulmasına ve bu sektöre yapılan yatırımların yönlendirilmesine önemli ölçüde yardımcı olmaktadır.

Bunun yanı sıra, Girişimciliğe Yardım Milli Fonu'nun kredi portföyünün büyük bir kısmı (yaklaşık %65 ila %70) doğrudan tarımsal üretim ve tarım ürünlerinin işlenmesi gibi alanlara ayrılmaktadır. Çiftçilere, arazi vergisi hariç her türlü vergi muafiyeti sağlanmıştır. Bununla beraber devlet mikro işletmelere de belirli muafiyetler tanımıştır. 2025 Yılı Vergi Mevzuatındaki Değişiklikler ve Azerbaycan'daki Yeni Düzenlemeler:

Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Kanunu üzerinde yapılan son güncellemeler, 27 Aralık 2024 tarihinde gerçekleşti ve 2025 yılından itibaren uygulanmaya başlanacaktır. "2025 Yılı Vergi Mevzuatı Değişiklikleri" denilen bu düzenlemeler, vergi uygulamalarının kapsamını genişletmekte ve devlet gelirlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla yeni sorumluluklar ile muafiyetler getirmektedir.²⁷

Bu değişiklikler aşağıdaki alanlara odaklanmaktadır:

²⁷ Caspian Legal Center, "2025-ci il Vergi Məcəlləsi Dəyişiklikləri," *Caspian Legal Center*, Erişim: 11 Mayıs 2025, <https://www.caspianlegalcenter.az/az/news/more/tax-code-azerbaijan-2025>

Ek Sorumlulukların Vergi Mükelleflerine Getirilmesi: Yeni düzenlemelerle, mükelleflerin belgeleri düzenleme, beyanname verme süreleri ve bilgi paylaşma yükümlülükleri artırılmıştır. Ayrıca, vergi denetim süreçlerine dair kurallar daha katı hale gelmiştir.

Gelir Vergisinde Genişletilmiş Muafiyetler: Özellikle bireylerin gelir vergisi ile ilgili bazı istisnaların kapsamı genişletilmiştir. Bu doğrultuda, yıllık geliri 45. 000 AZN'ye kadar olan belirli mikro işletmeler için vergi indirimi veya muafiyeti sağlanmıştır. Bu adım, küçük işletmelerin desteklenmesini hedeflemektedir. (Caspian Legal Center, 2024)

Kamu-Özel Sektör İş birliği (KÖÖ) Enerji Projeleri ve İleri Teknoloji Alanları İçin Vergi Teşvikleri: Yüksek teknoloji parklarında faaliyet gösteren firmalara ve özel sektörden enerji projelerine önemli vergi avantajları sunulmuştur. Bu teşvikler, kurumlar vergisinde indirimler ve uzun vadeli muafiyetler içermektedir.

Katma Değer Vergisi (KDV) Muafiyetlerinin Genişletilmesi: Bazı sektörlerde mal ve hizmet teslimatlarına yönelik KDV yükü azaltılmış; özellikle arazi kiralamaları ve bazı lisans transferleri KDV'den muaf tutulmuştur.

Mali Yaptırımların Artırılması: Yeni düzenlemelerle, vergi kanunlarına uymayan mükelleflere uygulanan idari cezalar artırılmış ve yaptırım yöntemleri çeşitlendirilmiştir. Bu kapsamda, kasıtlı ihlaller için daha caydırıcı önlemler getirilmiştir.

Vergi İdarelerine Verilen Yeni Denetim Yetkileri: Vergi kurumlarının bilgi toplama ve işletmeleri yerinde inceleme yetkileri artırılmış, denetim süreleri ve yöntemleri hakkında daha ayrıntılı hükümler getirilmiştir.

Bu değişiklikler, Azerbaycan'ın vergi sisteminin daha şeffaf, etkili ve yatırımcı dostu hale gelmesini amaçlamakta; ayrıca vergiye uyumun artırılması ve kamu maliyesinin güçlendirilmesi bakımından önemli bir gelişme olarak görülmektedir.

Devlet yatırımları sayesinde, modern sulama sistemlerinin kurulması ve arazi ıslahı uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Mineral gübrelerin maliyetinin %50'den fazlası ve tarım ekipmanlarının %40'ı devletten karşılanmaktadır. Ayrıca, mineral gübrelerin satış fiyatlarında uygulanan indirim oranları %50 ile %70 arasında değişim göstermektedir. Her yıl, yaklaşık 600 bin tarım üreticisi, devletin sunduğu bu çeşitli destek sistemlerinden

yararlanmaktadır. 2014 yılında artırılan indirim oranları sayesinde, çiftçiler tarım makinelerini bir önceki yıla göre %50 daha düşük fiyatla ve gübreleri %30 daha ucuza alabilmişlerdir. Bu durum, tarımsal üretim maliyetlerini ciddi şekilde düşürerek çiftçilerin gelirlerini artırmış ve yatırım yapma fırsatlarını genişletmiştir. Sürekli ve geniş kapsamlı bu devlet desteği sayesinde, Azerbaycan'ın tarım sektörü önemli bir ilerleme kaydetmiştir.

Son olarak vergi indirimleri bilim, eğitim, sağlık, spor ve kültür gibi alanların da gelişimini destekliyor. Vergi yasalarında yapılan değişiklikler, bilim, eğitim, sağlık, spor ve kültür gibi alanların gelişimini desteklemeyi her zaman öncelikli hedef olarak belirlemektedir. Vergi Kanunu'ndaki en son düzenlemelerden birisi, vergi mükelleflerinin yıllık kazançlarının bu alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlara veya kamu yararına çalışan sosyal vakıflara yaptıkları bağışların vergi muafiyeti oranının %10'dan %15'e çıkarılmasıdır.²⁸ Bu artış, işletmelerin sosyal sorumluluk projelerini daha etkili bir biçimde uygulamalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Böylece, işletmeler kazançlarının daha fazla kısmını vergi ödmeden sosyal projelere yönlendirebilir. Örneğin, bir mükellefin yıllık kazancı 100 bin manat olduğunda, önceki kurala göre 10 bin manatlık bağış vergiden muafken, yeni düzenlemeyle bu miktar 15 bin manata yükselmiştir. Bu vergi avantajı, yalnızca banka üzerinden yapılan ödemelere uygulanmakta ve devlet adına kurulmuş kamu tüzel kişiliklerine yapılan bağışları kapsamamaktadır. Bu düzenleme, ilk defa 2019'un ocak ayında yürürlüğe girmiş ve başlangıçta yalnızca bilim, eğitim, sağlık, spor ve kültür alanlarındaki kurumlara yapılan bağışları içermiştir. 2021 yılından itibaren bu muafiyet, kamu yararına kurulmuş vakıflara, örneğin "Haydar Aliyev Fonu", "Karabağ Diriliş Fonu" ve "YAŞAT Fonu" gibi – yapılan bağışlara da uygulanmaya başlamıştır. 2023 yılına kadar bu teşvikler, devlet kurumları tarafından yapılan yardımları kapsamıyordu; ancak geçen yılın başından itibaren, hisselerinin en az %51'i doğrudan veya dolaylı olarak devlete ait olan tüzel kişiliklere yapılan bağışlar da muafiyet kapsamına alınmıştır. Ayrıca mevcut yasal düzenlemelere göre, sporcular da vergi avantajlarından yararlanabilmektedir. Uluslararası ve uluslararası spor etkinliklerinde organizatörler veya ulusal spor federasyonları tarafından verilen ödüllerin tamamı gelir vergisinden muaf tutulmaktadır. Ülke içindeki (ulusal, bölgesel,

²⁸ Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi Dövlət Vergi Xidməti, “Vergi Məcəlləsinə edilmiş son dəyişikliklər sosial layihələri stimullaşdırır,” *Taxes.gov.az*, May 15, 2024, <https://www.taxes.gov.az/az/post/3146>.

şehir veya ilçe seviyesindeki) spor etkinliklerinde spor kulüpleri veya federasyonlarca verilen 50. 000 manata kadar olan para ödülleri de gelir vergisine tabi değildir (Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi Dövlət Vergi Xidməti, 2024).

1.4.11. Vergi təşviklərinin başanlı uygulanması için gerekli koşullar

Söz konusu faydaların elde edilebilmesi için ölkeler birtakım stratejileri kararlılıkla hayata geçirmeye koyulmuşlardır ve vergi politikaları çerçevesinde vergi teşviklərinin yaygın biçimde kullanılması ön plana çıkmıştır. Teşviklərin bu denli kapsamlı ve sık bir şekilde kullanılmasında globalleşme sürecinin önemli etkisi olmuştur. Ticaretin GATT ve DTÖ gibi global ve AB, NAFTA, AFTA ve diğer bölgesel oluşumlarla birlikte ileri düzeyde liberalleşmesi büyük oranda piyasa bütünleşmesini sağlamış, bu da pazar büyüklüğünün yatırım kararlarını şekillendirmedeki rolünü azaltmıştır. Bu gelişmenin neticesinde az gelişmiş ya da sınırlı ekonomiye sahip devletler bile yabancı sermaye yatırımları konusunda rekabet edebilir bir konuma gelmişlerdir.²⁹

Devletlerin dış yatırımcıları cezbetmek için uyguladıkları teşviklərin başında vergisel teşvikler gelmektedir. Vergisel teşviklərin verimli bir biçimde oluşturulup uygulanması oldukça karmaşık ve zor bir görevdir. Sonuç olarak vergisel teşviklerden minimum maliyet ve maksimum fayda sağlanmak isteniyorsa öncelikle şu konulara dikkat edilmesi gerekmektedir:

1. Ulusal düzeydeki ve uluslararası normlara uygun makroekonomik koşullara uygun olarak vergi sistemleri ölkesindeki yabancı sermayeyi çekmek için en önemli adım. Çünkü ölkeler arasındaki teşvik yarışı bu uygulamaların etkinliğini azaltır ve yabancı şirketler için devlet gelirlerinin önemli bir bölümüne yol açar. Bu sorunun üstesinden gelmek için en etkili çözüm, ölkelerin kalkınması koordinasyon için çok taraflı bir mekanizmadır. Bu bağlamda, GATT ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) uluslararası ticaret için temel kurallar getirmiştir. İkinci bir çözüm olarak, teşvik programlarının, söz konusu ölkeler kaynaklı olsa da ölkelerin endüstriyel politikalarıyla uyumlu olmasıdır. Bu nedenle teşvik araçları, vergi teşvikleri çok taraflıdır ve koordinasyon duygusu ile uygulanması büyük önem taşımaktadır.

²⁹ <http://elibrary.bsu.edu.az/>

2. Vergi teşviklerinin ekonomik olarak ne kadar etkili olduğunu belirlemek çeşitli zorluklar içermektedir, bu nedenle geçerli tüm teşviklerin şeffaf olması ve vergi yasalarında açıkça tanımlanması çok önemlidir vergi teşviki kullanırken, öncelik verilmesi gereken husus mümkün olduğunca öncelik verilmelidir. Bu, yatırım azaltma, vergi paketleri ve hızlandırılmış amortisman gibi başvurulara yol açmıştır. Doğrudan vergi oranı indirimlerine dayalı teşviklerle karşılaştırıldığında, maliyetlidir ve ilişkili maliyetler zamanla daha kolay telafi edilebilir.
3. Serbest ticaret alanlarının, bu tür uygulamalarda istismar ve kısıtlama riski yüksek olduğu için dikkatle ele alınmalıdır. Özellikle, serbest ticaret bölgeleri oluşturmak genellikle önerilmez. Çünkü bu alanlarda yasadışı faaliyetler ve kaçakçılık meydana gelmesi muhtemeldir. Ayrıca, bu bölgelerde vergileri etkili bir şekilde işletmek son derece zordur.
4. Teşvik uygulamaları yasal, ekonomik ve yönetsel açıdan net, kolay anlaşılır ve denetlenebilir olmalıdır. Bu tür düzenlemeler basit bir şekilde uygulanmalı; ayrıca uygulama aşamasında kamu çalışanlarının inisiyatif kullanma imkanları en az seviyede tutulmalıdır. Bu yöntem, keyfi davranışları önleyecek ve yatırımcıların güvenini artıracaktır.

1.5. Vergi Harcamalarının Hukuki Temeli

1.5.1. Vergi harcamaları kavramı ve fonksiyonları

Azerbaycan'ın vergi sistemi, sadece gelirlerini artırmaya hizmet eden bir araç olmak yerine, ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasına yardımcı olan bir politika aracıdır. Bu bağlamda " Vergi Harcamaları" kavramı oldukça önemlidir. Vergi harcamaları, belirli toplumsal ya da ekonomik hedeflere ulaşmak için potansiyel vergi gelirlerinden bilinçli olarak vazgeçme anlamına gelir. Bu kapsamda, vergi harcamaları, doğrudan bütçe harcamaları gibi işlev görmesine rağmen, geleneksel vergi muafiyetleri veya indirimlerinden farklı olarak, kamu bütçesi açısından dolaylı ama kesin bir gelir kaybı teşkil eder. Bu nedenle vergi harcamaları; kamu hizmetlerinin nasıl dağıtıldığını ve ayrıntılarının özelliklerini gösteren önemli bir mali politika aracıdır (Bayragdarov, 2005). Vergi harcamalarının iki yönü vardır: Bir ülkede, yatırımları artırmak, iş olanaklarını çoğaltmak, bazı sektörleri desteklemek ve sosyal yardımları başlatmak gibi amaçlara hizmet etmek için aktif mali araçlardır. Diğer taraftan devlet bütçesine doğrudan zarar vererek maliyet oluştururlar. Bu açıdan, vergi harcamaları sadece pasif muafiyetler değil,

aynı zamanda kamusal alanda belirli alanların yönlendirilmesini içeren dolaylı teşvik mekanizmalarıdır. Bu nedenle, bu tür düzenlemelerin etkinliği; İstenilen sosyal ve ekonomik sonuçlarla, yarattıkları mali yük arasındaki denge üzerinden değerlendirilmelidir.

1.5.2. Vergi muafiyetleri, istisnaları, indirimleri ve teşvikleri

Vergi muafiyetleri ve indirimleri ile ilgili kurallar, ilk olarak Vergi Kanunu ile belirlenmektedir. Bu tür vergi politikalarının amacı, kişisel çıkarları desteklemek değil, genel olarak girişimcilik ve yatırım faaliyetlerini teşvik etmektir. Vergi kuralları, adalet, eşitlik ilkesine dayalı vergi uygulamaları ve genel vergilendirme esaslarına dayandırılmalı; ekonomik olarak düzenli olması ve ayrımcılığa neden olmaması gerekir. Ayrıca bu kuralların girişimciler için cesaretlendirici bir yapıda olması da önem arz etmektedir. Vergi yasasında bulunan belirsiz ögeler, vergi mükellefleri mükellef lehine yorumlanmalıdır. Bu standart, vergi adaletini güçlendiren önemli bir koruma sistemidir. Caspian Legal Center'a (2020) göre vergi muafiyetlerinin yalnızca ekonomik kalkınmaya yönelik ve somut göstergelere dayalı olarak düzenlenmesi gerektiği, bu tür teşviklerin kişisel çıkarlar yerine toplum düzenine hizmet edecek şekilde tasarlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca bu muafiyetlerin ekonomik açıdan da değerlendirilmesi ve sağladıkları faydanın ölçülmesi, kamu maliyesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu sayede kamu kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılması sağlanarak gereksiz sübvansiyonlar önlenebilir. Sonuç olarak, bu yaklaşım; Mali disiplin, ekonomik mantık ve sosyal adalet arasında düzenli bir vergi politikası oluşturma çabasını göstermektedir (ASK, 2018).

1.5.3. Vergi harcamalarının belirlenmesi ve değerlendirilmesi ilkeleri

Vergi muafiyetlerinin ve indirimlerinin devletin bütçe gelirleri üzerindeki etkilerini doğru bir şekilde incelemek için, bu teşvikler ilgili idare tarafından belirlenen yöntemlere göre sınıflandırılmaktadır. Vergi politikalarında değişiklik yapma gereksinimi özellikle vergi oranlarının belirlenmesi, vergi dairesinin organizasyonu ve uygulama yolları hakkında düzenlemeler söz konusu olduğunda, Vergi Yasası'nda planlanan değişikliklerle ilgili hazırlanan taslak belgelerde muafiyetlerin ve indirimlerin etkilerine dair analiz sonuçları mutlaka yer almaktadır. Bu değerlendirmelerin sonuçları her yıl devlet bütçesi çerçevesinde ilgili idare tarafından Azerbaycan Millî Meclisi'ne sunulmakta ve böylece bu harcama kalemleri düzenli bir denetim ve gözden geçirme sürecine tabi tutulmaktadır.

Vergi harcamalarının her yıl düzenli bir şekilde incelenmesi ve sınıflandırılması, bu tür harcamaların sadece geçici veya teknik bir teşvik değil, mali disiplinde izlenmesi gereken yapısal bir unsur olduğunu göstermektedir. Bu sürecin yasal bir çerçeveye oturtulması, vergi teşviklerinin etkilerinin açık bir şekilde takip edilmesine ve kamu kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılmasına yönelik kurumsal bir denetim mekanizmasının bulunmasına işaret etmektedir. Bu nedenle, vergi muafiyetleri ve indirimleri, klasik harcamalar gibi gerekçeleriyle değerlendirilmekte, sonuçları izlenmekte ve hesap verebilirlik ilkeleri çerçevesinde düzenli olarak denetlenmektedir. Bu yaklaşım, mali yönetim sisteminin şeffaflık ve hesap verebilirliğe dayalı olarak daha etkili bir kamu maliyesi yapısına dönüştüğünün bir göstergesidir. (Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi, maddə 12.2, 2025)

1.5.4. Azərbaycan'daki başlıca vergi harcamaları ve hukuki dayanakları

Azərbaycan'da vergi harcamalarının esas dayanağı Vergi kanunun 73-cü maddesini kapsamaktadır.

*“Azərbaycan'da devlet, ekonomik ve sosyal amaçlarına ulaşmak için belirli alanlarda tahsil edeceği vergi gelirlerinden planlı bir şekilde vazgeçer. Bu bilinçli tercih, çeşitli vergi avantajları- muafiyetler, istisnalar, indirimler ve teşvikler aracılığıyla hayata geçirilir. Bu tür vergi harcamalarının yasal zemini ise, Azərbaycan Anayasası ve özellikle Vergi Məcəlləsi olmak üzere çeşitli hukuki düzenlemelerle belirlenmiştir”.*³⁰

Azərbaycan'daki vergi teşvikleri ve vergi maliyetlerinin yasal temeli, anayasal ilkelerden devlet yasalarına kadar içsel ulusal yasalar tarafından yakından düzenlenmektedir.

Vergi Harcamalarının Hukuki Dayanakları:

Azərbaycan'da vergi indirimleri, muafiyetler ve istisnalarla ilgili temel kurallar öncelikle Azərbaycan Vergi Kanunu ile belirlenmiştir. Bu kanun çerçevesinde, vergi muafiyetleri ve avantajları yalnızca kanunda belirtilen yöntemlere uyarak geçerlilik kazanabilir; başka bir düzenleme ile yeni bir muafiyet oluşturulamaz.³¹ Vergi Kanunun 2.4-1 ve 12.2

³⁰ Hasanov, Vüsal. (2009). *Azərbaycan Vergi Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/45192.pdf> (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2025).

³¹ Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Dövlət Vergi Xidməti, *Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi*, Madde 2.4, <https://www.taxes.gov.az/az/page/ar-vergi-mecellesi> (Erişim Tarihi: 11.05.2025).

maddeleri, vergi muafiyetlerinin sadece bu yasa çerçevesinde belirlenebileceğini ve bu muafiyetlerin kamu bütçesine olan etkilerinin yetkili devlet kurumları tarafından düzenli olarak takip edilip sınıflandırılması gerektiğini net bir şekilde belirtmektedir. Özel serbest ekonomik bölgeler için vergi muafiyetlerinin, 2018 yılında çıkarılan "Ələt Azad İqtisadi Zonası hakkında" yasası ile belirləndiyi belirtilmektedir. Bu durum, Azərbaycan'daki belirli ekonomik bölgələr için özel vergi uygulamalarının yasal bir temele dayandığını göstermektedir. Söz konusu yasalar, Vergi Məcəlləsindəki genel ilkelerden farklı olarak, bu bölgelerdeki yatırım ve ticari faaliyetlerin desteklenmesi amacıyla özel muafiyetler ve avantajlar sağlamaktadır. Yatırım teşvikleriyle ilgili uygulama kurallarının, 2017 tarihli ve 745 sayılı Cumhurbaşkanlığı

Kararnamesi gibi çeşitli yürütme düzenlemeleri ile detaylandırıldığı ifade edilmektedir. Bu kararnameler ve ilgili bakanlık yönetmelikleri, Vergi Məcəlləsindəki genel teşvik kurallarını pekiştiren ve uygulamayı kolaylaştıran bir yapı sunmaktadır. Bu, vergi teşviklerinin uygulanmasında yasal metinlerle idari düzenlemelerin birlikte çalıştığını göstermektedir. Gerçekten de yatırım teşvik belgesi olan girişimcilerin hangi vergi yükümlülüklerinden muaf olacağı, genellikle Vergi Məcəlləsi hükümlerine atıfta bulunularak de belgelerde açık bir şekilde ifade edilmektedir. Bu durum, yasal çerçeve ile uygulama arasındaki ilişkiyi net bir şekilde ortaya koymakta ve yatırımcılara sağlanan vergi avantajlarının temelde Vergi Məcəlləsi 'ne dayandığını göstermektedir. Diğer düzenlemelerin ise bu temel üzerine inşa edildiği anlaşılmaktadır.³² (Azem.az, 2017)

1.5.5. 2019–2025 Dönemi vergi kanunu değişiklikleri ve teşvikler

Son zamanlarda yapılan değişikliklerle, vergi sistemi üzerinde önemli iyileştirmeler gerçekleştirilmiştir. Özellikle gelir vergisi alanında yapılan güncellemeler, 2024 yılı itibarıyla küçük ölçekli işletmelere destek vermeye yönelik yeni uygulamalarla öne çıkmaktadır. Bu çerçevede, Vergi Kanunu'na eklenen 102.1. 30 numaralı maddeye göre, belirli hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren küçük girişimcilerin elde ettikleri kârın yüzde 75'i gelir vergisinden muaf tutulmuştur. Başlangıçta 2024 yılında yapılan yasal değişikliklerle, tarım sektörü içerisine dahil olan üreticilerin sağladığı vergi teşvikleri yeniden gözden geçirilmiştir ve geçerlilik süreleri uzatılmıştır. Bu bağlamda, tarımda

³² AZƏRTAC Investment Promotion Agency, *Investment Incentive Certificate*, <https://azem.az/en/news/investment-incentive-certificate> (Erişim Tarihi: 11.05.2025).

faaliyet gösteren vergi mükelleflerinin ticari gelirleri, katma değer vergisi (KDV) sorumlulukları ve sahip oldukları gayrimenkuller üzerindeki emlak vergileri, 2027 yılının sonuna kadar vergiye tabi olmayacak ve muafiyet kapsamında kalmaya devam edecektir. Bu dönem içinde, Katma Değer Vergisi (KDV) düzenlemelerinde dikkat çekici değişiklikler yapılmış ve yeni muafiyet kuralları eklenmiştir. Özellikle 2025 yılından itibaren geçerli olacak şekilde, Azerbaycan'da üretilen otobüslerin ve bu otobüslere ait yedek parçaların satışı, ilerleyen 8 yıl boyunca Katma Değer Vergisi'nden (KDV) muaf tutulacaktır. Transfer fiyatlandırması konusundaki yaptırımlar ve para cezaları ile ilgili önemli bir değişiklik yapılmıştır. Bu kapsamda, Transfer Fiyatlandırması veya Kontrol Edilen Yabancı Şirket (CFC) raporlarının zamanında verilmemesi ya da yanlış bilgi sunulması halinde, cezalar 2.000 AZN'den 6.000 AZN'ye yükseltilmiştir. Ayrıca, vergi dairelerinin istediği transfer fiyatlandırması belgelerinin 60 gün içinde sunulmaması durumunda, 6.000 AZN'lik bir ceza uygulanacaktır. Yeni düzenlemeler 1 Ocak 2025 tarihinde geçerli hale gelecektir.³³

Azerbaycan'da yapılan altyapı projeleri çerçevesinde, makineler ve ekipmanlar için ithalat sırasında yenilenebilir enerji projelerine yönelik Katma Değer Vergisi muafiyeti sağlanmıştır. Ayrıca, yatırım teşvik belgesi olanlar, ithalatını gerçekleştirdikleri teknolojik aletler için KDV muafiyetinden faydalanmaya devam etmektedir.

³³ Regfollower, "Azerbaijan amends tax code, cuts branch profit tax, introduces new corporate tax and VAT exemptions," <https://regfollower.com/azerbaijan-amends-tax-code-cuts-branch-profit-tax-introduces-new-corporate-tax-and-vat-exemptions/#:~:text=Certain%20corporate%20income%20tax%20exemptions,are%20introduced%2C%20including> (Erişim Tarihi: 11.05.2025).

Vergi Teşviki / İstisna	Vergi Türü	Hukuki Dayanak	Süre/Notlar
Tarım üreticilerine kâr, KDV ve mülk vergisi muafiyeti	Kurumlar/ Gelir, KDV, Emlak	VM md.102.1.11/11-1, 106.1.14/14-1 vb.	1.1.2014-2024 (uzatma: +3 yıl, 2027'ye kadar)
Mikro girişimci gelirlerinin %75'inin gelir vergisinden muafiyeti	Gelir Vergisi	VM md.102.1.30	2024–26 arası (çalışan sayısına bağlı)
Teknopark rezidentlerine 10 yıl kurumlar vergisi muafiyeti	Kâr Vergisi	VM md.102.1.14, 199.9	10 yıl (kayıt tarihinden itibaren)
Yatırım teşvik belgesi (yatırımcı) faydaları	Çeşitli (KDV, kâr, arsa, emlak)	Cumhurbaşkanı Kararnamesi No.745 (2017) ve VM (ilgili maddeler)	Arsa/emlak: 7 yıl muaf (belge süresi boyunca)
Ölüt Azad İqtisadi Zonası rezidentleri için tüm vergilerden muafiyet	Çeşitli (KDV, kâr, vs.)	1143-VQ sayılı “Ölüt Azad İqtisadi Zonası” Kanunu (2018)	Süresiz (kanunda sınırlama yok)
Kamu-Özel İş birliğı (KİK) projeleri özel rejimi	Kâr, KDV, arsa, emlak	691-VIQ sayılı PPP Kanunu (2022) ve VM (ilgili maddeler)	Proje süresi + 30 yıla kadar muafiyet imkanı
Yenilenebilir enerji üreticilerine muafiyet	Kâr, KDV	VM hükümleri (PPP ile uyumlu)	Proje süresi + 30 yıla kadar
Otobüs sanayii KDV muafiyeti	KDV	VM ek kanun değışikliğı (2025)	1.1.2025–2032 (8 yıl)

Kaynaklar:

Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsi (2024), md. 102 və 106.

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi No. 745 (2017).

“Ölüt Azad İqtisadi Zonası haqqında” Kanunu, 1143-VQ (2018).

Regfollower.com, Azerbaijan amends tax code, erişim: 11.05.2025.

Azem.az, Investment Incentive Certificate, erişim: 11.05.2025.

Amortisman ve Gider Yazma Hükümleri

Amortisman, azalan bakiye yöntemini kullanarak farklı varlık türleri için değişik yıllık oranlarda hesaplanabilir. Örneğin, arazi geliştirmeleri ve binalar ile tesisler için bu oran %7'ye kadar, makineler ve ekipmanlar için %20'ye kadar, bilgi teknolojisi için %25'e kadar, taşıtlar için de %25'e kadar belirlenmiştir (PwC, 2025). Ayrıca, çalışan hayvanlar için %20, jeolojik ve keşif faaliyetleri ile doğal kaynakların çıkarımına yönelik hazırlık masrafları için %25 gibi oranlar kullanılmaktadır.³⁴ Belirsiz ekonomik ömre sahip maddi olmayan duran varlıklar için amortisman oranı %10'a kadar çıkabilmekteyken, belirli bir kullanım süresine sahip olanlar, ekonomik ömürlerine göre amortisman tabi tutulurlar. 1 Ocak 2024 tarihi itibarıyla kira iyileştirmeleri ile ilgili yeni düzenlemeler devreye girmiştir: Kira süresi beş yıldan fazla olan varlıklarda yıllık amortisman, kalan kira süresine göre orantılı bir şekilde hesaplanırken, beş yıl veya daha az olanlarda yıllık %20 oranında amortisman uygulanmaktadır. Vergi matrahına dahil edilen varlık değerleri, edinim, üretim, inşaat, montaj ve kurulum gibi maliyetlerin yanı sıra, varlık değerini artırıcı diğer harcamaları da içermektedir. Ancak vergi mükellefinin daha önce indirim hakkını kazandığı harcamalar bu duruma dahil edilmez. Arazi restorasyonuna yönelik masraflar aktif hale getirilir ve yıllık %7 amortisman oranı ile değerlendirilir (Caspian Legal Center, 2020).

Faiz Giderleri ve İnce Kapitalizasyon Kuralları

Yurtdışı kaynaklı ve ilişkili taraflarca sağlanan kredilerden doğan faiz masraflarının indirilmesi, aynı vade ve para birimine sahip bankalararası piyasa faiz oranlarıyla sınırlıdır. Bankalararası kredi piyasası mevcut değilse, bu indirim Azerbaycan Merkez Bankası tarafından belirlenen piyasa faiz oranlarının 25%'i geçemez. 1 Ocak 2019'dan itibaren yürürlüğe giren zayıf sermayelendirme esasları uyarınca, yabancı kaynaklardan alınan borçlar sonucu ortaya çıkan faiz giderleri, öz sermayenin iki katını aştığı

³⁴ PwC, "Azerbaijan: Corporate – Deductions," *Tax Summaries*, <https://taxsummaries.pwc.com/azerbaijan/corporate/deductions> (Erişim tarihi: 27 Mayıs 2025).

durumlarda kar vergisi matrahından düşülemez. Ancak bu kısıtlama, bankalar ve kredi kuruluşları için geçerli değildir (PwC, 2025).

Şüpheli Alacaklar ve Bağışlar

Mükellefler, önceki girişimcilik faaliyetlerinden elde ettikleri brüt gelir içinde yer alan mal, hizmet ya da işlerle bağlantılı şüpheli alacakları için vergi indirimi talep edebilirler. Bu indirim, söz konusu alacağın mükellef tarafından muhasebe kayıtlarından silinmiş olarak çıkartılması koşuluyla geçerlilik kazanır (PwC, 2025). Bunun dışında, 1 Ocak 2021 tarihinden itibaren, kamu yararına veya sosyal amaçlarla faaliyet gösteren hayır kurumlarına yapılan bağışların, raporlama dönemi kazancının %10'unu geçmemesi şartıyla, sekiz yıl süresince vergi muafiyeti kapsamında olduğu belirlenmiştir.

Diğer İndirilebilir Giderler

Emlak, arazi ve maden vergileri, vergiden düşülebilir giderler arasında yer alır. Sabit donanımların bakım ve onarım harcamaları, her varlık grubunun bir önceki yılsonu vergi değeri baz alınarak sınırlandırılmıştır: binalar ile donatılmışlar için %2, makineler için %5, kamyonlar için %8 ve diğer sabit değerler için %3'lük tutarlar, varlıkların maliyetine eklenir. İş seyahatlerine ilişkin harcamalar, yalnızca Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen limitler dahilinde vergi matrahından indirilebilir niteliktedir. Sigortacılık sektörü ve finans ilişkileri tarafından özel rezerv fonlarına yapılan tahsisatlar, ilgili mevzuat çerçevesi doğrultusunda indirilebilir. Doğal zararlara ilişkin masraflar, yalnızca yetkili kamu organlarınca onaylanan normlar dahilinde indirilebilir. Ayrıca temsil, konaklama ve yemek masrafları, 1 Ocak 2024 tarihinden itibaren belirli limitler dahil indirim konusu yapılabilir. Aynı tarih itibarıyla, fatura, e-belge veya yazar kasa dosyası aracılığıyla yapılan mal alımlarında gider indirimleri, kullanıcının yıllık gelir veya gider toplamının (hangisi yüksekse) %2'si ile sınırlandırılmıştır.

1.5.6. Özel vergi rejimlerinin yasal temelleri

Azerbaycan'da stratejik önem taşıyan projelere destek vermek amacıyla uygulamaya konan yatırım teşvik belgesi, 2017 yılında 745 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile

resmiyet kazanmıştır.³⁵ Bu belgeyi elde eden yatırımcılara, kurumlar ve gelir vergisinde yüzde 50 indirim sağlanmakta, emlak ile arazi vergisi ödeme zorunluluğu da kaldırılmaktadır. Ayrıca, teşvik belgesi ile ithal edilen teknolojik ekipmanlar Katma Değer Vergisi'nden muaf tutulmaktadır. 2024'te yürürlüğe giren yeni bir düzenleme ile, teşvik dahilinde olan yatırım sektörleri tekrar belirlenmiş ve teşvik sistemi daha geniş bir sektör yelpazesini kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Serbest Ekonomik Bölgeler (Əlät FEZ):

2018 yılında yürürlüğe giren “Əlät Azad İqtisadi Zonası haqqında”, bu bölge için özel vergi uygulamalarını düzenlemektedir. Bu yasaya göre, Əlät Serbest Bölgesi'nde faaliyet yürüten şirketler, belirtilen tüm vergi türlerinden muaf tutulmaktadır. 2022'de gerçekleştirilen yasal değişikliklerle, bölgedeki işletmelerin "tüm vergilerden muaf" olduğu durumu açıkça hükme bağlanmıştır. Ayrıca, serbest bölge dışında bulunan şirketler bu alana ürün sattıklarında Katma Değer Vergisi (KDV) ödemekten muaf tutulmakta, serbest bölgeden alınan hizmetler için de stopaj vergisi talep edilmemektedir.³⁶

Kamu-Özel İş birliği (KİK) Projeleri:

2022 yılında yürürlüğe giren 691-VIQ numaralı kanun, 2022 yılı itibarıyla kamu ve özel sektör iş birliğiyle hayata geçirilen projelere yönelik özel düzenlemeleri içermektedir. Bu yasaya göre, KİK projelerinde yer alan özel sektör ortaklarına önemli vergi avantajları sağlanmaktadır. İlgili yasal çerçeve ve ardından yayımlanan uygulama yönetmelikleri doğrultusunda, bu projelerde bulunan şirketler uzun süreli vergi muafiyetlerinden yararlanabilmektedir. 2025 yılında yürürlüğe giren yeni düzenlemeler ile KİK kapsamındaki şirketlere 30 yıla kadar kurumlar vergisi, katma değer vergisi (KDV), emlak vergisi ve arazi vergisi muafiyeti verilmiştir. Bu teşvik modeli, yenilenebilir enerjiye yatırım yapan şirketleri de içermekte ve bu yatırımlar için benzer vergi istisnaları geçerlidir.

³⁵ Republic of Azerbaijan, Decree No. 745 on the Procedure for the Issuance of Investment Promotion Documents, Ministry of Economy of Azerbaijan, <https://www.economy.gov.az/en/page/ganunvericilik/fermanlar#:~:text=Decree%20No,Issuance%20of%20Investment%20Promotion%20Documents> (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2025).

³⁶ Yeni Azərbaycan. “Əlät Azad İqtisadi Zonasında vergi və gömrük güzəştləri genişlənilir.” [yeniazerbaycan.com](https://yeniazerbaycan.com/xeberlenti_e69889_az.html), 6 Mart 2024, https://yeniazerbaycan.com/xeberlenti_e69889_az.html.

1.5.7. Bütçe kanunlarında vergi harcamaları

Azerbaycan'da yıllık devlet bütçe yasaları genellikle beklenen vergi gelirlerini ayrıntılı kalemler halinde sunmaktadır. Ancak bu yasalar içinde vergi muafiyetlerinin neden olduğu kamu gelir kayıpları, yani "vergi harcamaları", açık bir başlık altında belirtilmemektedir. Öte yandan, Vergi Kanunun 12. 2. maddesi, vergi ayrıcalıklarının sınıflandırılmasını ve bunun bütçe üzerindeki etkilerinin hesaplanmasını zorunlu hale getirmektedir. Bu düzenleme, özellikle Maliye Bakanlığı'nın bütçe planlaması süreçlerinde teknik bir dayanak olarak önem arz etmektedir. Örnek vermek gerekirse, 2025 yılına ait olan bütçe taslağında, kişisel gelir vergisi gelirlerinin yaklaşık 1,989 milyar manat, kurumlar vergisi gelirlerinin ise benzer bir seviyede olacağı tahmin edilmektedir. Belirtilen bu rakamlar, bazı muafiyet ve istisnaları içeren öngörülerdir. Böylece devlet bütçe yasalarında "vergi harcaması" olarak özel bir kalem bulunmasa da gelir tablolarında belirtilen oranlar ve tanınan istisnalar aracılığıyla bu muafiyetlerin mali etkileri dolaylı olarak takip edilebilmektedir.³⁷

1.5.8. Resmi kurum yayınlarındaki hukuki referanslar

Azerbaycan'daki resmî kurumlar, sundukları vergi teşviklerini duyururken, her zaman ilgili yasal çerçeveye gönderimde bulunma kuralını benimsemiştir. Özellikle Devlet Vergi Servisi tarafından hazırlanan bilgilendirme rehberleri ve soru-cevap belgelerinde, tarım sektörü ya da mikro işletmecilik gibi belirli alanlar için tanınan muafiyetler genellikle Vergi Kanunu'ndaki ilgili maddelerle bağlantılı bir şekilde sunulmaktadır. Bu yöntem, teşviklerin yalnızca uygulama açısından değil, aynı zamanda yasal açıdan da net bir temele dayandığını göstermektedir.³⁸

Yatırım teşvik belgeleri hakkında yapılan düzenlemeler, Ekonomi Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde yayınlanan yönetmelikler aracılığıyla kamuoyuna duyurulmaktadır. Bu belgeler, teşviklerin kapsamı, geçerlilik süresi ve yararlanma şartlarını açık bir şekilde belirtmektedir. Ayrıca, Kamu-Özel İş birliği (KİK) projeleri gibi geniş ölçekli yatırımlar için hazırlanan hukuki belgeler, yalnızca resmî gazetede değil, aynı zamanda çevrimiçi

³⁷ *Vergi Məcəlləsi*, madde 12.2, <https://www.taxes.gov.az/>
Azerbaycan Cumhuriyeti 2025 Devlet Bütçesi Tasarısı, <https://www.taxes.gov.az/>

³⁸ Dövlət Vergi Xidməti. (n.d.). *Soru-cevap kitabçası: Tarım təşvikləri və mikro girişimcilərə yönəlik muafiyətlər*. Erişim adresi: <https://www.taxes.gov.az/>

hukuk arşivleri ve uluslararası hukuk kütüphaneleri aracılığıyla da erişilebilir hale getirilmektedir.

Maliye Bakanlığı ve ona bağlı kurumlar, yıllık bütçe tasarılarını kamuoyuna açıklarken, dolaylı bir şekilde vergi teşviklerinin bütçe üzerindeki etkilerini de yansıtmaktadır. Gelir tahminlerindeki olası farklılıklar ve belirli kalemlerdeki azalmalar, teşviklerin ekonomik yansımalarını değerlendirmek için dolaylı bir referans noktası olarak işlev görmektedir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, Azerbaycan'da vergi teşviklerinin yasal dayanağı; başta Vergi Kanunu olmak üzere, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, düzenlemeler ve özel yasalarla belirlenmekte; ayrıca serbest ekonomik bölgeler ve KİK projeleri gibi stratejik alanlar için özel düzenlemelerle desteklenmektedir.

1.5.9. Azerbaycan'ın vergi harcamaları sisteminin genel değerlendirmesi

Azerbaycan'ın vergi harcamaları, sadece ekonomik araçlardan oluşmayan, aynı zamanda anayasal ilkeler ve uluslararası yasalar tarafından şekillenen çok yönlü bir yapıdadır. Bu yapı, kuvvetler ayrılığı, anayasal haklar ve kısıtlamalar gibi temel anayasal ilkeler içerirken; ayrıca Üretim Paylaşım Anlaşmaları (PSA) ve Alat Serbest Ekonomik Bölgesi gibi özel alanlar için belirli düzenlemeleri de detaylandırır.³⁹ Bu nedenle sistem tek tip bir yapıdan ziyade, ihtiyaçlara göre değişkenlik gösteren bir esnekliğe sahiptir. Vergi harcamaları, ekonomik teşvikler, sektörlerin çeşitlendirilmesi ve merkezi kalkınmayı sağlamak için aktif bir politika aracı olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda, yatırım çekimleri, küçük ve orta düzeydeki faaliyetlere (KOBİ) destek sağlamak ve yüksek teknoloji ile çevre dostu projeleri, kamu müdahaleleri aracılığıyla teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Vergi harcamalarının “tahsilinden vazgeçilen vergiler” şeklinde olması, bunların pasif muafiyetleri olmaması; Bunun yanında planlı ve kesin hedeflere yönlendirilmiş devlet politikaları olduğunu da göstermektedir. Bu durum, bu teşviklerin yalnızca vergi kaybı olarak değil, aynı zamanda olası ekonomik faydalar ve sosyal katkıların değerlendirilmesi önerisini gündeme getiriyor. Vergi sisteminin hukuk temeli şeffaflık ve öngörülebilirlik politikaları ile güçlendirilmiştir. Azerbaycan Vergi Kanunu, mevzuatın net, anlaşılır ve herkes tarafından yorumlanabilir olması zorunludur. Bu yaklaşım, özellikle yabancı yatırımcılar için hukuki güvenliği artırma ve yatırım

³⁹ *Tax Code of the Republic of Azerbaijan*, 2000, 5, <https://ask.org.az/wp-content/uploads/2018/11/The-Tax-Code-of-the-Republic-of-Azerbaijan.pdf>.

ortamında istikrar sağlar. Vergi mevzuatının şeffaflığı, yatırımcı güveninin temel belirsizliklerinden biri olarak kabul edilmekte ve Azerbaycan vergi sisteminin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında önemlidir. Sonuç olarak Azerbaycan'ın vergi harcamaları sistemi; anayasal korumalara dayanan, sektörler esneklikler sağlayan, ekonomik gelişmeyi destekleyen ve hukuki şeffaflıkla tanımlanan çok yönlü bir yapıya sahiptir. Bu açıdan bakıldığında hem mali etkinlik hem de tüccar dostu bir ortamda sürekli bir çerçeve sunmaktadır (Azerbaycan Vergiler Nazirliyi, t.y.).

2. UYGULAMA (Kurumsal Yapı ve Uygulamadaki Durum)

2.1. Uygulayıcı Kamu Kurumları ve Görev Dağılımı

2.1.1. Azerbaycan Cumhuriyeti devlet vergi otoritesi

Azerbaycan'da vergi teşviklerinin ve vergi maliyetlerinin yönetimi, Ekonomi Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve özellikle Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Vergi Büroları gibi bazı kamu kurumları tarafından gerçekleştirilir. Bu kuruluşlar, vergi politikalarının ve teşvik sistemlerinin uzun vadeli başarısı ve uygulanabilirliği açısından kritik bir işleve sahiptir. Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Vergi Otoritesi, Vergi Direktiflerinin belirlenmesinden ve uygulanmasından sorumlu ana enstitüdür ve ayrıca teşvik uygulama ve vergi masrafları izlemeden sorumludur.⁴⁰ Yasal olarak düzenlenmiş vergi teşviklerinin doğru, etkili ve verimli olmasını sağlamak zorundasınız. Bu bağlamda, Devlet Vergi Dairesinin temel görevleri: Vergi Teşvikleri Uygulama ve İzleme, Vergi Mükellefi Teşviklerinden Yararlanacak Başvuruların Değerlendirilmesi, Vergi İstisnaları ve Teşvikler, Pahalı teşviklerin etkili ve verimli kullanımı için kontrol ve raporlama.

2.1.2. Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı

Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, vergi teşviklerinin ülkenin ekonomik kalkınma stratejisi ile uyum içinde hazırlanmasında ve uygulanmasında önemli bir aktördür. Bu bakanlığın gücü, Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Yasası'nın çeşitli hükümlerinde belirtilen çerçeve koşulları ile doğrudan desteklenmektedir. Özellikle, vergi kanununun yatırım teşvikleri, stratejik sektör için vergi muafiyetleri ve diğer vergi yardımları ile ilgili hükümleri, bu sektördeki Ekonomi Bakanlığı'nın Siyasi Kalkınma ve

⁴⁰ <https://www.ecorys.com/tr/completion-of-the-technical-assistance-project-strengthening-the-tax-dispute-resolution-system-of-azerbaijan/>

Uygulama alanındaki görevlerinin temelini oluşturmaktadır. Örneğin, yatırım projeleri, belirli ekonomik alanlar veya stratejik önemi olan stratejik sektörler için vergi teşviklerini onaylamak ve uygulamak için vergi yasalarından, hükümetlerden veya onaylanmış kurumlardan (genellikle Ekonomi Bakanlığı) belirli maddeler sunmaktadır. Bu otoritenin bir parçası olarak, Ekonomi Bakanlığı ekonomik büyüme hedefleriyle uyumlu teşvik politikaları oluşturacak, yatırım projeleri için özel vergi avantajları sağlayacak, vergi teşviklerinin sektörel dağılımını analiz edecek ve yatırım ortamını iyileştirmek için yasal düzenlemeler hazırlayacaktır. Bu nedenle, Ekonomi Bakanlığı'nın vergi teşviklerindeki rolü, Azerbaycan Vergi Kanunu tarafından verilen yetkililere dayanmaktadır ve bu da devletin ekonomik kalkınmasına, yasalara uygun olarak belirtilen ilke ve hedeflere katkıda bulunan vergi politikalarının uygulanmasından sorumludur.

2.1.3. Azerbaycan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı

Azerbaycan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı, vergi maliyetlerinin kamu bütçeleri üzerindeki etkisini dikkatlice izleyen ve bu etkileri ayrıntılı olarak değerlendiren temel bir ulusal kurumdur. Bakanlığın önemli yükümlülüğü, vergi teşvikleri ve muafiyetler gibi uygulamaların devlet finansal dengeleri üzerindeki potansiyel etkilerini anlamayı ve yönetmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, Maliye Bakanlığı vergi maliyetlerinin etkisini mali açıklarla ilişkilendirir, şeffaflık ilkesine göre ayrıntılı analizlere ayırır ve bu analizlerin sonuçlarını periyodik olarak rapor eder.

Bu alandaki Maliye Bakanlığı'nın ana görevleri aşağıdaki gibidir:

Vergi Maliyetlerinin Bütçe Etkilerinin İzlenmesi:

Bakanlık, devlet bütçesi için tüm vergi teşviklerinin ve muafiyetlerinin doğrudan ve dolaylı maliyetlerini sürekli olarak izler. Bu izleme süreci, vergi gelirinin azalış yönlerinin ve diğer bütçe pozisyonları üzerindeki potansiyel etkilerin değerlendirilmesini kapsar.

Teşvikler Sürdürülebilirlik ve Kalan Mali Miktar:

Maliye Bakanlığı, mevcut vergi teşviklerinin uzun vadede finansman yükünü ve bu yükün sürdürülebilir olup olmadığını analiz eder. Bu analizler, teşviklerin ve maliyetlerin

ekonomik ve sosyal faydaları arasındaki dengeyi dikkate alarak gelecekteki vergi politikalarının tasarımıda önemli bir rol oynamaktadır.

Halk için Teşvikler Üzerine Yıllık Finansal Raporların Hazırlanması ve Sunumu:

Şeffaflık ilkesinin bir gereği olarak, Maliye Bakanlığı, geçerli vergi teşviklerinin yıllık maliyetlerini detaylandıran ve bu raporları halka sunan bir rapor hazırlar. Bu raporlar, bir sektörün büyüklüğü ve bütçe üzerindeki etkisi hakkında kamuoyunu bilgilendirmeyi amaçlamaktadır.

Vergi Ödeme Maliyetleri açısından şeffaflık ve muhasebe görevi ilkelerinin geliştirilmesi:

Maliye Bakanlığı, daha şeffaf ve sorumlu vergi giderlerini yönetmek için sürekli olarak yeni mekanizmalar ve yaklaşımlar geliştirmeye çalışmaktadır. Bu çabalar, zamanında bilginin vergi mükellefleri ve kamuoyu tarafından erişilebilir olmasını amaçlamaktadır. Azerbaycan Maliye Bakanlığı tarafından bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi, ülkenin finansal istikrarı, kaynakların etkili kullanımı ve ekonomik politikanın sürdürülebilirliğinin korunması için son derece önemlidir. Bakanlık tarafından şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine uygun olarak yapılan araştırmalar, kamu fonlarının yönetimine sağlıklı bir şekilde ve ekonomik hedeflere ulaşmaya önemli ölçüde katkıda bulunmuştur.

2.1.4. Azerbaycan Cumhuriyeti Yatırımların Teşviki ve İzlenmesi Ajansı (AZPROMO)

Azerbaycan Cumhuriyeti Yatırımların Teşviki ve İzlenmesi Ajansı (AZPROMO), ülkemizde yatırımların canlandırılması ve yabancı sermayenin çekilmesi misyonunu üstlenmiş önemli bir kuruluştur. Bu ajans, vergi teşvik sisteminin özellikle yatırımcılar açısından çekiciliğini artırmada hayati bir rol oynamaktadır. Doğrudan Azerbaycan Ekonomi Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren AZPROMO, yatırımcılara yönelik teşvik belgelerinin temin edilmesi ve vergi muafiyetlerinin uygulanması süreçlerinde kapsamlı danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Ayrıca, yatırımcıların Azerbaycan'daki vergi avantajlarından en etkin şekilde yararlanabilmeleri için kritik bir bilgi ve destek merkezi işlevi görmektedir.

AZPROMO'nun temel görevleri aşağıda sıralanmıştır:

Yerli ve yabancı yatırımcılara vergi teşvikleri hakkında bilgi sağlamak: Ajans, Azerbaycan'da yatırım yapmayı düşünen tüm potansiyel yatırımcılara mevcut vergi teşvikleri, muafiyetler ve indirimler hakkında detaylı ve güncel bilgiler sunmaktadır. Bu bilgilendirme, yatırımcıların karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynamakta ve Azerbaycan'ın yatırım avantajlarını net bir şekilde anlamalarına yardımcı olmaktadır.

Yatırım projeleri kapsamında teşvik başvurularına rehberlik etmek: AZPROMO, yatırımcıların vergi teşviklerinden yararlanabilmeleri için gerekli başvuru süreçlerinde onlara rehberlik etmektedir. Gerekli belgelerin hazırlanması, başvuru formlarının doldurulması ve ilgili kamu kurumlarıyla iletişim kurulması gibi aşamalarda yatırımcılara profesyonel destek sunarak başvuru süreçlerinin sorunsuz ve hızlı bir şekilde tamamlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Yatırım ortamının teşvikler yoluyla iyileştirilmesine yönelik politika önerileri geliştirmek: Ajans, yatırımcıların geri bildirimlerini ve piyasa analizlerini dikkate alarak, Azerbaycan'daki yatırım ortamının vergi teşvikleri aracılığıyla daha da iyileştirilmesi amacıyla politika önerileri geliştirmekte ve bu önerileri ilgili kamu kurumlarına sunmaktadır. Böylece, vergi teşvik sisteminin etkinliği ve yatırımcı memnuniyetinin sürekli olarak artırılması amaçlanmaktadır.

Uluslararası yatırımcılar ile kamu kurumları arasında köprü vazifesi görmek: AZPROMO, Azerbaycan'a yatırım yapmak isteyen uluslararası şirketler ile ilgili devlet kurumları arasında önemli bir iletişim ve koordinasyon merkezi olarak işlev görmektedir. Yatırımcıların karşılaştığı bürokratik engellerin aşılmasına yardımcı olmakta, bilgi akışını kolaylaştırmakta ve yatırım süreçlerinin hızlanmasına katkıda bulunmaktadır. Bu sayede, uluslararası yatırımcıların Azerbaycan'a olan güveni ve ilgisi artırılmaktadır.

AZPROMO'nun bu çok yönlü faaliyetleri, Azerbaycan'ın yatırım çekme potansiyelini önemli ölçüde artırmakta ve ülkenin ekonomik kalkınmasına doğrudan katkı sağlamaktadır. Ajansın yatırımcı odaklı yaklaşımı ve sağladığı destek, Azerbaycan'ı uluslararası yatırımcılar için cazip bir destinasyon haline getirme yönünde önemli bir katkı sunmaktadır.

2.1.5. Azərbaycan Cumhuriyeti Sayıştayı (Hesablama Palatası)

Azərbaycan Cumhuriyeti Sayıştayı (Hesablama Palatası), ülkenin kamu mali yönetiminin en üst düzey denetim organı olarak, vergi harcamalarının etkinliği, verimliliği ve hesap verebilirliği ilkeleri çerçevesinde kullanılmasını titizlikle denetlemekle görevlidir. Devlet bütçesinden kaynaklanan vergi teşviklerinin ve muafiyetlerinin bütçe üzerindeki etkileri ile belirlenen hedeflere uygunluğu, Sayıştay'ın temel denetim alanları arasında yer almaktadır. Bu denetimler, kamu kaynaklarının yasal çerçevede doğru ve amacına uygun bir şekilde kullanıldığını güvence altına almayı amaçlar.

Sayıştay'ın vergi harcamaları konusundaki temel görevleri şunlardır:

Devlet bütçesinden kaynaklanan vergi harcamalarının izlenmesi ve denetlenmesi:

Sayıştay, devlet bütçesinden sağlanan vergi teşvikleri, muafiyetler ve diğer vergi harcamalarının kullanımını sürekli olarak izler ve denetler. Bu süreç, vergi gelirlerinden vazgeçilmesinin bütçe üzerindeki maliyetini ve bu harcamaların yasal düzenlemelere uygunluğunu değerlendirmeyi içerir.

Vergi teşviklerinin mali etkinliğine ilişkin raporlar hazırlamak: Sayıştay, uygulanan vergi teşviklerinin ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmadaki mali etkinliğini analiz eden detaylı raporlar hazırlar. Bu raporlar, teşviklerin beklenen faydaları sağlayıp sağlamadığını, kaynakların verimli kullanılıp kullanılmadığını ve gerekirse politika değişiklikleri için öneriler sunmayı hedefler.

Kamu kaynaklarının yasal çerçevede kullanılmasını sağlamak: Sayıştay, vergi harcamaları da dahil olmak üzere tüm kamu kaynaklarının yürürlükteki yasal düzenlemelere uygun olarak kullanılıp kullanılmadığını denetler. Bu, vergi teşviklerinin verilmesi ve uygulanması süreçlerinde herhangi bir usulsüzlük veya yasa dışılık olup olmadığını tespit etmeyi içerir.

Şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri çerçevesinde teşvik sistemine ilişkin düzenli denetim raporları yayımlamak: Sayıştay, vergi teşvik sistemi ve bu sistemin uygulanmasına ilişkin düzenli denetim raporları hazırlayarak kamuoyunu bilgilendirir. Bu raporlar, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin hayata geçirilmesine katkıda bulunur ve kamu kaynaklarının kullanımına dair güvenilir bilgi sağlar.

Azərbaycan Cumhuriyeti Sayıştay'ının bu denetim faaliyetleri, vergi harcamalarının etkin, verimli ve hesap verebilir bir şekilde yönetilmesine önemli katkılar sağlar. Sayıştay'ın

bağımsız ve tarafsız denetimleri, kamu mali yönetiminin kalitesini artırır ve devletin ekonomik ve sosyal hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynar.

2.2. Teşvik Süreçleri ve Başvuru Prosedürleri

2.2.1. Teşvik uygulamasının genel çerçevesi

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde vergi teşviklerinin uygulanması, önceden tanımlanmış yasal çerçeveye ve idari prosedürlere dayanmaktadır. Azerbaycan'daki vergi teşvikleri, şeffaflık, etkinlik ve hesap verebilirlik ilkeleri üzerine inşa edilmiş çeşitli koordine süreçlerle yönetilmektedir. Bu süreçlerin yönetiminde Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı ve Devlet Vergi Hizmeti önemli bir rol üstlenmektedir. Teşviklerin planlı ve stratejik bir yaklaşımla uygulanması, ülkenin yatırım potansiyelini artırırken, kamu kaynaklarının da etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamaktadır.

2.2.2. Yatırım teşviklerine erişim sürecinin temel adımları

Ön İstişare ve Bilgilendirme Aşaması: Yatırımcılar, gerçekleştirmeyi düşündükleri projelerin mevcut teşvik mekanizmalarıyla uyumlu olup olmadığını anlamak için Ekonomi Bakanlığı veya ilgili bölgesel ofislerle ön istişareler yapabilirler. Bu aşamada, yatırımın sektörel konumu, ölçeği ve bölgesel kalkınma hedefleriyle olan uyumu gibi önemli faktörler değerlendirilmektedir.

Resmi Müracaat: Teşviklerden yararlanmak isteyen yatırımcılar, gerekli tüm belgeleri eksiksiz bir şekilde hazırlayarak Ekonomi Bakanlığı'na resmi başvuruda bulunurlar. Bu başvuru paketi, genellikle yatırım projesinin detaylı fizibilite çalışmasını, kurumlar vergisi mükellefiyetini gösteren belgeleri, işletmenin faaliyet alanını tanımlayan evrakları ve (gerekirse) çevresel etki değerlendirme raporunu içermektedir.

Kapsamlı Değerlendirme ve Uygunluk Tespiti: Bakanlık, sunulan yatırım projesinin vergi teşvikleri açısından uygunluğunu hem teknik hem de ekonomik yönleriyle incelemektedir. Bu derinlemesine değerlendirme sürecinde, yatırımın yaratacağı istihdam olanakları, uygulayacağı teknolojik seviye ve ülke ekonomisine sağlayacağı katkılar gibi kritik unsurlar göz önünde bulundurulmaktadır.

Yatırım Teşvik Belgesi'nin Teslimi: Değerlendirme süreci yatırımcı lehine sonuçlandığında, ilgili yatırımcıya resmi bir "Yatırım Teşvik Belgesi" verilmektedir. Bu belge, yatırımcının başvurusunda belirtilen vergi avantajlarından (gelir vergisi indirimi,

gümrük vergisi muafiyeti, KDV istisnası gibi) yararlanabilmesinin yasal dayanağını oluşturur.

2.2.3. Yatırım teşvik mekanizması ve ekonomik katkıları

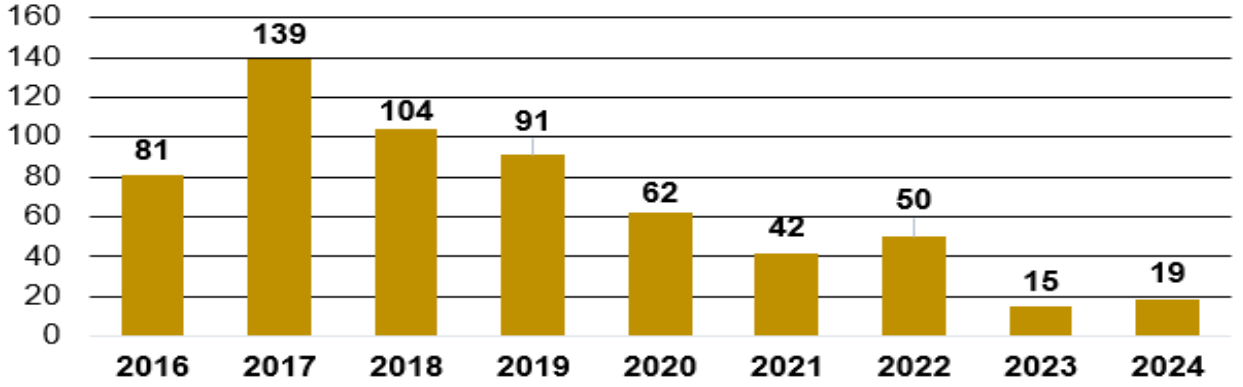
Azerbaycan hükümeti yeni yatırımlara destek vermek için “*İnvestisiya təşviqi mexanizmi sistemini*” uygulamaktadır. Evet, Azerbaycan hükümetinin uyguladığı bu yatırım teşvik mekanizması, ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Sunduğu kapsamlı vergi avantajları ve muafiyetler, yatırımcılar için gerçekten de çekici bir ortam oluşturuyor. Özellikle kurumlar vergisinde sağlanan %50'lik indirim ve arazi ile emlak vergilerindeki tam muafiyet, yatırımcıların maliyetlerini önemli ölçüde düşürerek projelerin karlılığını artırıyor. Aynı şekilde, yatırım için gerekli olan makine ve teçhizat ithalatında uygulanan gümrük vergisi ve KDV muafiyeti de yatırım sürecini kolaylaştırıyor ve hızlandırıyor. Teşvik belgelerinin sanayi parkları, tarım parkları, turizm ve rekreasyon bölgeleri ile stratejik projelere odaklanması, hükümetin hangi sektörlerde büyüme ve gelişme istediğini net bir şekilde gösteriyor. Bu stratejik yaklaşım, kaynakların doğru alanlara yönlendirilmesini sağlayarak ülke ekonomisinin daha dengeli ve sürdürülebilir bir şekilde büyümesine katkıda bulunabilir.

2025 yılı başına kadar verilen 603 teşvik belgesi ve öngörülen yüksek yatırım ve istihdam rakamları, bu teşvik sisteminin başarısını somut olarak ortaya koyuyor. 7,2 milyar manatlık yatırım ve 43.300 yeni istihdam, Azerbaycan ekonomisi için önemli bir ivme anlamına geliyor. Sektörel dağılıma baktığımızda sanayi ve tarımın ön planda olması, Azerbaycan'ın geleneksel güçlü sektörlerine verilen önemi gösteriyor. Ancak lojistik ve turizm gibi potansiyeli yüksek sektörlerdeki nispeten düşük pay, bu alanlarda gelecekteki yatırım potansiyelini ve belki de bu sektörlerle yönelik teşviklerin artırılması gerekliliğini düşündürüyor.

Genel olarak, Azerbaycan'ın bu yatırım teşvik sistemi, ülkenin ekonomik çeşitliliğini artırma, yeni iş olanakları yaratma ve uluslararası yatırımcılar için cazip bir destinasyon olma yolunda attığı önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu benzersiz yapı, ülkenin ekonomik geleceğine yapılan stratejik bir yatırım olarak görülebilir. (Azərbaycan

Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi, “İnvestisiya təşviqi mexanizmi”, economy.gov.az, son erişim 16 May 2025 economy.gov.az)

2.2.4. Yatırım teşvik belgelerinin yıllık dağılımı ve göstergeler

Gördüğümüz bu grafik, 2016'dan 2024'e kadar Azerbaycan'da yıllık yatırım teşvik sertifikalarının sayısını göstermektedir. Bu görsel sunum, toplam 603 belgenin elde edildiğini açıkça göstermektedir. Yıllık satışların yüksekliği ve derinliği, yatırımcıların teşviklere olan ilgisinin zaman içinde nasıl devam edeceğini anlamamızı sağlar.

2.2.5. Teşvik uygulamalarının takibi ve raporlama yükümlülüğü

Uygulama Takibi ve Raporlama Yükümlülüğü: Teşviklerden faydalanmaya başlayan işletmeler, yatırım projelerinin ilerleme durumunu belirli aralıklarla raporlamakla yükümlüdür. Sunulan bu raporlar, Devlet Vergi Dairesi ve Ekonomi Bakanlığı tarafından titizlikle incelenir ve teşviklerin belirlenen hedeflere uygun bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı denetlenir. Gerekirse, yerinde incelemeler de yapılmaktadır.

2.2.6. Dijital Başvuru Platformu

Dijital Başvuru Platformu: Azerbaycan, teşvik süreçlerini modernleştirerek yatırımcıların başvurularını çevrimiçi ortamda kolayca gerçekleştirebilmeleri için gelişmiş bir elektronik sistem tasarlamıştır. <https://azpromo.az/az/> adresi üzerinden erişilebilen bu platform, başvuru belgelerinin elektronik olarak yüklenmesine, başvuru sürecinin izlenmesine ve resmi iletişimlerin sağlanmasına olanak tanımaktadır.

2.2.7. Başvuruların değerlendirilmesinde öncelikli kriterler

Değerlendirmede Önceliklendirilen Kriterler: Başvuruların onay sürecinde dikkate alınan bazı temel ölçütler şunlardır:

- Yatırımın, ülkenin stratejik olarak belirlediği sektörler arasında yer alıp almadığı.
- Yatırımın yerli üretimi destekleme ve ithalatı azaltma potansiyeli.
- Yatırımın, bölgesel kalkınma hedefleriyle hangi düzeyde uyumlu olduğu.
- Projenin büyüklüğü ve oluşturacağı yeni iş imkanlarının sayısı.

2.3. Sektörel Teşvik Dağılımı (Tarım, Sanayi, Kültür vb.)

2.3.1. Genel teşvik politikaları ve hedefleri

Azerbaycan, ekonomik çeşitliliği artırmak, sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek ve uluslararası rekabet gücünü yükseltmek amacıyla dinamik ve kapsamlı teşvik politikaları uygulamaktadır. Bu politikaların temelini, yerli ve yabancı yatırımların teşvik edilmesi, inovasyonun desteklenmesi, istihdamın artırılması ve bölgesel dengesizliklerin giderilmesi gibi uzun vadeli hedefler oluşturmaktadır. Teşvik mekanizmaları, Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Kanunu gibi yasal düzenlemelerle çerçevelenirken, Ekonomi Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, AZPROMO ve Sayıştay gibi önemli kurumlar bu sürecin koordinasyonunu sağlamaktadır.

2.3.2. Tarım ve hayvancılık sektörüne yönelik teşvikler

Azerbaycan, tarım ve hayvancılık sektörlerini stratejik bir öncelik olarak değerlendirmekte ve bu alanda üretimi artırma, modernizasyon sağlama, gıda güvenliğini güvenceye almak ve ihracat potansiyelini artırmak amacıyla önemli teşvikler sunmaktadır.

Vergi Avantajları: Tarım ürünlerinin üretimi, işlenmesi ve pazarlanması süreçlerinden elde edilen gelirler, Vergi Kanunu kapsamında belirli sürelerle kurumlar veya gelir vergisinden muaf tutulabilir. Ayrıca, bu sektörde faaliyet gösteren işletmelerin modernizasyon amacıyla satın aldığı makine ve ekipmanların KDV'sinin belirli oranlarda iade edilmesi imkanları da mevcuttur.

Finansal Destek Mekanizmaları: Çiftçiler ve tarım işletmelerine yönelik devlet destekli düşük faizli kredi olanakları ve hibe programları yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Bu destekler, modern tarım teknolojilerinin kullanımını teşvik etmek, üretim altyapısını güçlendirmek ve işletmelerin rekabet gücünü artırmak amacı hedeflemektedir.

Tarım Sigortası Desteği: Tarım ürünleri ve hayvanların çeşitli risklere karşı sigortalanmasını teşvik etmek amacıyla devlet destekli bir tarım sigortası sistemi oluşturulmuştur. Bu sistem, çiftçilerin doğal afetler ve hastalıklar gibi durumlarda karşılaşılabilecekleri ekonomik kayıpları minimize etmeyi hedeflemektedir.

Altyapı ve Lojistik Yatırımları: Sulama sistemlerinin iyileştirilmesi, modern tarım makinelerinin tedariki, depo tesislerinin inşası ve tarım ürünlerinin lojistiğinin güçlendirilmesi gibi yatırımlar, devlet destekleriyle teşvik edilmektedir.

2.3.3. Sanayi ve üretim sektöründe çeşitlendirilmiş teşvikler

Azerbaycan, ekonomisini petrolden ve doğal gazdan bağımsız hale getirmek ve sürdürülebilir bir büyüme modeli oluşturmak adına sanayi ve üretim sektörlerinin çeşitlendirilmesine büyük önem vermektedir. Bu bağlamda, petrokimya, metalürji, inşaat malzemeleri, tekstil, gıda işleme, otomotiv ve bilgi teknolojileri gibi katma değeri yüksek sektörlerle çeşitli teşvikler sunulmaktadır.

Sanayi Parkları ve Özel Ekonomik Bölgeler: Ülke genelinde kurulan özel sanayi bölgeleri, örneğin “Sumgayıt Kimya Sanayi Parkı”, “Pirallahı Sanayi Parkı”, “Qaradağ Sanayi Parkı” ve “Mingəçevir Sanayi Parkı” gibi, yatırımcılara modern altyapı, sadeleştirilmiş idari süreçler ve uzun vadeli vergi avantajları sunmaktadır. Bu avantajlar arasında emlak vergisi muafiyeti, kurumlar vergisi indirimleri gibi faydalar bulunmaktadır. Ayrıca, özel ekonomik bölgelerde faaliyet gösteren belli sektörlerdeki işletmelere KDV muafiyetleri ve gümrük kolaylıkları sağlanabilmektedir.

Yatırım Teşvik Belgeleri: Stratejik öneme sahip sanayi kollarında, büyük ölçekli yatırımlar gerçekleştiren yerli ve yabancı yatırımcılara "Yatırım Teşvik Belgesi" verilmekte ve bu sayede yatırımlarda önemli kazançlar elde edilmesi sağlanmaktadır. Bu kazançlar arasında yatırım mallarının ithalatında gümrük vergisi muafiyeti, KDV istisnası ve belirli bir süre için gelir veya kurumlar vergisi indirimleri bulunmaktadır.

Finansal Destek ve Kredi Garantileri: Sanayi ve üretim sektöründeki işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak ve yatırımlarını teşvik etmek amacıyla, devlet destekli düşük faizli kredi programları ve kredi garantileri sunulmaktadır. Bunun yanı sıra, yenilikçi projeler ve teknoloji geliştirme faaliyetleri için özel finansman mekanizmaları da mevcuttur.

2.3.4. Kültür ve turizm sektörünün geliştirilmesine yönelik teşvikler

Kültür ve Turizm Sektörünün Geliştirilmesine Yönelik Teşvikler: Azerbaycan, zengin kültürel mirası ve doğal güzellikleri sayesinde turizm sektörünü önemli bir ekonomik potansiyel olarak görmekte ve bu alanda sürdürülebilir gelişimi desteklemek için çeşitli yardımlar sunmaktadır.

Turizm Altyapı Yatırımlarına Destek: Yeni turizm tesislerinin kurulması, mevcut tesislerin modernizasyonu ve turizmle ilgili altyapı projeleri (otel, tatil köyü, ulaşım, eğlence tesisleri vb.) için vergi indirimleri, arazi vergisi muafiyetleri ve uygun koşullarda kredi imkânları sağlanmaktadır.

Kültürel Mirasın Korunması ve Turizme Kazandırılması: UNESCO Dünya Mirası listesinde yer alan alanlar başta olmak üzere, tarihi ve kültürel varlıkların korunması, restorasyonu ve turizme kazandırılması amacıyla projelere özel finansal destekler ve vergi avantajları sunulmaktadır.

Eğitim, Tanıtım ve Pazarlama Desteği: Turizm sektöründe çalışanların eğitim seviyesinin artırılması, Azerbaycan'ın uluslararası turizm fuarlarında tanıtımının etkin bir şekilde yapılması ve turizm markasının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar devlet tarafından desteklenmektedir. Ayrıca, kültürel etkinliklerin ve festivallerin düzenlenmesi de teşvik edilmektedir.

2.3.5. Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) sektörüne yönelik inovasyon odaklı teşvikler

Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) Sektörüne Yönelik İnovasyon Odaklı Teşvikler: Azerbaycan, bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) sektörünü yüksek katma değer üreten ve geleceğin ekonomisi olarak konumlandırmaktadır. Bu alanda yenilikçilik, Ar-Ge faaliyetleri ve nitelikli iş gücünün gelişimini desteklemek amacıyla özel teşvikler sunulmaktadır. Teknokentlerde faaliyet gösteren BİT şirketlerine vergi avantajları sağlanmakta, gelir vergisi ve emlak vergisi muafiyetleri gibi kolaylıklar tanınmaktadır.

Ayrıca, girişimcilere ve yenilikçi projelere yönelik finansman ile mentorluk destekleri de bulunmaktadır.

2.3.6. İhracata yönelik sektörlere teşvikler

Azerbaycan, ihracat kapasitesini artırmak ve dış ticaret dengesini düzeltmek amacıyla ihracata yönelik sektörlere özel teşvikler sağlamaktadır. İhracat yapan işletmelere vergi iadeleri, gümrük kolaylıkları ve ihracat finansmanına erişim gibi konularda çeşitli destekler sunulmakta; ayrıca uluslararası pazarlara giriş stratejileri ve pazar araştırmaları gibi alanlarda danışmanlık hizmetleri de verilmektedir.

2.3.7. Teşviklerin yönetimi ve kurumsal iş birliği

Teşviklerin etkin bir şekilde yönetilmesi ve beklenen sonuçlara ulaşılması için Azerbaycan'da şeffaf ve hesap verebilir mekanizmalar kurulmuştur. Ekonomi Bakanlığı, teşvik politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında koordinasyon sağlamaktadır; Devlet Vergi Hizmeti ise vergi teşviklerinin uygulanmasını denetlemektedir. Maliye Bakanlığı, vergi harcamalarının bütçe üzerindeki etkilerini izleyip raporlarken, Sayıştay da bu harcamaların kamu mali yönetimi açısından etkinliğini ve verimliliğini gözetmektedir. Yatırımcılar, teşvik süreçleri hakkında AZPROMO'dan ayrıntılı bilgi ve rehberlik alabilmektedir.

2.3.8. Sektörel teşviklerin genel değerlendirmesi

Sonuç olarak, Azerbaycan'daki sektörel teşviklerin dağılımı, ülkenin stratejik ekonomik önceliklerini yansıtarak çeşitli sektörlerde sürdürülebilir kalkınmayı desteklemeyi hedeflemektedir. Bu teşvikler, yasal düzenlemeler ve ilgili kurumların koordinasyonu ile etkin bir şekilde uygulanmakta ve düzenli olarak değerlendirilip güncellenmektedir.

3. VERİ (Sayısal Bulgular ve Raporlar)

3.1. Teşvik Harcamalarının Yıllara Göre Dağılımı

3.1.1. Kamu harcamaları ve bütçe dengesi

Azerbaycan'daki kamu harcamaları, 2001 ile 2024 arasında ortalama 1.640,45 milyon Azerbaycan manatı (AZN) seviyesinde gerçekleşmiş ve 2024'ün ikinci çeyreğinde 5.407,90 milyon AZN ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır.⁴¹ Uzun vadeli ekonomik tahminler, bu harcamaların 2026'da yaklaşık 4.597 milyon AZN, 2027'de ise yaklaşık 4.790 milyon AZN olacağını göstermektedir. Bu durum, ülkenin kamu giderlerinde sürekli fakat yüksek bir artışın devam etmekte olduğunu göstermektedir.

2021 yılında devletin bütçe gelirleri 25.427 milyon AZN, harcamaları ise 28.543 milyon AZN olarak belirlenmiş ve bu durum önemli bir bütçe açığına neden olmuştur.⁴² Ancak son yıllarda bütçe açığını yönetme konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Örneğin, 2023 yılında bütçe açığı sadece 1.221,6 milyon AZN ile onaylanan sınırın yüzde 55,3 altında kalmıştır. 2024 yılındaki bütçe açığı da bu olumlu trende devam ederek 555,5 milyon AZN'e düşmüş ve bu miktar, GSYİH'nin yalnızca yüzde 0,4'üne karşılık gelmektedir. Bu da yıllık yüzde 37,1'lik bir azalmaya işaret etmektedir. 2025 yılı için beklenen bütçe büyüklükleri ise gelirlerde 38.356 milyon AZN, harcamalarda ise 41.407,6 milyon AZN olarak öngörülmektedir.

Uluslararası Para Fonu (IMF) verilerine göre, Azerbaycan'ın mali dengesi, 2023'te GSYİH'nin yüzde 7,9'u oranında fazla vermişken, 2024'te bu oran yüzde 3,1'e düşmüştür. 2025 için ise mali dengenin yüzde -1,1 seviyesine inmesi ve açık vermesi beklenmektedir. Özellikle petrol dışı birincil açık (NOPD) rakamı önemlidir: 2023'te petrol dışı GSYİH'nin yüzde 22,5'i oranında açık veren bu kalem, 2024'te yüzde -20,5'e gerilemiş, ancak 2025'te yeniden yüzde 21,5 seviyesine yükselmesi tahmin edilmektedir. Bu dalgalanma, mali politikalarda istikrar gereksinimini ve dışsal şoklara karşı dayanıklılığı ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, vergi harcamalarının önemi daha da artmıştır.

⁴¹ Trading Economics. (2024). *Azerbaijan Government Spending - 2001-2024 Data & 2025-2026 Forecast*. Erişim adresi: <https://tr.tradingeconomics.com/azerbaijan/government-spending>

⁴² T.C. Ticaret Bakanlığı. (2021). *Azerbaycan'ın 2021 Yılı Devlet Bütçesi Onaylandı*. Erişim adresi: <https://ticaret.gov.tr/blog/ulkelerden-ticari-haberler/azerbaycan/azerbaycanin-2021-yili-devlet-butcesi-onaylandi>

Vergi muafiyetleri, istisnalar ve indirilebilir ögeler yoluyla kamu gelirlerinden vazgeçilen miktarları ifade eden vergi harcamaları, doğrudan mali disiplinin ve bütçe sürdürülebilirliğinin temellerinden biridir. Vergi harcamalarının etkin bir şekilde ölçülmesi, raporlanması ve yönetilmesi, mevcut mali baskılar altında büyük önem taşımaktadır. Zira bu harcamalar, devletin kamu politikası tercihlerini dolaylı bir şekilde gösteren görünmeyen bir bütçe yükü yaratmaktadır. 2025 yılı için öngörülen bütçe açığı artışı, vergi harcamalarının yeniden gözden geçirilmesi ve gerektiğinde daha hedefli hale getirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, mali konsolidasyonun devamı sadece harcama disiplini değil, aynı zamanda vergi harcamalarının etkili yönetimini gerektirir. (IMF, 2025; SAI 2024)

3.1.2. Vergi gelirlerinin yıllara göre gelişimi ve yapısı (petrol ve petrol dışı sektör ayrımı)

Azerbaycan'ın vergi gelirleri geçmişte petrol ve doğal gaz alanlarının önemli bir etkisi altında kalmıştır. Ancak, son yıllarda petrol dışı alanlardan gelen vergi gelirlerinde dikkate değer bir artış görülmektedir. Bu durum, ülkenin ekonomisini çeşitlendirme hedefinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

2025 yılı Ocak-Nisan ayları arasında, Devlet Vergi Hizmeti aracılığıyla devlet bütçesine giren toplam gelir 6,9 milyar manata ulaşmıştır.⁴³ Bu rakam, planlanan seviyeyi 398,2 milyon manat (%6,1) aşmıştır. Aynı zaman diliminde, petrol dışı sektörden elde edilen vergi gelirleri 4.948 milyar manatı geçerek, bir önceki yılın aynı dönemine göre 425,4 milyon manat (%9,4) artış göstermiştir. Toplam vergi gelirlerinin %71,5'i petrol dışı alanlardan, %28,5'i ise petrol ve gaz sektöründen elde edilmiştir. Bu dağılım, vergi kaynaklarının çeşitlendirilmesiyle ilgili politikaların etkili olduğunu ve petrol dışı ekonomik faaliyetlerin artan şekilde bütçeye katkıda bulunduğunu göstermektedir (APA News, 2025).

Petrol dışı vergi gelirlerindeki bu güçlü yükseliş, sadece ekonomik çeşitliliğin arttığını değil, aynı zamanda uygulanan vergi teşviklerinin yatırımlar ve üretim üzerindeki olumlu etkilerini de göstermektedir. Bu durum, Azerbaycan'ın değişken hidrokarbon gelirlerine

⁴³ Trend News Agency, "Azerbaijan announces its budget revenues through State Tax Service in 4M2025", 5 Mayıs 2025, <https://en.trend.az/business/4039884.html> (Erişim: 21 Mayıs 2025).

olan finansal bağımlılığını azaltarak, daha sürdürülebilir bir mali yapı oluşturma kararlılığını göstermektedir.

2025 yılı için tahmin edilen vergi gelirleri arasında; bireylerin gelir vergisinden 1.989 milyar manat, şirketlerin kâr vergisinden 6.344 milyar manat, katma değer vergisinden (KDV) 8.326 milyar manat ve basit vergiden 405 milyon manat elde edilmesi öngörülmektedir (OECD, 2024). Vergi/Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) oranı 2022 itibarıyla %19,6 seviyesindedir. Bu oran Asya-Pasifik ortalamasından (%19,3) biraz yüksek, OECD ortalamasından (%34,0) ise oldukça düşüktür. Vergi gelirleri içinde en büyük payı %32,4 ile kurumsal vergi alırken, %26,4 ile KDV ikinci sırada yer almaktadır (Azərbaycan Respublikası, 2021).

3.1.3. Vergi harcamalarının tahmini büyüklüğü ve bütçeye etkisi

Azerbaycan'da vergi harcamaları nedeniyle yıllık gelir kaybının 2 milyar AZN'yi aştığı tahmin edilmektedir. Bu rakam, Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) yetkililerinin tahminlerine göre önemli bir miktardır ve GSYİH'nin yaklaşık %1,5'ine denk gelmektedir. Bu miktar, Azerbaycan'ın toplam bütçe gelirleriyle (örneğin, 2021'de 25,4 milyar AZN) karşılaştırıldığında, vergi harcamalarının sadece marjinal değil, maliye politikasının önemli bir parçası olduğunu göstermektedir. Bu durum, vergi harcamalarının, hükümetin vergi sistemi aracılığıyla dolaylı yoldan sağladığı büyük bir destek şekli olduğunu ortaya koymaktadır (IMF, 2025).

Bu durum, vergi harcamalarının bütçe dengesi ve mali sürdürülebilirlik üzerindeki olası etkilerini göstermektedir. IMF, mali konsolidasyonun devamı için vergi tabanının genişletilmesi, vergi yönetiminin güçlendirilmesi ve mevcut vergi sisteminin gözden geçirilmesi gibi önlemlerin alınması gerektiğini belirtmektedir. Bu tavsiye, vergi harcamalarının etkinliğinin ve maliyetinin daha detaylı bir şekilde incelenmesi gerektiği anlamına gelmektedir; hatta bu durum potansiyel olarak yeniden düzenlenmesi gerekliliğini de içermektedir. Özellikle, 2025 yılı için öngörülen bütçe açıkları açısından, bu kaybedilen gelirlerin daha etkili bir şekilde yönetilmesi, bütçe sağlığı açısından kritik öneme sahiptir (IMF, 2025).

3.1.4. Önemli sektörlerle yönelik vergi teşviklerinin yıllara göre uygulaması ve etkileri (özellikle tarım sektörü örneği)

Azerbaycan'da tarım sektörüne dair vergi muafiyetleri, 2001 yılından itibaren yavaş yavaş uygulanmaya başlamış ve 2014 yılında Vergi Yasası'na eklenerek resmi bir düzenleme haline getirilmiştir. Bu 13 yıllık dönemde uygulanan teşvikler sayesinde çiftçilerin yaklaşık 1,4 milyar manat parası tahsis edilmiş ve bu para tekrar üretime yönlendirilmiştir. Bu durum, tarım üretiminin desteklenmesi ve kırsal gelişimin teşvik edilmesi açısından önemli bir mali destek olarak görülmektedir. Uygulanan tarım sektörü vergi teşvikleri, Azerbaycan'da önemli ekonomik sonuçlar doğurmuştur. Belirgin sonuçlar arasında, tarımsal ürünlerin üretiminin yaklaşık 4,4 kat artması ve üretim maliyetlerinde yüzde 10'a kadar düşüşler bulunmaktadır. Bu veriler, sektöre özel vergi teşviklerinin sadece bir teorik araç olmadığını, aynı zamanda iyi tasarlandığında uzun süreli ekonomik büyüme ve sektörel gelişime yardımcı olabilecek stratejik bir yöntem olduğunu net bir şekilde göstermektedir. Ancak, mevcut uygulamalarda bazı yapısal sorunlar gözlemlenmektedir. Özellikle, bu vergi muafiyetlerinin tarım ürünlerinin işlenmesi aşamasını kapsamaması, değer zincirinin eksiksiz gelişimini engelleyebilir. İşleme tesislerinin de teşviklerden yararlanması; ürünlere ek değer katılmasını, kırsal alanlarda iş imkanlarının artmasını ve tarımsal sanayinin bütünleşmesini teşvik edebilir. Bu nedenle, sektörel vergi politikalarının işleme süreçlerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi, daha etkili ve kapsayıcı bir gelişme stratejisinin uygulanmasını sağlayacaktır. (Azernews, 2013)

3.1.5. Vergi teşviklerinin genel değerlendirmesi ve gelecek odaklı politika önerileri

Sonuç olarak, Azerbaycan'daki vergi teşvikleri ve vergi harcamaları, ekonomik çeşitlendirme ve kalkınma stratejilerinin önemli araçlarındandır. Bütçede açıkça görünmeyen bu harcamalar, kamu maliyesinde "gizli sübvansiyonlar" olarak büyük mali etkiler yaratıyor ve kaynak tahsisi üzerinde önemli bir rol oynuyor.

Son yıllarda yapılan Vergi Yasası değişiklikleri ile bu alandaki yasal ve kurumsal yapının güçlendirilmesi, mali şeffaflık ve hesap verebilirlik açısından olumlu gelişmeler olarak görülmektedir. Petrol dışı sektörlerden gelen vergi gelirlerindeki artış ve özellikle tarım sektörüne yönelik vergi muafiyetlerinin üretim ile maliyet yapısı üzerindeki olumlu etkileri, uygulanan maliye politikalarının ekonomik faaliyetleri teşvik edici etkisini net bir şekilde gösteriyor. Ancak, Uluslararası Para Fonu'nun tahminlerine göre yıllık 2 milyar AZN'yi geçen vergi harcamaları, bu teşviklerin maliyet etkinliğinin düzenli olarak

gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koyuyor. 2025 yılı için beklentiler arasında yer alan bütçe açıkları düşünüldüğünde, bu türden vazgeçilen gelirlerin etkili yönetimi, mali sürdürülebilirlik açısından önemli bir unsur haline geliyor.

Buna ek olarak, uluslararası örnekler, vergi harcamalarının raporlaması ve analizi konusunda tek tip bir yaklaşım bulunmadığını gösteriyor. Bu yüzden Azerbaycan, kendi ekonomik ve kurumsal yapısına uygun özel bir raporlama metodu geliştirirken, şeffaflık ve karşılaştırılabilirlik ilkelerine de dikkat etmelidir. Ayrıca, tarımsal faaliyetlerin sadece üretim aşamasına odaklanan mevcut teşvik yapısı, değer zincirinin işleme aşamasını kapsamıyor; bu da sektörün katma değer oluşturma potansiyelini sınırlıyor. Bu noktada, işleme faaliyetlerini de kapsayan daha geniş bir vergi teşvik sistemi geliştirmek, kırsal kalkınma, istihdam ve sanayi entegrasyonu açısından önemli yararlar sağlayabilir. Azerbaycan'ın maliye politikası, ekonomik büyümeyi desteklemek ve bütçe disiplinini sağlamak amacıyla vergi teşviklerinin etkilerini daha ayrıntılı analiz etmeli; vergi harcamalarının izlenebilirliğini ve hesap verebilirliğini artıracak kurumsal mekanizmaları hayata geçirmelidir.

3.2. Teşviklerden Yararlanan Sektörlerin Performans Verileri

3.2.1. Tarım sektörü

Azerbaycan'da tarım ekonomisini modern hale getirmek için üretim kapasitesinin artırılması ve sunulan uluslararası pazarlara olanak sağlanması amacıyla çeşitli teşvik yöntemleri sunulmaktadır. Bu bağlamda, hükümet çiftçilerine doğrudan hibe ve uygun kredi sunarak sürdürülebilir üretim desteklenmektedir. 2014 yılından itibaren tarım ürünleri üretenler, 13 yıl boyunca kurumlar vergisi, katma değer vergisi ve emlak vergisinden muaf tutulmuştur. Bu uygulama, tarım sektörü olmalı, uzun süreli ve geniş kapsamlı vergi muafiyetlerinden biri olarak öne çıkan bir korumadır.

Azerbaycan'daki tarım sektörü, ekonomik büyümenin ve istihdamın önemli dinamiklerinden biri olarak kendini göstermektedir. 2024 yılı itibarıyla tarımsal üretim için sağlanan desteklerin artırılması ve kredi ile hibe olanaklarının genişletilmesi

hedeflenmiştir. Bu sektör, nüfusun yaklaşık %37'sini doğrudan istihdam ederek, özellikle kırsal alanlarda işsizlik oranlarının düşmesine katkı sağlamaktadır.⁴⁴

2024'te tarımsal üretim değerinin 12,995 milyar manat olduğu belirtilmiştir ve bu rakam, bir önceki yıla göre %1,5'lik bir artış gösterdi ve bu değer 6,162 milyar manatı bitkisel, 6,833 milyar manatı ise hayvansal üretimden elde edilmiştir (Interfax, 2024). Süt üretimi %0,6 ve et üretimi %1,7 oranında büyüyerek artış trendini sürdürmektedir ve aynı yıl, tarım sektörü ülkenin GSYH'sinin yaklaşık %5,7'sini oluşturmuş ve ekonomideki önemli konumunu korumuştur (State Statistics Committee of Azerbaijan, 2024).

Tarım faaliyetlerinde sunulan vergi muafiyetleri, yatırımcıların ilgisini artırmayı hedefliyor. 2014-2026 yılları arasında bitkisel ve hayvansal üretim yapan işletmelere kurumlar vergisi, KDV ve emlak vergisinden muafiyet tanınmış, bu uygulama 2027'ye kadar uzatılmıştır. Bu dönemde buğday ve un gibi temel tarım ürünlerinde 10 yıllık bir KDV muafiyeti sağlanmış, et ve yem üretiminde de ek vergi indirimleri getirilmiştir (Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi, 2022.).

Azerbaycan'ın tarım ürünleri (meyve, fındık, tütün, et vb.), bölgesel pazarlarda giderek daha rekabetçi bir konuma ulaşmış ve eski Sovyet coğrafyası içinde "premium" fiyatlarla alıcı bulabilmektedir. Ancak, tarım ihracatının toplam ihracat içindeki payı hâlâ sınırlıdır. Gelecekte bu oranı artırmak için lojistik, kalite standartları ve işleme kapasitesi gibi alanlarda ilave yatırımlar gerekmektedir. (U.S. Department of Commerce, 2024.).

Özetle, Azerbaycan'daki tarım sektörü, önemli bir istihdam kaynağı ve katma değer üreten stratejik bir alan olarak öne çıkmaktadır. 2024 itibarıyla, üretim miktarları ile uygulanan vergi teşvikleri arasındaki uyum, sektörün büyümesine destek vermektedir. Ancak, ihracattaki potansiyelin tamamen gerçekleştirilmesi için altyapının iyileştirilmesi ve pazar çeşitliliğine yönelik adımlar atılması büyük önem taşımaktadır.

⁴⁴ United States Department of Commerce, International Trade Administration, “Azerbaijan – Agriculture,” erişim tarihi: 01 Haziran 2025, <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/azerbaijan-agriculture>

3.2.2. Sanayi sektörü

Sanayide Artan Yatırım ve İstihdam

Azerbaycan'da son zamanlarda sanayi alanında yapılan sabit sermaye yatırımlarında belirgin bir artış gözlemleniyor. Özellikle 2025 yılının ilk iki ayındaki yatırımlar, bir önceki yıla göre yüzde 134 artış göstererek 471,8 milyon manata ulaşmıştır. Yıl boyunca imalat sektörü ve enerji-sanayi kompleksi için milyarlarca manatlık kaynak tahsis edilmiştir. Bu hareketlilik, sanayi sektörünün istihdam yaratma potansiyelini de artırmaktadır. Petrol ve gaz sektöründe istihdamın yanı sıra imalat alanında da bir artış gözlemlenirken, 2015 sonrasındaki Türkiye ve ABD kaynaklı doğrudan yatırımların bu büyümeyi hızlandırdığı düşünülüyor (Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, 2025).

Artan Üretim ve Ekonomik Etkileri

Azerbaycan sanayi üretimi hem miktar hem de değerde kayda değer bir seviyeye ulaşmıştır. 2024 yılı itibarıyla toplam sanayi üretimi 64,1 milyar manat olarak gerçekleşirken, bu miktarın yüzde 64'ü madencilikten (çoğunlukla petrol ve gaz), yüzde 30'u ise imalat sanayinden elde edilmiştir. Ocak-Ekim 2024 döneminde sanayi üretimi toplamda 53,3 milyar manata ulaşarak yıllık yüzde 2,2'lik bir büyüme göstermişken, petrol dışı imalat sanayisinde bu oran yüzde 8,7'ye yükselmiştir. Alt sektörlerde ise ilaç üretiminde yüzde 68,4, otomotiv üretiminde ise yüzde 58,4'lük kayda değer artışlar gözlemlenmiştir. Tüm bu gelişmelerle birlikte sanayi sektörü, 2024 yılı itibarıyla ülkenin GSYH 'sının yaklaşık yüzde 35,9'unu oluşturarak ekonomideki merkezi rolünü güçlendirmiştir (Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, 2024).

Vergi Gelirleri ve İhracat Dinamikleri

Sanayi sektörünün kamu gelirlerine olan katkısı oldukça fazladır. Özellikle petrokimya, inşaat malzemeleri ve bankacılık gibi karlı alanlarda faaliyet gösteren sanayi işletmeleri, bütçeye önemli vergi ödemeleri yapmaktadır. Ancak, petrol sektörü yatırımlarında, Petrol Paylaşım Anlaşmaları (PSA) çerçevesinde gümrük vergisi muafiyetleri sağlanırken, imalat sektöründeki firmalara KDV iadeleri ile destek mekanizmaları sunulmaktadır (Amerikan Uluslararası Ticaret İdaresi, 2023).

Azerbaycan ekonomisinin dış ticareti büyük ölçüde enerji sektörüne bağlı olarak şekillenmekte; 2022 yılı ihracat gelirlerinin yüzde 92,5'i petrol ve gazdan gelmektedir. Bununla birlikte, kimyasal ürünler, demir-çelik, makine ve gıda sanayi gibi petrol dışı

ürünler de ihracatta giderek artan bir önem taşımaktadır. 2024 yılının Ocak-Kasım döneminde petrol dışı sanayi ürünlerinin ihracatı 3,09 milyar dolara ulaşmıştır. Ayrıca Southern Gas Corridor (SGC) gibi büyük ölçekli altyapı projeleri aracılığıyla Azerbaycan gazı, Avrupa ve Türkiye gibi dış pazarlara etkili bir biçimde ulaşmaktadır (ABD Uluslararası Ticaret İdaresi, 2023).

Devlet Destekleri ve Teşvik Mekanizmaları

Devlet, sanayi alanını değişik teşvik yöntemleriyle aktif şekilde desteklemektedir. Endüstri ve teknoloji parklarında yer alan işletmelere, on yıl süreyle kurumlar, emlak ve arazi vergilerinden muafiyet tanınmaktadır. Bunun yanı sıra, kâr payı stopajı ile ihracat amaçlı gümrüksüz ithalat fırsatları da sunulmaktadır. Özel ekonomik alanlarda ise yüzde 0,5 sabit vergi oranı, sıfır KDV ve ithalat vergisi muafiyetleri gibi avantajlar bulunmaktadır. Üretim için getirilen makineler, ekipmanlar ve teknolojik cihazlar da on yıl boyunca KDV'den muaf tutulmaktadır. Bu teşviklerin amacı, Azerbaycan'ın sanayi sektörünün rekabetçiliğini artırmak ve daha fazla yatırımı çekmektir (PwC, 2025).

3.2.3. İnşaat sektörü

Artan Yatırım Hacmi ve İstihdam Dinamikleri: 2024 yılında Azerbaycan'daki inşaat sektörüne yönelik toplam yatırımlar 5,35 milyar manata ulaşarak, önceki yıla göre %11,8 oranında kayda değer bir artış göstermiştir. Bu büyümenin başlıca etkenleri arasında devletin sahip olduğu büyük alt yapı projeleri, konut inşaatları ve özellikle savaş sonrası dönemde Karabağ ile Doğu Zengezur bölgelerinde yürütülen kapsamlı yeniden inşa faaliyetleri bulunmaktadır. Sektör, bu büyük projelerin sağladığı fırsatlar ile önemli ölçüde istihdam yaratmıştır. 2022 yılında GSYİH'ye sağladığı katkının %6,4 civarında olduğu gözlemlenmiş ve sonraki yıllarda bu katkının artarak sürdüğü görülmüştür (Azernews, 2024).

Üretim Hacmi ve Sektörün GSYH Katkısı: İnşaat alanında tamamlama aşamasına gelen projelerin hacmi, 2024 yılında belirgin bir artış göstermiştir ve bu dönemde, çimento, çelik ve prefabrike yapı malzemelerinin üretiminde önemli bir ivme kazanılmış; özellikle çimento ve hazır beton üretiminde yaklaşık %34'lük bir artış kaydedilmiştir.⁴⁵ Sektör,

⁴⁵ "The construction sector in Azerbaijan...", Azernews, Erişim: 1 Haziran 2025, <https://www.azernews.az/business/236828.html>

ülkenin toplam GSYH'sinin önemli bir kısmını oluşturarak ekonomik önemini pekiştirmiştir.

Vergi Katkısı ve Uygulanan Muafiyetler: İnşaat sektöründeki şirketler, KDV, kurumlar vergisi ve ithalat vergileri aracılığıyla devlet bütçesine büyük katkılarda bulunmaktadır. Bununla birlikte, sektörü desteklemek amacıyla bazı vergi muafiyetleri de uygulanmaktadır. Özellikle ithal edilen inşaat makineleri ve elektrikli ekipmanlar, gümrük vergilerinden muaf tutulmaktadır. Ayrıca, belirli büyüklükteki konut projeleri için vatandaşlara KDV iadesi sunularak konut üretimi teşvik edilmektedir (ATIA. 2024).

İhracat Potansiyeli ve Devlet Teşvikleri: İnşaat faaliyetleri esasen iç piyasa odaklı olsa da Karabağ ve çevresindeki projelerde yerli firmaların yanı sıra yabancı sermayeli işletmeler de önemli bir rol oynamaktadır. İhracata yönelik doğrudan üretim sınırlı olmasına rağmen, sektörde uluslararası iş birlikleri ve teknoloji transferi önemli bir yer tutmaktadır. Devlet teşvikleri, doğrudan vergi indirimlerinden ziyade altyapı projeleri ve kamu-özel iş birliği (PPP) modelleri aracılığıyla önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Yabancı inşaat makineleri ve ekipmanlarının ithalatında %0 gümrük vergisi uygulanması, bu teşviklerden biridir. Ayrıca, sosyal konut üretimi ile ilgili projelere KDV iadesi ve özel finansman mekanizmaları da sağlanmaktadır. Bu uygulamalar, Azerbaycan inşaat sektörünün iç dinamiklerini güçlendirirken, ülkenin yeniden inşa süreçlerinde de önemli katkı sağlamaktadır (International Trade Administration. 2023).

3.2.4. Ulaştırma sektörü

Ulaşım Alanındaki Yatırım ve İstihdam Dinamikleri

2020'li yıllardan itibaren ulaşım altyapısına yapılan yatırımlar hızlanmıştır. Güney Gaz Koridoru (SGC) ve Bakü-Tiflis-Kars demiryolu gibi büyük ölçekli projeler, milyarlarca dolarlık maliyetlerle hayata geçirilmiştir. Örneğin, 2022 yılında sadece SGC üzerinden Türkiye ve Avrupa'ya 11,4 milyar m³ doğal gazın sevk edilmesi, bu yatırımların somut sonuçlarından biridir. Karayolları, limanlar ve demiryolları gibi alanlarda gerçekleştirilen sabit sermaye yatırımları, sürdürülebilir ulaşımı teşvik etmeye devam etmektedir. Petrol dışı ekonominin büyümesiyle beraber nakliye ve lojistik alanında istihdam artışları gözlemlenmektedir. 2025 yılı başları itibarıyla ülkede 1 milyon 757 bin kişi istihdam edilmekte olup, bu çalışanların büyük bir kısmı ulaşım hizmetlerinde görev almaktadır.

Ulaştırma sektöründeki istihdam düzeyi, artan ticaret hacmiyle doğrudan bağlantılıdır. (International Trade Administration, 2024; State Statistical Committee, 2025).

Üretim Kapasitesi, Vergi Katkıları ve İhracat Olanakları

Ulaştırma hizmetlerinin gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) içindeki payı yaklaşık %7 düzeyindedir. 2025 Ocak ayında taşınan yük miktarı %5,5 oranında artarak 18,4 milyon tona, yolcu taşımacılığı ise %7,9 oranında artış göstererek 157,2 milyon kişiye ulaşmıştır. Bu istatistikler, sektördeki düzenli büyümeyi ve sunulan hizmet kapasitesinin genişlediğini açıkça ortaya koymaktadır. Ulaşım sektörü, akaryakıt vergisi, özel tüketim vergisi (ÖTV) ve katma değer vergisi (KDV) gibi unsurlar aracılığıyla kamu gelirine önemli katkılar sağlamaktadır. Ek olarak, petrol endüstrisine özgü Petrol Paylaşım Anlaşmaları (PSA) çerçevesindeki ithalatlarda ekipmanlar vergi muafiyetine sahiptir. Ayrıca, ulaşım filosunun yenilenmesini teşvik etmek amacıyla yeni araç ithalatında sıfır gümrük vergisi uygulanması öne çıkan uygulamalardan biridir. Gelişmiş ulaşım altyapısı, Azerbaycan'ın bölgesel ihracat potansiyelini artırmaktadır. SGC ve Bakü-Tiflis-Ceyhan gibi enerji iletim hatları, sadece enerji ihracatını değil, aynı zamanda bölgesel ekonomik entegrasyonu da güçlendirmeye yardımcı olmaktadır. (International Trade Administration, 2024).

Devlet Destekleri

Ulaşım sektörüne yönelik doğrudan vergi teşviklerinin miktarı sınırlıdır; ancak enerji projelerine özel gümrük muafiyetleri öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, toplu taşıma altyapısına yönelik yatırımlarda faiz sübvansiyonları ve belli taşıt ithalatlarında vergi istisnaları uygulanarak sektörün gelişimine destek sağlanmaktadır.

3.2.5. Teknoloji (BİT) sektörü

BİT Sektöründe Yatırım ve İstihdam Dinamikleri

Yatırım hacmi, Bakü Yüksek Teknoloji Parkı gibi merkezler aracılığıyla BİT sektöründe artırılmış ve üniversite-sanayi iş birlikleri teşvik edilerek Ar-Ge projelerine milyarlarca manat yönlendirilmiştir. Bu yatırımlar, özellikle genç nüfus arasında istihdamın artmasını sağlayan yeni girişimlerin teknoloji ve yazılım alanında kurulmasına olanak sağlamıştır. COVID-19 sonrası dijitalleşme ve uzaktan çalışma modellerinin benimsenmesi, sektöre olan ilgiyi artırmış ve iş gücü gereksinimini daha da artırmıştır.

Üretim Değeri ve Vergi Katkısı

Azerbaycan ekonomisinde BİT hizmetlerinin etkisi giderek büyümekte; 2024 yılında bu sektörün GSYH içindeki oranı %1,9 olarak tespit edilmiştir ve 2025 Ocak ayında bilgi-iletişim hizmetlerinden elde edilen gelir 273,5 milyon manat olarak açıklanmıştır.⁴⁶ Sektöre yönelik sunulan vergi teşvikleri de oldukça geniş kapsamlıdır. Teknoloji parklarında faaliyet gösteren şirketler, 10 yıl boyunca gelir vergisi, emlak vergisi ve arsa vergilerinden muaf tutulmaktadır. Bunların yanı sıra, bu firmalara KDV istisnası ve stopaj vergisi muafiyeti de sağlanmaktadır. 2023 itibarıyla, bu teşvikler, park dışındaki yazılım firmalarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

İhracat Etkisi ve Devlet Teşvikleri

Azerbaycan, yazılım ve dijital hizmet ihracatında kayda değer bir ilerleme göstermekte; özellikle Türkiye, Rusya ve Orta Asya pazarlarına yönelik işlemlerin artışı dikkat çekmektedir. Siber güvenlik, mobil yazılım ve SaaS (Hizmet Olarak Yazılım) çözümleri gibi alanlarda uluslararası pazarlara açılım yaygınlaşmaktadır. Sektöre yönelik devlet teşvikleri, vergi muafiyetleri, düşük faizli kredi olanakları, hibe desteği ve hızlandırıcı programlar gibi unsurları içermektedir. Büyük ölçekli teknoloji yatırımları için gümrük vergisi muafiyeti ve özel KDV indirimleri de sunulmaktadır. Bu kapsamlı destekler, Azerbaycan'ın BİT sektörünü bölgesel bir teknoloji merkezi haline getirme olasılığını artırmaktadır (PwC, 2025).

3.2.6. Hizmet sektörü

Yatırım Hacmi ve İstihdam Dinamikleri

Hizmet alanında gerçekleştirilen yatırımlar, perakende zincirleri, sağlık turizmi ve finansal altyapı projeleri gibi çeşitli sektörlerle yönelerek geniş bir yelpaze sunmaktadır. 2024 itibarıyla, bu sektördeki sabit sermaye yatırımlarında, bir önceki yıla göre dikkate değer bir artış gözlemlenmiştir. Sektör, ülke genelinde toplam istihdamın en büyük kısmını oluşturmakta ve 2024 yılında iş gücüne yeni katılımın büyük kısmı ticaret, konaklama, restoran ve sağlık hizmetlerinden kaynaklanmaktadır. Bu istihdam artışı, kayıtlı işletmelerin sayısındaki artış ile paralel bir şekilde ilerlemektedir.

⁴⁶ Azerbaycan İstatistik Komitesi, “Bilgi ve İletişim İstatistikleri,” *stat.gov.az*, Erişim: Mayıs 2025, <https://stat.gov.az>

Üretim Değeri ve GSYH Katkısı

Azerbaycan ekonomisinde hizmet sektörünün GSYH içindeki oranı oldukça yüksektir. 2024 yılına ait verilere göre, toptan ve perakende ticaret ile otomotiv tamiri toplam GSYİH'ya %10,7, ulaştırma ve depolama %7, konaklama ve restoran hizmetleri %2,4, bilgi ve iletişim ise %1,9 katkıda bulunmaktadır. Aynı yılın ocak ayındaki perakende cirosu 4,8 milyar manata, ücretli hizmet gelirleri ise 1,1 milyar manata ulaşarak yıllık bazda önemli bir artış göstermiştir. Bu rakamlar, sektörün ekonomik büyümedeki etkin rolünü açıkça göstermektedir (State Statistical Committee, 2025).

Vergi Katkısı ve İhracat Potansiyeli

Bankacılık, telekomünikasyon ve turizm sektörleri, Azerbaycan'ın vergi gelirlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca, sektöre yönelik vergi teşvikleri dikkat çekmektedir; 2024 yılında turizm işletmelerine, 3 yıl süreyle %75 oranında emlak vergisi indirimi uygulanmıştır. İhracata yönelik hizmetlerde KDV iadesi sağlanmakta ve küçük işletmelere sabit oranlı vergi kolaylıkları sunulmaktadır. Hizmet ihracatı, ulaştırma, bilişim ve turizm alanlarında sürekli artış göstermektedir. Azerbaycanlı firmaların Türkiye, Rusya ve Orta Asya ülkelerine finansal hizmetler, yazılım ve havayolu taşımacılığı gibi alanlarda dış pazarlara açılmaları gözlemlenmektedir (Tax Code of Azerbaijan).

Devlet Teşvikleri

Devlet, hizmet sektörüne dair çeşitli teşvikler sağlamaktadır. Bu teşvikler arasında, turizm işletmelerine yönelik emlak vergisi indirimi dikkati çekmektedir. 2024-2026 yılları arasında belirli sağlık hizmetleri için KDV istisnası uygulanmakta ve küçük işletmelere sosyal güvenlik prim teşvikleri sunulmaktadır. Bu destekler, hizmet sektörünün rekabet gücünü artırmayı ve daha fazla yatırım çekmeyi amaçlayarak ekonomik çeşitlenmeyi sağlamayı hedeflemektedir (Tax Code of Azerbaijan).

3.2.7. İhracat odaklı sektörler

Azerbaycan'da, ihracata yönelik sektörler ülke ekonomisinin motoru durumundadır ve bu alanlar büyük ölçüde petrol ile doğal gazdan beslenmektedir. Özellikle Şahdeniz doğalgaz sahası ve Güney Gaz Koridoru projeleri gibi büyük altyapı yatırımları, 2000'li yıllardan itibaren uluslararası yatırımcıların ilgisini çekerek milyarlarca doları bulmuştur.

Enerji harici ihracatın artışı sağlamak amacıyla, imalat sektöründeki yatırımlar devlet yardımlarıyla teşvik edilmektedir.

İstihdam ve Üretim Değeri ile İlgili İhracat Odaklılık

Petrol, petrokimya ve lojistik alanlarındaki ihracata dayalı istihdam seviyesi oldukça yüksektir. Büyük ölçekli enerji projeleri binlerce insan için iş fırsatı sunarken, imalat sektöründe ortaya çıkan yeni ihracat girişimleri de istihdam artışına sebep olmaktadır. Özellikle gıda ve kimya sanayileri için kurulan yeni üretim tesisleri, nitelikli iş gücüne olan talebi artırmıştır.

Azerbaycan'ın ihracat gelirinin çoğu, petrol ve doğalgaz kaynaklıdır; 2022 yılında ülkenin GSYH'sinin yaklaşık %47,8'i bu sektörden elde edilmiştir. Petrol dışındaki ihracatta ise bakır ile altın madenleri, gübreler ve işlenmiş gıda ürünleri dikkat çekmektedir. 2022 yılında toplam ihracat %71,6 oranında artarak 38,1 milyar ABD dolarına ulaşmış olsa da petrol dışı ihracatın büyüme hızı sınırlı kalmıştır (U.S. Department of Commerce, 2024).

Vergisel Katkılar ve Devlet Teşvikleri

İhracata yönelik üretim yapan şirketlere uygulanan vergi düzenlemeleri, genellikle muafiyet ve iade esaslarına dayanmaktadır. Özel ekonomik bölgelerde faaliyet gösteren işletmeler, %0 KDV muafiyeti ile gümrük vergisinden muafiyetlerden yararlanmaktadır. Petrol ve doğalgaz şirketleri ise Üretim Paylaşım Anlaşmaları çerçevesinde gelir vergisi ödememektedir. Ayrıca, tarımsal ihracatta KDV istisnaları gibi dolaylı teşvikler mevcuttur (PwC, 2024).

İhracatçı firmalar için en cazip teşvikler, serbest bölgelerdeki vergi muafiyetleridir. Bu bölgelerde faaliyet gösteren işletmeler, kurumlar vergisi, KDV ve gümrük vergilerinden muaf tutulmaktadır. Ek olarak, kur garantili kredi programları, ihracat sigortası destekleri ve doğrudan yatırım teşvikleri gibi finansal kolaylıklar sağlanarak dış pazar erişimi teşvik edilmektedir. Bu uygulamalar, Azerbaycan'ın ihracat kapasitesini çeşitlendirme ve artırma amacının temel taşlarını oluşturmaktadır (U.S. Department of Commerce, 2024; PwC, 2024).

3.3. Devlet Bütçesi İçindeki Vergi Harcamalarının Payı

3.3.1. Vergi harcamalarının tanımı ve Azerbaycan bağlamındaki önemi

Vergi harcamaları, devletin ekonomik ve sosyal hedeflerine ulaşmak için vergi sistemi aracılığıyla sağladığı dolaylı yardımlardır. Bu harcamalar, standart vergi sisteminin dışındaki muafiyetler, indirimler, vergi kredileri veya özel oranlar gibi uygulamalar yoluyla hükümetin kaybettiği potansiyel gelirleri gösterir. Azerbaycan'da, vergi harcamaları sadece bir mali araç olarak değil, aynı zamanda ekonomik çeşitlendirme stratejisinin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Özellikle petrol dışı alanların geliştirilmesi ve yeşil ekonominin desteklenmesi açısından, bu dolaylı yardımlar, kalkınma politikalarının belirli hedeflere ulaşmasında etkili bir politika aracı olarak kullanılmaktadır.

3.3.2. Azerbaycan'da vergi harcamalarına dair şeffaflık ve veri eksikliği

Ancak, Azerbaycan'daki Maliye Bakanlığı ve Devlet İstatistik Komitesi gibi yetkili kuruluşların vergi harcamalarına dair kamuya açık, düzenli ve sayısal veriler içeren resmi bir raporu olmaması, mali şeffaflık açısından ciddi bir eksikliktir. Bu veri eksikliği, vergi harcamalarının devlet bütçesindeki gerçek etkisini doğrudan incelemeyi zorlaştırmakta ve politika yapıcılar ile halka doğru bir değerlendirme yapma imkânı vermemektedir. Bu eksikliği gidermek amacıyla hazırlanan rapor, OECD standartlarına dayalı olarak vergi gelirlerinin detaylı bir envanterini sunmakta ve Azerbaycan'ın vergi sistemini hem yerel hem de uluslararası düzeyde karşılaştırmalı bir şekilde ele almaktadır. Azerbaycan'ın vergi sistemi, özellikle dolaylı vergilere olan yüksek bağılılığıyla öne çıkmaktadır. 2023 yılında dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki oranı %40'a ulaşarak, OECD ortalaması olan %33'ten oldukça fazla olmuştur. Genel vergi yükü, gayri safi yurt içi hasılanın yaklaşık %23'üne denk gelmektedir, bu rakam OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığında düşük görünse de birçok gelişmekte olan ülkeden daha yüksektir. Bu durum, sadece uygulanan vergi teşviklerinin değil, aynı zamanda vergi kaybına yol açabilecek sistematik problemler olan vergi kaçakçılığının da göz önünde bulundurulması gerektiğini göstermektedir.

Bu bağlamda hazırlanan rapor, vergi harcamalarının daha şeffaf ve hesap verebilir olması amacıyla her yıl yayınlanacak resmi bir Vergi Harcamaları Raporu oluşturulmasını önermektedir. Ayrıca, OECD yönteminin benimsenmesi, vergi teşviklerinin maliyet-fayda analizine dayalı olarak düzenli bir şekilde gözden geçirilmesi, hedef odaklı bir hale

getirilmesi ve vergi yönetim kapasitesinin güçlendirilmesi gibi kapsamlı politika önerileri sunulmaktadır. Bu yaklaşım, mali sürdürülebilirliğin sağlanmasına ve ekonomik çeşitlendirme hedeflerinin desteklenmesine fayda sağlayacaktır.

3.3.3. Azerbaycan'ın mali ortamını anlamak: bütçe yapısı ve tahminler

Azerbaycan'ın devlet bütçesi, ülkenin ekonomik gelişim hedeflerini gerçekleştirmek için önemli bir politika aracı olarak rol oynamaktadır. Bütçenin gelir ve gider yapısı, sadece mali disiplini değil, aynı zamanda öncelikli gelişim alanlarına kaynak ayırma tahsisi etkinliğini de göstermektedir. Maliye Bakanlığı tarafından açıklanan orta vadeli mali tahminlere göre, 2026 yılında devlet bütçesinin gelirleri 39 milyar 251 milyon 300 bin AZN, giderleri ise 42 milyar 230 milyon AZN olması beklenmektedir (APA, 2024; Trend News Agency, 2024). Bu tahminler, bir önceki yıla göre gelirlerin %2,33 (yaklaşık 895,3 milyon AZN) artmasını, giderlerin ise %1,98 (yaklaşık 822,4 milyon AZN) artış göstermesini göstermektedir.

2025 yılının Ocak ile Nisan ayları arasındaki gerçekleşme verileri, bütçe performansının tahminlerden daha iyi gittiğini göstermektedir. Bu dönemde ulusal bütçe gelirleri 13,9 milyar AZN (yaklaşık 8 milyar ABD doları) olarak gerçekleşmiş ve dört aylık tahminlerin %1,6 (219,7 milyon AZN) üzerinde bir performans sergilemiştir. Aynı dönemdeki harcamalar ise 11,19 milyar AZN (yaklaşık 6,6 milyar ABD doları) olarak kaydedilmiş ve %97,9'luk bir uygulama oranına ulaşılmıştır. Bu göstergeler, Azerbaycan'ın mali yönetiminde öngörülebilirlik ve disiplinin benimsendiğini yansıtmaktadır.

Azerbaycan'ın mali planlama sistemi, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası ve "Bütçe Sistemi Hakkında" adlı yasa ile yasal olarak şekillendirilmektedir. Bu yasal düzenleme, devlet bütçesinin oluşum aşamasından onay sürecine kadar tüm aşamaları detaylı bir şekilde açıklar. Yasaya göre, devlet bütçesinin hazırlanma süreci, ilgili mali yıl başlamadan yaklaşık 11 ay önce başlamakta ve çeşitli aşamalardan geçerek tamamlanmaktadır. Parlamento, bu süreçte bütçe kontrolü konusunda önemli bir görev üstlenmektedir. Örneğin, 2023 yılına ait bütçe taslağı 15 Ekim 2023'te Milli Meclis'e sunulmuş ve 5 Aralık 2023'te onaylanmıştır^[OBJ]. Bu çerçevede, 2023 yılı için önceden onaylanan toplam devlet bütçesi 30,720 milyar AZN olarak belirlenmiştir.

3.3.4. Vergi harcamaları kavramı ve uluslararası örnekler

Vergi harcamaları kavramı, kamu para yönetimi konusunda giderek daha fazla önem kazanmıştır. Bu harcamalar, vergi yasalarındaki muafiyetler, indirimler, kredi imkanları, ödeme ertelemeleri veya özel vergi oranları gibi kurallar yüzünden devletin gelir kaybetmesidir. Temel amaçlarla (örneğin yeni yatırımları teşvik etme, belirli sektörleri destekleme veya sosyal hedeflere ulaşma) vergi sistemi üzerinden dolaylı yoldan sağlanan sübvansiyonları ifade eder. Doğrudan harcamalar olmayıp, bu kayıplar, kamu hizmetlerine aktarılarak ya da bütçe açığını azaltmak için kullanılabilecek önemli kaynakları temsil eder.

Düşük ve orta gelirli ülkelerde, uluslararası mali desteklerin azalması ve artan borç yükleri nedeniyle vergi harcamalarının verimli bir şekilde yönetilmesi giderek daha önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir.⁴⁷ Örneğin, CGDEV tarafından yayımlanan bir blogda, bu ülkelerin vergi ile gayri safi yurtiçi hasıla oranlarını, vergi harcamalarının reformu da dahil olmak üzere geliştirilmiş vergi politikaları sayesinde yüzde 8'e kadar artırma potansiyeline sahip olduğu vurgulanmaktadır. Aynı şekilde, Maldivler gibi ülkelerde Maliye Bakanlığı, ithalat vergisi, mal ve hizmet vergisi (GST), gelir vergisi ve turizm arazi kirasından kaynaklanan kayıpları detaylı bir şekilde raporlayan yıllık “Vergi Harcamaları Raporu” yayımlamakta; bu da uluslararası alanda şeffaflık ve hesap verme uygulamalarına bir örnek oluşturmaktadır.⁴⁸

3.3.5. Azerbaycan'da vergi harcamalarının raporlanmasında karşılaşılan sorunlar

Azerbaycan'da vergi harcamalarını incelemekte en büyük sorunlardan biri, resmi raporlamada büyük bir şeffaflık eksikliği bulunduğu durdur. Uluslararası Para Fonu'nun 2025 tarihli IV. Madde Danışma Raporu, mali politikalar ve gelir yönetimi konularını ele almakla birlikte, vergi harcamaları hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir. Benzer şekilde, Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi'nin resmi internet sitesinde ekonomik ve mali istatistikler ayrıntılı bir şekilde sunulmasına rağmen, “vergi harcamaları” ya da “vazgeçilen vergi gelirleri” gibi konular açıkça belirtilmemektedir.

⁴⁷ CGDEV, “Renewed urgency to rationalize tax expenditures in low and middle income countries,” 2023, <https://www.cgdev.org/blog/renewed-urgency-rationalize-tax-expenditures-low-and-middle-income-countries>

⁴⁸ Maldives Ministry of Finance and Planning, *Tax Expenditure Report*, 2024, <https://www.finance.gov.mv/publications/reports-and-analyses/tax-expenditure-report>

Ayrıca, ülkenin devlet bütçesinde vergi gelirlerinin analizi genellikle sadece kurumsal vergiler, katma değer vergileri ve gelir vergileri gibi klasik vergi türlerine odaklanmakta, dolaylı vergi harcamaları sistematik bir şekilde göz önünde bulundurulmamaktadır. Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan 2024 bütçe özetleri de konsolide bütçenin vergi gelirlerinin toplamı hakkında net bilgiler sunmamakta ve vergi harcamalarının ayrıntılandırılmasında yetersiz kalmaktadır. Hatta Sayıştay raporlarında bile, gümrük vergileri vergi gelirlerinden ayrı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu durum, vergi harcamalarının bütçedeki gerçek etkisinin doğru bir şekilde anlamasını zorlaştırmaktadır. (Baku Research Institute, 2023).

3.3.6. Şeffaflık eksikliğinin mali analiz ve politika oluşturmaya etkisi

Bu durum, Azerbaycan'ın kamu mali yönetiminde ciddi bir açık olduğunu göstermektedir. Maliye Bakanlığı, Devlet İstatistik Komitesi ve IMF gibi resmi ve uluslararası kaynaklar, vergi harcamalarına dair detaylı bir "Vergi Harcamaları Raporu" sunmamaktadır. Vergi muafiyetlerinin büyüklüğü hakkında doğrudan bilgiye ulaşamaması, bu alanda önemli bir bilgi eksikliği yaratmaktadır. Bu durum, Maldivler gibi bazı ülkelerin her yıl yayımladığı vergi harcaması raporlarıyla ve IMF ile Dünya Bankası'nın yerel gelir artırma çağrılarıyla büyük bir çelişki oluşturur (International Monetary Fund 2025). Bu nedenle, Azerbaycan'da vergi harcamalarının bütçe içindeki etkisini incelemek, doğrudan raporlanmış veriler yerine mevcut yasal düzenlemeler ve uygulamalara dayanan niteliksel değerlendirmeler ya da tahminlerle sınırlı kalmaktadır.

Vergi harcamalarına dair resmi ve kapsamlı raporların olmaması, mali analiz yapmayı ve kamu kaynaklarını etkili bir şekilde kullanmayı büyük ölçüde zorlaştırmaktadır. Bu durum, kamu hesap verme sorumluluğunu zayıflatmakta ve vergi teşviklerinin gerçek maliyetlerini ve etkinliğini değerlendiren kanıtlara dayalı politikaların oluşturulmasını engellemektedir. Gerekli veriler olmadan, devlet bütçesindeki vergi harcamalarının ne kadar önemli olduğunu doğru bir şekilde ölçmek, bu harcamaları doğrudan mali masraflarla karşılaştırmak veya ekonomik kalkınma politikaları için kapsamlı bir maliyet-fayda analizi yapmak mümkün olamamakta. Bu şeffaflık eksikliği, vergi politikalarının gerçek bütçe etkilerini gizleyebilir; bu da kamu kaynaklarının kötü yönetimine ve dolaylı mali kayıplara neden olarak mali sürdürülebilirliği tehlikeye atabilir.

3.3.7. Azerbaycan bağlamında vergi gelirleri tanımındaki yaklaşımlar

Baku Research Institute (2025) analizine göre Azerbaycan'da vergi gelirlerinin raporlanmasına yönelik mevcut uygulamalar, ağırlıklı olarak kurumlar vergisi, katma değer vergisi (KDV) ve gelir vergisi gibi geleneksel vergi türlerinin tahsilatına odaklanmaktadır. Bu yaklaşım, Devlet Vergi Hizmeti ile Devlet Gümrük Komitesi tarafından toplanan vergiler ve harçlarla sınırlı bir perspektif sunmaktadır.

Nitekim Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan 2024 yılı bütçe özeti, konsolide bütçe kapsamındaki toplam vergi gelirlerine dair bütüncül bir tablo sunmak yerine, yalnızca geleneksel tahsilat kalemlerini temel alan sınırlı bir çerçeve sunmuştur. Daha da dar bir yaklaşımı benimseyen Sayıştay ise, gümrük vergilerini vergi geliri kapsamında değerlendirmemektedir. Bu durum, ekonomik sınıflandırmalarda dolaylı vergi olarak kabul edilen gümrük gelirlerinin bütçesel analizlerde dışlanmasına neden olmakta ve kamu maliyesine ilişkin şeffaflık ve kapsamlılık ilkeleriyle çelişmektedir.

Buna karşılık, Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından kabul edilen yöntem, toplam vergi gelirlerini hesaplamak için daha geniş bir çerçeve sunuyor. Bu metoda göre, sosyal güvenlik katkıları, emeklilik, işsizlik ve sağlık sigortası primleri ile gümrük vergileri, vergi gelirlerinin ayrılmaz parçaları olarak görülmektedir. OECD'nin bu kapsamlı yaklaşımı, bir ülkenin gerçek vergi yükünü doğru bir şekilde ölçmek ve farklı ülkeler arasında güvenilir karşılaştırmalar yapmak için önemli bir referans noktası olarak değerlendirilir (Baku Research Institute 2025).

Azerbaycan'da resmi "vergi gelirleri" rakamlarından sıklıkla çıkarılan bileşenler şunlardır:

- Sosyal Katkılar: 2023 yılında sosyal güvenlik için yapılan ödemeler; emeklilik sigortası alanında 5,085 milyar AZN, sağlık sigortası katkıları için 973,1 milyon AZN ve işsizlik sigortası fonu için 241 milyon AZN olmuştur. OECD yaklaşımına göre, bu tür katkılar vergi benzeri yükümlülükler olarak kabul edilir ve genel mali yükün kapsamlı bir şekilde incelenmesi için önemli bir yere sahiptir (Baku Research Institute 2025).

- Gümrük Vergileri: Malların değeri veya miktarı üzerinden alınan bu dolaylı vergi türü, teorik ve uluslararası uygulamalarda vergi gelirlerinin doğal bir parçası olarak görülse de Azerbaycan'da Sayıştay gibi bazı denetim kuruluşları tarafından resmi vergi geliri tanımının dışında tutulmaktadır. Bu durum, kamu maliyesinin şeffaflığını ve uluslararası karşılaştırmaların yapılabilmesini kısıtlayan önemli bir yöntemsel sorunu göstermektedir (Baku Research Institute 2025).

Azerbaycan'da Maliye Bakanlığı veya Devlet İstatistik Komitesi gibi resmi kuruluşların hazırladığı, halka açık ve detaylı bir "Vergi Harcamaları Raporu" bulunmaması, mali açıdan şeffaflık ve politika analizi açısından büyük bir sorun yaratmaktadır. Bu eksiklik, sadece vergi teşviklerinin mali yönünü net bir şekilde ifade etmekle kalmıyor, aynı zamanda kamu harcamalarının verimliliğini değerlendirmeyi de zorlaştırıyor. Bakü Araştırma Enstitüsü'nün belirttiği gibi, resmi bütçe belgeleri genellikle sadece geleneksel vergi türleri ve harçları içermekte; sosyal güvenlik ödemeleri ve gümrük vergileri gibi diğer önemli gelir kalemlerini göz ardı ederek bütçeye dair eksik bilgiler sunmaktadır. Azerbaycan'ın "vergi gelirleri" tanımındaki bu sınırlı bakış açısı, sosyal katkı ödemelerini ve bazen gümrük vergilerini hariç tutarak, gerçek vergi tabanını olduğundan daha küçük göstermektedir. Bu durum, genel mali yükün yanlış ya da eksik hesaplanmasına neden olmakta ve vergi harcamalarının toplam vergi gelirleri içindeki oranını sağlıklı bir şekilde değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır. Ancak, OECD'nin benimsediği daha kapsamlı yöntem, sosyal katkılar ve dolaylı vergileri de kapsayarak daha doğru bir ölçüt sunmakta ve ülkeler arası karşılaştırmalarda ortak bir referans sağlamaktadır. Azerbaycan'ın bu uluslararası standardın dışına çıkması, ülkenin mali performansını diğer gelişmiş ekonomilerle doğrudan karşılaştırmayı zorlaştırmakta; uluslararası yatırımcılar ve kuruluşlar için vergi politikalarının etkinliğini değerlendirmeyi daha karmaşık hale getirmektedir. Bu nedenle, tanımlardaki tutarlılığın sağlanması ve vergi gelirlerinin uluslararası standartlar doğrultusunda raporlanması, şeffaflığı artırmakta ve daha sağlıklı ekonomik karar süreçlerini mümkün kılmaktadır. (State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, 2025)

3.3.8. Azerbaycan devlet bütçesi: gelir ve giderlere genel bakış

Azerbaycan'ın devlet bütçesi, ekonomik ve sosyal gelişim hedeflerini belirleyen önemli bir finansman aracıdır. Son zamanlardaki veriler ve geleceğe yönelik tahminler, bütçenin esnek yapısını ve en önemli harcama alanlarını açık bir şekilde göstermektedir.

Son ve Tahmini Devlet Bütçesi Gelir ve Giderlerinin Analizi:

- 2026 yılına dair öngörüler: Maliye Bakanlığı'nın orta dönem tahminlerine göre, 2026 yılında devletin gelirlerinin 39,251 milyar AZN, harcamalarının ise 42,230 milyar AZN olacağı düşünülmektedir (APA, 2025).
- 2025 Yılı Tahminleri: 2026 yılındaki gelirlerin, 2025 yılına kıyasla 895,3 milyon AZN (%2,33) daha fazla olacağı ve giderlerin ise 822,4 milyon AZN (%1,98) artacağı öngörülmektedir. Bu bilgiler ışığında, 2025 yılı bütçesi gelirlerinin yaklaşık 38,356 milyar AZN, giderlerinin ise 41,408 milyar AZN olarak olacağı bekleniyor (APA, 2025).
- 2025'in İlk Dört Aylık Bilgileri: Azerbaycan'ın devlet bütçesi gelirleri, 2025 yılının Ocak-Nisan ayları arasında 13,9 milyar AZN (8 milyar \$) olarak gerçekleşmiş ve tahmin edilen miktarı 219,7 milyon AZN (%1,6) geçmiştir. Aynı dönemde, bütçe harcamaları 11,19 milyar AZN (6,6 milyar \$) olup, %97,9'luk bir gerçekleştirme oranı elde edilmiştir (Trend.az, 2025).
- 2023 Gerçekleşmeleri: 2023 yılı için, meclis tarafından ilk olarak kabul edilen toplam devlet bütçesi 30,72 milyar AZN olarak belirlenmiştir (IPU, 2023).

Hükümet Gelirlerinin Temel Kaynakları:

- Devlet Vergi Hizmeti Gelirleri: 2025 yılının ilk dört ayda, Ekonomi Bakanlığı'na bağlı olan Devlet Vergi Hizmeti tarafından elde edilen gelirler 6,9 milyar AZN (4 milyar \$) olarak belirlenmiş ve tahminlerin %6,1 üzerinde gerçekleşmiştir. Devlet Vergi Hizmeti, bütçe gelirlerinin %77'den fazlasını karşılayarak önemli bir rol oynamaktadır. 2024 yılı sonunda toplam gelirlerin 15,8 milyar AZN gelir elde ettiği ve bunun 11 milyar AZN'den fazlasının petrol dışı gelirlerin tahmin edilmektedir. Buna göre, petrol dışı faaliyet gelir sağlamadaki etkisi giderek artmaktadır (Trend.az, 2025).

- Devlet Gümrük Komitesi, tahminlerin %1,9 üzerinde kalarak 2 milyar AZN (1,22 milyar \$) gelir elde etmiştir (Trend.az, 2025).
- Devlet Petrol Fonu Gönderimleri: 2025 yılının ilk dört ayında toplam 4,579 milyar AZN (2,70 milyar \$) olmuştur, ancak bu rakam beklenenin %5,1 altında kalmıştır (Trend.az, 2025).
- Diğer Gelir Kaynakları: Devlet destekli finansal hizmetler sunan hizmetlerden elde edilen gelirler 200,3 milyon AZN, diğer çeşitli gelirler ise 182,3 milyon AZN olarak kaydedilmiştir (Trend.az, 2025).

3.3.9. Azerbaycan devlet bütçesi temel mali göstergeleri

Xalq Qəzeti'ne (2025) göre, Azerbaycan'ın devlet bütçesinin gelişimini ve gelişiminin yönünü belirlemek için toplam gelir ve giderler temel bir çerçeve sunar. Bu birliktelik, vergi harcamalarının bütçesinin mevcut oranı hem kavramsal hem de veri tabanlı olarak incelenebilir. Devlet Vergi Hizmetinin mali gelirlerinin %77'den fazla kısmını oluşturması, vergi tabanının gücünü gösterirken; 2025 yılının ilk dört ayında 4.579 milyar AZN'nin kullandığı Devlet Petrol Fonu transferlerinin önemli ama azalan bir rolü olduğu, hidrokarbon gelirlerine olan kapasitesinin devam edebildiği halde azalmakta olduğunu gösterir. Diğer taraftan, 2024'te petrol üretimi eksiği Devlet Vergi Hizmeti aracılığıyla elde edilen 11 milyar AZN'i aşan vergi gelirleri, ekonomik çeşitlendirme ve vergi politikalarının petrol açığı büyümeyi teşvik edici varlığını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Vergi harcamaları da bu stratejinin bir parçası olarak kullanılmakta ve petrol dışı ekonomik katkıların sağlanmasına katkı sağlamaktadır. 2025'in ilk dört ayında Devlet Petrol Fonu transferlerinin düşmesine rağmen, bütçe gelirlerinin tahmin edilen seviyelerde gerçekleşmesi; Güçlü vergi ve gümrük tahsilatları sayesinde gerçekleşmiştir, bu da Azerbaycan'ın vergi oranlarındaki artan artış ve mali istikrar sürecinin güçlendiğini göstermektedir. Gelişen vergi yönetimi ve uyumluluk paketleri, gelir tahsilatının etkinliğini artırarak, vergi harcamaları üzerindeki baskıyı azaltma ve mali alanı genişletme potansiyelini işaret etmektedir (IMF, 2025).

3.4. Vergi sisteminin genel verileri ve bütçe vergi gelirleri

3.4.1. Vergi gelirlerinin temel unsurları ve bileşenleri

Azerbaycan'ın devlet bütçesi, ekonomisinin hareketli yapısını yansıtır ve hem petrol hem de diğer sektörlerden elde edilen vergi gelirleriyle desteklenir. Bu çeşitlilik, ülkenin mali güvencesi ve kalkınma hedefleri için son derece önemlidir. Vergi Gelirlerinin Temel Unsurları Azerbaycan'ın vergi sistemi, birkaç ana bileşenden oluşmaktadır.

Bunların en öne çıkanları şunlardır:

Gelir Vergisi: Bireylerin ve şirketlerin kazançları üzerine alınmaktadır.

Kurumsal Vergi: Şirketlerin elde ettiği kârlar üzerinden uygulanan bir vergi türüdür.

Katma Değer Vergisi: Mal ve hizmetlerin üretim ve dağıtım süreçlerinde yaratılan ek değer üzerinden alınan dolaylı bir vergidir.

Özel Tüketim Vergisi: Lüks veya zararlı olarak kabul edilen belirli ürün gruplarından alınan başka bir dolaylı vergidir.

Gümrük Rüsumları: İthalat ve ihracat işlemlerinden elde edilen gelirleri kapsamaktadır.

Diğer Vergiler: Arazi ve mülkiyet gibi çeşitli küçük vergi kalemlerini içerir.

3.4.2. 2025 Yılı bütçe projeksiyonları ve OECD verileriyle karşılaştırmalı analiz

Azerbaycan Maliye Bakanlığı'nın 2025 yılına yönelik bütçe projeksiyonlarına göre, vergi gelirlerinin önemli bir kısmı Kurumlar Vergisi'nden (6,344 milyon AZN) beklenmektedir. Gelir Vergisi'nin ise 1,989,0 milyon AZN seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Katma Değer Vergisi gelirlerinin 3,758,2 milyon AZN'e ulaşması, Özel Tüketim Vergisi'nin ise 1,655,7 milyon AZN gelir sağlaması öngörülmektedir. Ayrıca, Gümrük Rüsumları ve diğer vergiler (Gümrük KDV'si (4,568 milyon AZN), Gümrük Aksizi (185 milyon AZN) ve arazi vergisi dahil) toplamda yaklaşık 1,100 milyon AZN olarak tahmin edilmektedir.⁴⁹

Bu tahminler, kurumsal verginin bütçeye en fazla katkıda bulunan vergi türü olmaya devam edeceğini göstermektedir. KDV ve özel tüketim vergileri de tüketimden alınan

⁴⁹ CESD, *Azerbaijan's State Budget 2025*, s. 18, <https://www.cesd.az/y/panel/uploads/31660334019-CESDPaperStateBudget2025.pdf> (Erişim: 30 Mayıs 2025).

vergiler arasında önemli bir yere sahiptir. OECD Verileriyle Karşılaştırmalı Analiz (2022) Ayrıca, OECD verilerine göre 2022'de Azerbaycan'ın vergi gelirlerine yönelik yaklaşık dağılım şu şekildedir: %32'si kurumsal vergiden, %21'i KDV'den, %12'si özel tüketim vergisinden oluşmaktaydı.⁵⁰ (Gösterilen kaynaklarda sosyal yardım katkıları da vergi gelirleri içinde yer alsada yukarıda belirtilen yüzdelere yalnızca vergi kalemlerini kapsamaktadır.) Bu veriler, Azerbaycan'ın vergi sisteminin zaman içindeki gelişimini ve bütçe gelirlerini çeşitlendirme çabalarını ortaya koymaktadır. 2025 tahminleri, ülkenin ekonomik gelişim hedefleri doğrultusunda vergi gelirlerinin optimize edilmesi ve sürdürülebilirliği üzerine odaklanıldığını göstermektedir.

3.4.3. 2019-2025 Vergi gelirlerindeki değişim ve gelişmeler

2019 ile 2024 arasında Azerbaycan'ın vergi gelirlerinde görülen inişler ve yükselişler hem dünya petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar hem de yerel ekonomik büyüme performansı tarafından belirlenmiştir. Özellikle 2020 yılında, COVID-19 pandemisinin olumsuz etkilerine karşın, vergi ile GSYİH oranı %20,3'e çıkarak tarihi bir zirveye ulaşmıştır. Ancak bu oran, 2021 yılında %18,4'e düşmüş ve 2022 yılında yeniden artarak %19,6 seviyesine ulaşmıştır (OECD, 2024, s. 1). Bu süreçte, 2018 yılında %16,2 ile en düşük seviyede bulunan vergi yükü, yıllar itibarıyla düzenli bir artış göstermiştir (OECD, 2024, s. 1).

Azerbaycan Vergi İdaresi (Dövlət Vergi Xidməti), 2022 yılında yıllık vergi gelirlerinin değişimi incelendiğinde yaklaşık 15,55 milyar manat toplamıştır ve bu miktar, 2023 yılına gelindiğinde %3,8 artarak 16,13 milyar manata yükselmiştir.⁵¹ Ancak 2024'te bu rakam, 15,808 milyar manata azalarak hafif bir düşüş kaydetmiştir; yine de tahmin edilen gelir seviyesinin 538 milyon manat üzerinde gerçekleşmiştir.⁵²

⁵⁰ Center for Economic and Social Development (CESD), *Azerbaijan's State Budget 2025: Perspectives and Challenges*, 2024, s. 4-10, <https://www.cesd.az/y/panel/uploads/31660334019-CESDPaperStateBudget2025.pdf> (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2025).

⁵¹ Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Dövlət Vergi Xidməti, "Dövlət büdcəsinə vergi daxilolmaları 3,8% artıb", yayımlanma tarihi: 16.01.2024, erişim: 30.05.2025, <https://www.taxes.gov.az/az/post/3038>

⁵² Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Dövlət Vergi Xidməti, "Qeyri-neft-qaz sektorundan vergi daxilolmaları 13,6 faiz artıb", yayımlanma tarihi: 15.01.2025, erişim tarihi: 30.05.2025, <https://www.taxes.gov.az/az/post/3834>

Bu dönem içinde dikkate değer bir gelişme, petrol sektöründeki vergi gelirlerinin azalırken, petrol dışı sektörlerden elde edilen gelirlerin artış göstermesidir. 2024 yılında, petrol dışı sektörden toplanan vergiler %13,6 oranında artarak 11,027 milyar manata ulaşmıştır. Bu rakam, toplam vergi gelirlerinin %69,8'ini oluştururken, petrol sektörünün payı %30,2'ye gerilemiştir. Bu dağılım, Azerbaycan'ın ekonomide çeşitliliği sağlamaya ve enerji dışı alanlarda vergi kapasitesini artırmaya yönelik hedefinin sonuçlarını göstermektedir (Dövlət Vergi Xidməti, 2025).

Genel olarak, 2019'dan itibaren inşaat ve hizmet sektörlerinde görülen büyüme, petrol dışı ekonomideki canlanma ve vergi yönetiminde gerçekleştirilen yapısal iyileştirmeler, vergi gelirlerinde yükseliş trendini desteklemiştir. Bununla birlikte, bazı geçici vergi muafiyetlerinin süresinin uzatılması kısa vadede vergi gelirlerinde daralmaya neden olmuştur. Uluslararası Para Fonu (IMF) raporlarında, bu muafiyetlerin Azerbaycan için GSYİH'nin yaklaşık 1,5 oranına karşılık gelen vergi kaybına sebep olduğu belirtilerek, hükümete vergi tabanını genişletmek için daha kapsamlı yapısal reformlar yapması tavsiye edilmektedir.⁵³

3.4.4. Vergi gelirlerinin devlet bütçesi içindeki payı

Azerbaycan'ın devlet bütçesi, çeşitli gelir kaynaklarından faydalanmakla birlikte, vergi gelirleri her zaman önemli bir rol oynamıştır. 2023 yılına ait gerçekleşen verilere göre, devlet bütçesinin toplam geliri 35.575 milyar manat olarak belirlenmiştir ve bu oldukça dikkat çekici rakamın yaklaşık %45'i doğrudan vergi gelirlerinden elde edilmiştir.⁵⁴ Bu oran, devletin vergi toplama yeteneği ve ekonominin vergi yükünü taşıma kabiliyeti hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

2024 yılına gelindiğinde, devlet bütçesinin toplam geliri artış göstererek 37.164 milyar manata yükselmiştir. Bu dönemde, ülkenin ana vergi otoritesi olan Vergi Hizmeti tarafından toplanan vergi gelirleri 15.808 milyar manat olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler, vergi gelirlerinin toplam bütçe gelirine oranını %42,5 olarak göstermektedir. Oranlarda

⁵³ Uluslararası Para Fonu, "Azerbaijan: Staff Concluding Statement of the 2025 Article IV Mission", 8 Nisan 2025, erişim: 30 Mayıs 2025, <https://www.imf.org/en/News/Articles/2025/04/08/mcs040825-azerbaijan-staff-concluding-statement-of-the-2025-article-iv-mission>

⁵⁴ Interfax. (2025, 28 Ocak). *Azerbaijan's budget deficit 0.4% of GDP in 2024 - MinFin*. <https://www.interfax.com/newsroom/top-stories/109437/>

küçük bir azalma söz konusu olsa da vergi gelirlerinin mutlak değeri ve bütçedeki önemi korunmuştur (Interfax, 2025).

3.4.5. Gelir çeşitliliği: petrol fonu ve gümrüklerin katkısı

Azerbaycan'ın devlet gelirlerinin geri kalan kısmı, çoğunlukla ülkenin doğal kaynak zenginliğini yansıtan petrol fonu transferleri ve dış ticaretin gösterdiği canlılığı belirten gümrük gelirlerinden oluşmaktadır. Özellikle 2024 yılı verileri, bu iki gelir kaleminin bütçedeki rolünü net bir biçimde ortaya koymuştur:

Petrol Fonu Transferleri: Toplam bütçe gelirin %34,4'ünü oluşturarak, ülkenin petrol ve gaz kaynaklarına olan bağımlılığını ve bu kaynakların bütçeye olan etkisini bir kez daha doğrulamıştır.

Gümrük Gelirleri: Dış ticaretin bir göstergesi olarak, toplam bütçe gelirin %17,9'unu oluşturmuştur. Bu oran, Azerbaycan'ın dış ticaret hacminin ve gümrük politikalarının devlet gelirleri üzerindeki rolünü göstermektedir.

Yapılan bu analizler, Azerbaycan'ın bütçe yapısının yalnızca vergi gelirleriyle değil, aynı zamanda petrol ve gaz sektöründen elde edilen fonlarla ve dış ticaret faaliyetlerine bağlı gümrük gelirleriyle de çeşitlendiğini ortaya koymaktadır. Bu dengeli yapı, ülkenin mali esnekliğini artırmakta ve ekonomik dalgalanmalara karşı bir koruma mekanizması işlevi görmektedir.

3.4.6. GSYİH içindeki vergi yükü (vergi oranı)

Vergi yükünü analiz etmek için en yaygın yöntem, vergi gelirlerinin gayrisafi milli hasılaya oranını incelemektir. OECD'nin yayımladığı verilere göre, Azerbaycan'da bu oran 2018 yılında %16,2 olarak tespit edilmişken, artan petrol gelirleri ve uygulamaya konulan vergi reformları sayesinde 2020 yılında %20,3 seviyesine ulaşmıştır. Fakat, takip eden yıllarda bu oran 2021'de %18,4'e düşerken, 2022 yılında tekrar %19,6'ya yükselmiştir. Bu verilere bakıldığında, Azerbaycan'ın vergi yükünün hem OECD ortalamasının hem de çevredeki birçok ülkenin seviyesinin altında olduğu görülmektedir. Bu durum nedeniyle uluslararası kuruluşlar, ülkeye vergi tabanını genişletme, vergi muafiyetlerini azaltma ve vergi tahsilatını artırma yönünde önerilerde bulunmaktadır (OECD, 2024; IMF, 2025).

3.4.7. Vergi gelirlerindeki artış/azalışın nedenleri

Vergi gelirlerinde zamanla meydana gelen dalgalanmalar genellikle ekonomik ve yapısal etmenlerle yakından bağlantılıdır. Öncelikle, petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar hem petrol sektörü vergilerini hem de devletin petrol fonundan gerçekleştirilen bütçe transferlerini doğrudan etkilemektedir. Gerçekten de 2021 yılında petrol fiyatlarının yükselmesiyle birlikte, hükümetin fondan daha az kaynak sağladığı ve dolayısıyla beklenen bütçe gelirlerinin altında kaldığı gözlemlenmiştir.⁵⁵ Bunun yanında, aynı yıl içinde petrol dışı sektörlerden elde edilen vergi gelirlerindeki artış bütçe gelirlerine önemli bir katkı sağlamıştır. Maliye Bakanlığı'nın verilerine göre, bu süreçte üretim paylaşım anlaşmalarından doğan vergiler, katma değer vergisi, kurumlar vergisi ve gümrük gelirlerindeki artış belirleyici bir rol oynamıştır.

İkinci olarak, ekonomik büyümedeki değişim, vergi matrahlarını doğrudan etkilemektedir. 2020 yılına kadar petrol dışı büyümenin nispeten yavaş seyretmesine karşın, sonraki yıllarda inşaat, ulaştırma ve perakende alanlarındaki canlanma, vergi gelirlerinde yukarı yönlü bir artışa sebep olmuştur. Örneğin, 2024 yılında petrol dışı sektörlerden elde edilen güçlü vergi gelirlerinin bütçe açığını azaltmaya yardımcı olduğu, IMF tarafından bildirilmiştir (IMF, 2025).

Üçüncü önemli faktör ise yasal ve idari düzenlemelerdir. Son dönemde kurumlar vergisi oranlarında indirimle gidilmiş ve çeşitli geçici vergi muafiyetleri uygulanmıştır. Bu tür düzenlemeler kısa vadede vergi tahsilatında bir azalmaya yol açsa da ekonomik hareketliliği teşvik edici bir etki yaratmıştır. Uluslararası kuruluşlar ise bu muafiyetlerin aşamalı olarak kaldırılmasının vergi gelirlerini artırabileceğini vurgulamaktadır.

⁵⁵ 2021 yılında petrol fiyatlarının yükselmesiyle devlet, petrol fonundan daha az transfer yapmış, bu da bütçe gelirlerinde tahminlerin gerisinde kalınmasına neden olmuştur. Bu gelişme, *Azernews'un 2021 tarihli haber analizinde* de vurgulanmıştır.

4. ANALİZ (Yorumlama ve Karşılaştırma)

4.1. Uluslararası Standartlarla Uyum (OECD ve AB Karşılaştırması)

4.1.1. Vergi gelirlerinin GSYİH' ya oranı: tanım ve önemi

Gayri safi yurtiçi hasılaya kıyasla vergi gelirinin oranı, vergi ile kamuya aktarılan ulusal ekonominin yarattığı toplam değerin temel bir göstergesidir. Bu önemli endeks sadece ekonomik faaliyetin finansal hacmini aydınlatmakla kalmaz, aynı zamanda bu kaynakları kullanarak uzun vadeli finansal istikrar oluşturma yeteneğine de sahiptir. Bu oran, devlet tarafından sağlanan kamu hizmetlerinin sürekliliği için önemli bir finansal kaynaktır, vergi tahsilatının ve bütçe dengesinin etkinliğini koruma yeteneğini yansıtırken, uluslararası alandaki benzerliğini içeriyor, ülkenin ekonomik ve finansal yapısı seviyesini küresel standartlara entegre etmemize olanak tanır.

4.1.2. Azerbaycan'ın vergi/GSYİH oranlarının uluslararası karşılaştırması ve vergi harcamaları şeffaflığı

Azerbaycan'ın gayri safi yurt içi hasılasına (GSYH) bağlı vergi gelirleri 2022 yılında yüzde 15,45, 2023 yılında yüzde 15,08 ve 2024 yılında yüzde 17,50 olarak belirlenmiştir. 2025 yılına ilişkin veriler ise 2026 yılında resmi olarak açıklanacaktır.⁵⁶ Bu oranlar, Azerbaycan'ın vergi toplama becerisinin gelişmiş ekonomilerin ortalama seviyesinin çok altında olduğunu göstermektedir. 2023 yılı itibarıyla, OECD üyesi ülkelerde ortalama vergi/GSYİH oranı yüzde 33,9, Avrupa Birliği (AB-27) ülkeleri arasında ise bu oran yüzde 40,0 düzeyindedir. ⁵⁷ Bu verileri karşılaştırdığımızda, Azerbaycan'ın kamu hizmetlerini finanse etme yeteneğinin ve vergi sisteminin potansiyelinin bu iki büyük ekonomik grup ile kıyaslandığında geride kaldığı açıkça görülmektedir. Vergi harcamaları, belirli ekonomik veya sosyal hedeflere ulaşmayı amaçlayan vergi muafiyetleri, istisnaları ve indirimleri içeren düzenlemeleri kapsamaktadır. OECD ülkelerinde bu harcamaların GSYH'ye oranı ortalama yüzde 4,7 iken, AB-27 için kişisel gelir vergisi oranı yüzde 1,2 seviyesindedir. Bu bulgular, gelişmiş ekonomilerde vergi harcamalarının etkili bir politika aracı olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Buna

⁵⁶ Trading Economics, "Azerbaijan Government Revenues", <https://tradingeconomics.com/azerbaijan/government-revenues>, Erişim Tarihi: 17.05.2025.

⁵⁷ Eurostat, "EU and euro area tax-to-GDP ratio down in 2023", 31 Ekim 2024, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20241031-1>, Erişim Tarihi: 17.05.2025.

karşın, Azerbaycan'da bu vergi harcamaları, OECD ve AB'ye göre daha detaylı bir şekilde rapor edilmemektedir. Bu tür harcamalar, "sübvansiyonlar ve hibeler" kapsamında genel olarak sunulmaktadır. Bu durum, Azerbaycan'ın vergi harcamalarının kapsamını, dağılımını ve ekonomik etkilerini net bir şekilde analiz etmeyi ve uluslararası karşılaştırmalar yapmayı zorlaştırmaktadır. Şeffaflık eksikliği, aynı zamanda Azerbaycan'ın mali yönetiminin hesap verebilirliğini ve uluslararası yatırımcılar nezdindeki güvenilirliğini olumsuz etkileyebilir.

4.1.3. Azerbaycan'ın mali sistemindeki gelişim fırsatları ve öneriler

Sonuç olarak, Azerbaycan'ın vergi gelirlerinin GSYH içindeki payının gelişmiş ülkelerin ortalamasının altında kalması ve vergi harcamalarının yeterince açık bir şekilde rapor edilmemesi, ülkenin mali sisteminde önemli gelişim fırsatları sunmaktadır. Uluslararası standartlara uygun, daha ayrıntılı ve şeffaf bir raporlama mekanizmasının kurulması, Azerbaycan'ın mali yönetiminin kalitesini geliştirecek ve uluslararası alanda daha güvenilir bir ekonomik ortak olarak tanınmasına yardımcı olacaktır.

4.1.4. Azerbaycan vergi/GSYİH oranları (2022-2025) tablosu

Yıl	Azerbaycan (%)	Kaynak
2022	15,45 %	CEIC Data (economy.gov.az)
2023	15,08 %	Trading Economics (World Bank) (tradingeconomics.com)
2024	17,50 %	CEIC Data (tradingeconomics.com)
2025	Henüz yayımlanmadı	OECD yayımlama takvimi (OECD)

- Bu tablodaki 2022 ve 2024 rakamları, CEIC Data aracılığıyla Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı'nın kamuoyuna duyurduğu resmi bilgilere istinaden sunulmuştur. 2023 yılına ait değerler ise Dünya Bankası verileriyle harmanlanarak Trading Economics üzerinden derlenmiştir. 2025 yılına ait kesinleşmiş veriler henüz mevcut olmayıp, OECD'nin 2026 yılının ikinci çeyreğinde yayınlaması beklenen "Revenue Statistics 2025" raporunun ardından tablo güncellenecektir.

4.1.5. Vergi/GSYİH oranlarındaki değişimin analizi (2022-2024)

Azerbaycan'da 2022'den 2023'e doğru ilerlerken, vergi gelirlerinin gayrisafi yurt içi hasılaya oranında küçük bir daralma kaydedilmiştir. Bu durumun, küresel ekonomideki dalgalanmalar, enerji piyasalarındaki oynaklık ve iç talepteki düşüş gibi faktörlerin etkisiyle vergi tahsilatında yaşanan geçici bir duraklama ile ilişkili olduğu öngörülmektedir. Ancak, 2024 yılına gelindiğinde, ülke ekonomisinde belirgin bir canlanma yaşanmış, çeşitli ekonomik sektörlerindeki üretimde artış sağlanmış ve kamu maliyesinde uygulanan yapısal iyileştirmelerle birlikte, vergi sisteminde kayıt dışılıkla mücadeleye yönelik atılan adımlar olumlu sonuçlar vermiştir.

Özellikle dijital vergi platformlarının yaygınlaştırılması ve denetim mekanizmalarının pekiştirilmesi, vergi toplama oranlarını yukarıya taşımış ve netice itibarıyla vergi/GSYH oranı %17,50 seviyesine yükselmiştir. Bu artış, sadece makroekonomik büyümenin bir işareti olmakla kalmayıp, aynı zamanda yürürlüğe konulan vergi politikalarının başarısını da teyit eden mühim bir gelişmedir. 2025 yılına ait vergi gelirleriyle ilgili kesin ve güncel bilgilerin, uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanacak kapsamlı istatistiksel raporlarda yer alması beklenmekte olup, bu verilerin 2026 yılının ikinci çeyreğinde kamuoyunun bilgisine sunulması planlanmaktadır. (Trading Economics, Erişim: 17.05.2025)

4.2. Etkinlik Analizi: Teşviklerin Hedefe Ulaşma Başarısı

4.2.1. Genel bakış ve temel zorluklar

Azerbaycan, ekonomik çeşitlendirme ve sürdürülebilir büyüme amaçları doğrultusunda uyguladığı devlet destek programlarının etkinliğini kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Petrol dışı sektörlerin geliştirilmesine yönelik yapılan çalışmalar, özellikle sanayi parklarının kurulması ve KOBİ'lere verilen desteklerin artırılması konusunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Ancak bu dönüşüm süreci, yapısal reformlardaki eksiklikler ve yönetimle ilgili devam eden sorunlar nedeniyle önemli zorluklarla karşılaşmaktadır.

4.2.2. Analizin amacı ve kapsamı

Azerbaycan hükümetinin ekonomik çeşitlilik, sürekli büyüme ve özel sektörün gelişimini desteklemek için uyguladığı programların etkinliğini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu değerlendirme, petrol dışındaki stratejik sektörlerde kullanılan farklı politika araçlarının sonuçlarını analiz ederek, verilen desteklerin belirlenen büyük ekonomik ve yapısal

hedeflere ulaşmadaki rolünü kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu açıdan çalışma, doğrudan "etkinlik analizi" çerçevesinde kullanıcıya yönelik bir değerlendirme sunmaktadır.

4.2.3. Azerbaycan'ın ekonomik kalkınma stratejisine genel bakış

Azerbaycan ekonomisi, tarihsel olarak petrol ve doğal gaz gelirlerine büyük ölçüde bağımlıdır. Bu bağımlılık, kısa zaman diliminde yüksek büyüme hızları sağlasa da ekonomik yapı dünya enerji fiyatlarındaki değişikliklere karşı hassas hale gelmiştir. Enerji kaynaklarının sınırlı olduğunu bilen Azerbaycan devleti, uzun vadeli istikrar ve toplumsal zenginliği sürdürebilmek için, daha rekabetçi, çeşitli ve kapsayıcı bir ekonomik modele geçiş sürecini stratejik öncelik olarak belirlemiştir. (Asian Development Bank, 2021)

Azerbaycan'ın Ekonomik Kalkınma Stratejisine Genel Bakış:

Azerbaycan'ın ekonomik çeşitliliği destekleme planının ana yapısı, "Azerbaycan 2030: Sosyal-Ekonomik Gelişim Ulusal Öncelikleri" ve "2022-2026 Sosyal-Ekonomik Gelişim Stratejisi" adlı belgelerle belirlenmektedir⁵⁸. Bu belgeler, petrol dışı alanların gelişimini teşvik etmeyi, özel sektörün ekonomideki rolünü artırmayı, çevresel dönüşümleri hızlandırmayı ve bölgesel iş birliğini güçlendirmeyi hedefler. Hükümetin belirlediği amaçlara göre, 2026 yılı sonuna kadar petrol dışı ihracatın 1,8 katına, petrol dışı gayri safi yurtiçi hasılanın 1,3 katına çıkması ve özel sektörün gayri safi yurtiçi hasıladaki oranının %88'e çıkarılması öngörülmektedir.

Bu hedeflere dayanarak hazırlanan aşağıdaki tablo, çalışmanın temeli olacak güncel makroekonomik durumu sunmaktadır. Tabloda, ekonominin mevcut durumu ve hem petrol hem de petrol dışı sektörlerin katkıları net bir şekilde ortaya konmaktadır; yıllık değişimler üzerinden çeşitli makro ekonomik göstergelerdeki yönelimler izlenmektedir. Özellikle petrol dışı gayri safi yurtiçi hasıla artışı ve petrol dışı sanayi yatırımlarındaki

1. ⁵⁸ Asif Asadov, Bahruz Mammad, Dinara Babayeva ve Orkhan Agayev, *Investing in... 2025: Azerbaijan – Trends and Developments*, Chambers and Partners, 16 Ocak 2025, <https://practiceguides.chambers.com/practice-guides/investing-in-2025/azerbaijan/trends-and-developments>.

yükseliş gibi göstergeler aracılığıyla çeşitlendirme politikalarının etkileri izlenebilir ve teşvik uygulamalarının bu süreçlere katkısı daha somut bir şekilde değerlendirilebilir.

Bu çok yönlü yaklaşım sayesinde, inceleme sadece belirli sektörlerle sınırlı kalmaz; teşviklerin şekillendiği ekonomik ortamın yapısının bütünlüğü ve genel performans üzerindeki etkileri de detaylı bir biçimde incelenebilir.

4.2.4. Temel makroekonomik göstergeler (Ocak-Nisan 2025 ve 2024)

TABLO-3

Göstergeler	2025 Ocak- Nisan, Gerçek	2025 Ocak- Nisan, 2024 Ocak-Nisan'a Göre, %	Bilgi İçin: 2024 Ocak-Nisan, 2023 Ocak-Nisan'a Göre, %
Gayri Safı Yurtiçi Hasıla (GSYİH), milyon manat	39 305,8	100,9	104,3
Petrol dışı-gaz GSYİH	26 449,5	103,3	107,7
Kişi başına GSYİH, manat	3 841,8	100,4	103,8
Sanayi ürünleri, milyon manat	20 986,4	97,8	100,6
Petrol dışı-gaz sanayi	6 553,5	105,3	108,7
Sabit sermayeye yönlendirilen yatırımlar, milyon manat	5 069,3	95,4	111,8
Petrol dışı-gaz sektörü	3 614,4	105,3	115,2
Petrol dışı-gaz sanayi	728	323,4	82,4
Tarım ürünleri, milyon manat	2 345,5	101,8	101,6

4.2.4. (Devamı)

Bilgi ve iletişim hizmetleri, milyon manat	1 122,3	107,8	112,5
Perakende ticaret cirosu, milyon manat	18 408,9	103,7	103,3
Nüfusa verilen ücretli Hizmetler, milyon manat	4 502,3	109,6	106,3
Devlet bütçesi geliri, milyon manat	13 964,9	105,3	109
Devlet bütçesi harcaması, milyon manat	10 961,9	102	120,4
Devlet bütçesi fazlası, milyon manat	3 003,0	x	x
Nüfusun nominal geliri, milyon manat	26 277,6	106,9	104,3
Kişi başına, manat	2 568,4	106,4	103,8
Bankalardaki nüfus mevduatları (01 Nisan 2025), milyon manat	15 074,0	114,6	109,9
Kredi riski (01 Nisan 2025), milyon manat	29 679,4	116,7	123,1
Vadesi geçmiş krediler	481,6	102,3	79,7
Ortalama aylık nominal maaş, manat	1 083,8*	110,0**	109,3***

4.2.4. (Devamı)

Tüketici fiyat endeksi	x	105,8	100,7
Nüfus (01 Nisan 2025), bin kişi	10 233,1	100,4	100,5
Dış ticaret cirosu, milyon ABD doları	11 956,3*	120,1**	80,0***
İhracat	6 293,3*	100,8**	74,2***
Petrol dışı-gaz ihracatı	771,9*	114,7**	73,8***
İthalat	5 663,0*	152,6**	92,1***

Kaynak: State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, *Macroeconomy – News and updates*, <https://www.stat.gov.az/news/macroeconomy.php?page=1&lang=en>

4.2.5. Petrol bağımlılığı ve Hollanda hastalığı etkisi

Azerbaycan'ın ekonomisi uzun süre petrol ve doğalgaz gelirlerine fazla bağımlı kalırken, bu da petrole bağlı sektörlerin sürekli olarak engellenmesini sağlıyor. Bu durum, ekonomik literatürde "Hollanda Hastalığı" (Dutch Disease) olarak bilinen bir durumla açıklanabilir. Bu sendrom, doğal kaynaklar üzerinden elde edilen yüksek kazançların, ulusal para birimlerinin aşırı değerlenmesine yol açması, petrol dışı sektörlerin üretim ve ihracat yönünden rekabet gücünü artırmasına engel olması şeklinde ortaya çıkmasıdır. Azerbaycan'da, enerji sektöründe gelen gelir artışıyla genişleyen mali dağılımı ve artan gerçek fiyatların, iş gücü ve yatırımların üretken olan sektörlerin uzaklaşmasına neden olduğu ve bunun ekonomide beklenen yapısal değişim sürecini yavaşlattığı gözlemleniyor. Bu koşullar altında sürdürülebilir ve istikrarlı bir büyüme sağlamak için petrol sektörünün gelişimini destekleyen etkili politikalar uygulanmadıkça, kırılganlık devam edecektir.⁵⁹

⁵⁹ World Bank, *Azerbaijan: Towards Green Growth* (Washington, DC: World Bank, 2022), <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/37400>.

Bu durum, sorunun sadece petrol gelirlerine bağılı olmadığını; aynı zamanda bu bağımlılığın yol açtığı ekonomik dengesizliklerin, çeşitlendirme çabalarını sürekli olarak engellediğini göstermektedir. Doğal kaynakların zenginliği, uygulanan teşvik programlarının kapsamlı ve uygun olmasına rağmen, beklenen etkiyi yaratmasını engelleyebileceğinin göstergesidir. Bu açıdan, makroekonomik yapının kaynak temelli bir ekonomi tarafından şekillendirilmesi, mikro seviyedeki müdahalelerin etkisini sınırlandırarak politika etkinliğini azaltan bir yapısal bozukluk yaratmaktadır. Sonuç olarak, Azerbaycan'da teşvik politikalarının sürdürülebilir bir başarıya ulaşması, yalnızca teknik tasarımlara veya uygulama süreçlerine değil, aynı zamanda "Hollanda Hastalığının" sebep olduğu yapısal sorunlara karşı geliştirilecek ek makroekonomik stratejilerin gücüne de bağılıdır. Bu bağlamda, petrol gelirlerinin düzenli bir şekilde yönetilmesi için güçlü bir egemen servet fonunun etkili kullanımı, insan kaynağına ve altyapıya yönelik özel yatırımlar, ekonomik çeşitliliği destekleyici bir ortamın inşasında hayati önem taşımaktadır. Aksi takdirde, uygulanan teşvikler kapsamlı olabilir fakat kısıtlı etkileri olan geçici çözümler olarak kalabilir.⁶⁰

4.2.6. Temel teşvik programları ve mekanizmaları

Azerbaycan, farklı sektörleri kapsayan geniş bir destek sistemi kurarak ekonomik çeşitliliği artırmayı ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu politikalar, finansal desteklerden vergi muafiyetlerine, bürokratik işlemlerin kolaylaştırılmasından yatırımcıların lehine olan düzenlemelere kadar uzanan geniş bir yelpazeye sahiptir.

4.2.7. Yeşil ekonomi ve yenilenebilir enerji teşvikleri

Azerbaycan, çevre dostu bir ekonomiye geçme konusundaki kararlılığını stratejik yatırımlar, finansal yollar ve yasalarla açık bir şekilde göstermektedir. Ülkenin COP29 gibi dünya çapında iklim etkinliklerinde aktif olarak görev alması, bu taahhüdün uluslararası ölçekte de güçlendirildiğini göstermektedir.⁶¹

⁶⁰ Nurtağ Vidadili et al., *Recent Challenges in the Azerbaijani Economy: Topical Overview* (2023), https://www.researchgate.net/publication/372667732_Recent_Challenges_in_the_Azerbaijani_Economy_Topical_Overview.

⁶¹ Nazrin Abdul, "Azerbaijan Supports Green Ventures with Incentives for Entrepreneurs," *Azernews*, March 13, 2025, <https://www.azernews.az/analysis/238951.html>.

Finansal Destek Mekanizmaları: Azerbaycan'da çevre dostu girişimlerin desteklenmesinde Girişimciliği Geliştirme Fonu (EDF/SIF) önemli bir rol oynamaktadır. Bu fon, sürdürülebilir projeler üzerinde çalışan girişimcilere hem maddi kaynaklar sunmakta hem de uygun kredi şartları ile yatırımları teşvik etmektedir. Verilen krediler, 10 milyon manata kadar avantajlı kredi, %5 oranında düşük faiz oranı ve 10 yıla kadar geri ödeme süreci ile dikkat çekmektedir. (Akhundov, 2025)

Yeşil projelere yatırım yapan girişimcilerin kendi sermaye katkı oranı, daha önceki %50'den %25'e düşürülmüş, bu sayede finansmana erişim kolaylaşmıştır. Ayrıca, 5 milyon manata kadar olan kredilere %90'a kadar devlet garantisi sağlanmakta; bu da yatırım riskini önemli ölçüde azaltmaktadır.⁶²

Özellikle, işgalden kurtarılan bölgelerdeki çevre dostu projelere yönelik daha avantajlı şartlar sunulmaktadır: bu bölgelerde kişisel sermaye katkı oranı %30'a indirilmiş, ticari bankalarla birlikte finansman gerekliliği kaldırılmış ve devlet, yıllık %10'a kadar olan kredi faizini 36 ay süreyle desteklemektedir. Bu kapsamlı finansman kolaylıkları, sürdürülebilir projelerin başlangıç finansman ihtiyaçlarını karşılayarak girişimciliği canlandırmayı amaçlamaktadır.

Vergisel ve Hukuki Teşvikler: Azerbaycan, yeşil ekonomi hedeflerine ulaşmak amacıyla vergi sistemini önemli ölçüde değiştirmiştir. Çevre koruma faaliyetleri yürüten işletmelere çeşitli vergi indirimleri ve muafiyetleri sunan bu politikalar, çevresel sürdürülebilirliği teşvik etmeyi hedeflemektedir. Eski ve çevreye zarar veren araçların ithalatı yasaklanmışken, elektrikli ve hibrit araçlar için ithalat teşvikleri ile geri dönüşüm faaliyetlerine özel destek mekanizmaları oluşturulmuştur. Ayrıca, 2025 yılında yürürlüğe girecek düzenlemelere göre, kamu ve özel sektör iş birliği (KÖİ) modeli ile gerçekleştirilen ve devletin alım garantisi verdiği yenilenebilir enerji projeleri, sözleşme süreleri boyunca (30 yıla kadar) gelir vergisi, kurumlar vergisi, emlak vergisi, arazi vergisi ve katma değer vergisinden muaf tutulacaktır. Bu geniş kapsamlı hukuki ve mali teşvikler, özel sektörün yeşil enerji yatırımlarına yönelmesini artırmayı ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini desteklemeyi hedeflemektedir. (Chambers and Partners, 2025).

⁶² Nazrin Abdul, "Azerbaijan Supports Green Ventures with Incentives for Entrepreneurs," *Azernews*, March 13, 2025, <https://www.azernews.az/analysis/238951.html>.

Uluslararası Destek: Azerbaycan'ın temiz enerjiye geçiş süreci, güçlü uluslararası iş birlikleri ile desteklenmektedir. Dünya Bankası Grubu, 2025-2030 yılı için bir ortaklık planı geliştirerek, enerji iletim sisteminin güçlendirilmesi, batarya depolama teknolojilerine yatırım yapılması ve yeşil enerji yollarının oluşturulması gibi temel alanlara odaklanarak bu değişimi hızlandırmayı hedeflemektedir. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Azerbaycan'ın yeterince kullanılmayan güneş ve rüzgâr enerjisi potansiyelini geliştirme çalışmalarına teknik ve finansal yardım sağlamaktadır.⁶³ Ayrıca, Uluslararası Para Fonu (IMF), ülkenin tamamlanmış Ulusal Adaptasyon Planı, iklim politikaları ve enerji sistemini modernleştirme çabalarını desteklemekte ve 2030 yılına kadar enerji kapasitesinin %30'unun yenilenebilir kaynaklardan sağlanması hedefine yardımcı olmaktadır.

4.2.8. Yatırım teşviki ve doğrudan yabancı yatırım (DYY)

2022-2026 Sosyal-Ekonomik Gelişim Planı, Azerbaycan'ın doğal kaynaklara olan bağımlılığını azaltmak üzere geliştirdiği politikaların temelini oluşturur. Bu plan çerçevesinde, doğrudan yabancı yatırımların (DYY) özellikle petrol ve gaz dışındaki diğer alanlara yönlendirilmesi amaçlanmıştır; ayrıca 2022-2026 yılları arasında her sene yüzde 10 ile yüzde 15 arasında bir artış sağlanması beklenmektedir. Bu yaklaşım, ekonominin çeşitlenmesini hızlandırmayı ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmayı desteklemeyi hedefler.⁶⁴

Yatırım Teşvik Belgeleri: Azerbaycan'ın Ekonomi Bakanlığı tarafından önemli sektörlerde, özellikle yenilenebilir enerji alanında yatırım yapmayı teşvik etmek için verilmektedir.⁶⁵ Bu belgeler sayesinde yatırımcılar, Vergi Kanunu ve Gümrük Tarifeleri Kanunu kapsamındaki geniş teşviklerden faydalanabilir. Teşvikler arasında, yedi yıl boyunca elde edilen kazancın yarısına kadar gelir vergisi muafiyeti, ayrıca proje için yurt dışından getirilen ekipman ve malzemeler için Katma Değer Vergisi (KDV) ve gümrük

⁶³ Rezo Bitsadze, “EBRD Provides Financing for Azerbaijan’s Largest Ever Solar Projects at COP29,” *European Bank for Reconstruction and Development*, November 18, 2024, <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/news/2024/ebird-provides-financing-for-azerbaijans-largest-ever-solar-projects-at-cop29.html>.

⁶⁴ Chambers & Partners, *Investing in 2025: Azerbaijan – Trends and Developments*, <https://practiceguides.chambers.com/practice-guides/investing-in-2025/azerbaijan/trends-and-developments>.

⁶⁵ orgTR.org, “Azerbaycan’nın Yatırım Teşvik Belgesi Vereceği Stratejik Yatırım Alanları,” Şubat 1, 2024, <https://orgtr.org/azerbaycannin-yatirim-tesvik-belgesi-verecegi-stratejik-yatirim-alanlari/>.

vergisi istisnaları bulunmaktadır. Bu avantajlardan yararlanabilmek için, yatırımın sektörde olan önceliği, belirli finansman koşullarına uyması ve coğrafi yerleşim gibi kriterlere bağlıdır. Yenilenebilir enerji yatırımları, bu açıdan önemli ve desteklenmeye değer bir alan olarak görülmektedir.

Özel Ekonomik Rejimler (ÖER'ler): Azerbaycan, yabancı yatırımları çekmek ve ekonomisini çeşitlendirmek için farklı özel ekonomik sistemler uygulamaktadır.⁶⁶

Alat Serbest Ekonomik Bölgesi (AFEZ): Yüksek katma değerli ve ihracat odaklı üretimi desteklemek amacıyla kurulan AFEZ, uluslararası ticaret alanındaki hizmet sektörlerine de yardımcı olmaktadır.⁶⁷ Burada faaliyet gösteren işletmeler, kurumlar vergisi, stopaj ve KDV gibi birçok vergi muafiyetine sahiptir. Ayrıca, %100 yabancı mülkiyeti imkânı sunulmakta ve AFEZ'e özel kurallar, ulusal yasalarla karşılaştırıldığında daha öncelikli bir yer tutmaktadır.

Sanayi Parkları, Sanayi Bölgeleri ve Teknoloji Parkları: Bu yerlerde bulunan şirketler, kaydoldukları tarihten itibaren on yıl boyunca kurumlar, emlak ve arazi vergilerinden muaf tutulmaktadır. Ek olarak, ithal edilen makineler, teknolojik ekipmanlar ve cihazlar için KDV muafiyeti sağlanmakta ve yedi yıl süreyle gümrük vergilerinden de muafiyet uygulanmaktadır.

Kümelenmiş Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Küçük ve orta ölçekli işletmelerin iş birliği yaparak gruplar oluşturması teşvik edilmektedir; bu gruplar içinde yer alan işletmelere yedi yıl boyunca bazı vergi muafiyetleri sunulmaktadır. (Chambers and Partners, 2025)

Tanıtım Ajansı: 2003 yılında kamu ve özel sektör iş birliğiyle oluşturulan Azerbaycan İhracat ve Yatırım Teşvik Ajansı (AZPROMO), yabancı yatırımcılar için tek durak hizmeti sunan bir platform olarak faaliyet göstermektedir.⁶⁸ Ajansın ana hedefi, hidrokarbon dışında doğrudan yabancı yatırımları (DYY) artırmak ve ülkenin petrol ile ilgili olmayan ihracat potansiyelini büyütmektir. AZPROMO, yabancı yatırımcılara yasal

⁶⁶ Anbar, A. & Süleymanlı, J. (2016). Azerbaycan'da doğrudan yabancı yatırımları etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik bir uygulama. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (57), 101–114.

⁶⁷ AFEZ. (2025). *Alat Free Economic Zone*. <https://afez.az/>

⁶⁸ World Bank. (2025). *Azerbaijan Country Partnership Framework for the period FY25–FY30*. Washington, DC: World Bank Group

konularda yardım etmekte, devlet kurumları ile yerel girişimciler arasında köprü kurmakta ve lojistik süreçlere destek sağlamaktadır. Ayrıca, yurt içi ve yurt dışındaki ticaret heyetleri, fuarlar ve iş forumları düzenleyerek “Made in Azerbaijan” markasının dünya çapında tanıtımını etkin bir biçimde gerçekleştirmektedir.

4.2.9. Küçük ve orta ölçekli işletme (KOBİ) destek programları

Azerbaycan’ın “2022-2026 Sosyal-Ekonomik Gelişim Planı”, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) ekonomideki önemini artırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, KOBİ’lerin ülkenin gayrisafi yurtiçi hasılasından (GSYİH) aldıkları payın yüzde 35’e yükseltilmesi ve kaynak dışı alanlarda KOBİ’lerde istihdam oranının yüzde 60’a çıkarılması gibi iddialı hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler, ekonomik çeşitliliği teşvik etmenin yanı sıra, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir büyüme sağlamayı amaçlayan stratejik öncelikler arasında yer almaktadır (Akhundov, 2025).

Azerbaycan’da küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) büyümesini destekleyen politikalar, sadece para yardımlarıyla sınırlı kalmaz; aynı zamanda vergi avantajlarıyla bütünleşik bir sistem sunmaktadır. Bu bağlamda "KOBİ Evleri", girişimcilerin kaydolma, lisans alma ve uluslararası piyasalara ulaşma gibi işlemlerini kolaylaştıran merkezi hizmet alanları olarak işlev görmektedir ve böylece iş yapma kolaylığını artırarak dolaylı olarak vergi uyumunu teşvik etmektedir.

Girişimciliği Destekleme Fonu (EDF/SIF), çevre dostu ve stratejik öncelikli sektörlerdeki KOBİ’lere %5 gibi düşük faizli ve 10 yıla kadar uzun dönemli imtiyazlı krediler sunmaktadır. (Akhundov, 2025). Bu finansal yardım genellikle vergi teşvikleri ile birlikte sunulmaktadır. Bu finansal yardım genellikle vergi teşvikleri ile birlikte sunulmaktadır. Yatırımcıların toplam masraflarını önemli ölçüde azaltmaktadır. Özellikle, desteklenen alanlardaki projelere yönelik borç katkı oranları düşürülmekte ve çeşitli vergi avantajları sağlanmaktadır. Ayrıca, bankacılık sisteminin reformları sayesinde vergiye tabi gelirin hesaplanması için daha esnek kredi değerlendirme yöntemleri kullanılmaya başlanmıştır. Yeni oluşturulan yasal çerçeveler, bankacılık dışı kredi kuruluşlarının (BDKK) vergi teşviklerinden daha fazla KOBİ’nin yararlanmasını sağlamaktadır. Kredi garanti sistemleri ve faiz sübvansiyonları, devlet bütçesinden doğrudan finanse edilen ve vergi harcaması etkisi yaratabilecek araçlar arasındadır. Bu tür yardımlar, özellikle KOBİ’lerin vergiye tabi iş faaliyetlerini genişletme potansiyeline sahiptir. Dijital dönüşüm, e-ticaret, veri yönetimi ve dijital pazarlama gibi konularda sunulan eğitim

programlarıyla desteklenirken, bu gelişmeler aynı zamanda elektronik vergi sistemlerine uyumu ve vergi şeffaflığını teşvik etmektedir.

Bunun yanı sıra, kadın girişimciliğini destekleyen özel teşvikler, cinsiyet eşitliğine dayalı kapsayıcı büyümeyi teşvik etmekte ve bu girişimlere sağlanan vergi avantajları, daha dengeli bir ekonomik yapının oluşumuna katkı sağlamaktadır. Son olarak, yeşil büyüme entegrasyonu, çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) kriterlerine uygun işletmelere sunulan özel teşvikler ve Bakü İklim Koalisyonu gibi projeler ile desteklenmektedir. Bu çabalar, genellikle hem mali sübvansiyonları hem de vergi muafiyetlerini içeren geniş bir destek sistemine dayanmaktadır. (Akhundov, 2025)

4.3. Verimlilik – Maliyet Analizi ve Eleştiriler

4.3.1. Verimlilik analizi

Azerbaycan'ın mevcut vergi sistemi, büyük ölçüde petrol ve doğal gaz ihracatına bağlı olan gelir kaynaklarına dayanarak oluşturulmuştur. Bu sınırlı vergi tabanı, vergi gelirlerinin gayrisafi yurt içi hasılaya oranının yükseltilmesini zorlaştırmakta ve kamu maliyeleri açısından önemli kısıtlamalar yaratmaktadır. Ayrıca, idari süreçlerin yeterince etkili olmaması ve vergi mükelleflerinin düzenlemelere uyma konusunda karşılaştıkları yüksek maliyetler, sistemin işleyişinde büyük sorunlara yol açmaktadır. Analizler, mevcut yapının performansının devletin vergi toplama kapasitesinin çok altında olduğunu göstermektedir. Bu yetersiz performans, vergi toplama işlemlerinin etkinliğinin düşük olması, kayıt dışı ekonominin büyüklüğü ve geçerli vergi yasalarının uygulanmasında yaşanan zorluklar gibi çeşitli nedenlere bağlıdır. Diğer taraftan, yapılan maliyet analizleri hem vergi dairesinin idari giderlerinin hem de mükelleflerin karmaşık düzenlemelere uymak için üstlendikleri yüklerin oldukça yüksek seviyelerde olduğunu göstermektedir. Bu durum, vergi sisteminin ekonomik kaynakların verimli kullanımını engellediğini ve işletmelere ek mali yük getirdiğini göstermektedir. Sistemle ilgili getirilen eleştiriler, genellikle karmaşık vergi yasalarının yapısı, yaygın ve sık kullanılan vergi muafiyetleri ve dijitalleşmenin yetersiz seviyede uygulanması konularında yoğunlaşmaktadır. Hukuki düzenlemelerin zor anlaşılır olması, vergi dairesinin iş yükünü artırarak etkinliği azaltmakta ve mükelleflerin yükümlülüklerini yerine getirmelerini güçleştirmektedir. Ayrıca, yaygın olarak uygulanan vergi istisnaları, vergi tabanını daraltmakta ve hem gelir

adaleti hem de kamu gelirlerinin sürdürülebilirliğine ilişkin sorunlar oluşturmaktadır.⁶⁹ Yetersiz dijital altyapı kullanımı ise vergi bildirimlerinin sunumu, ödemelerin yapılması ve denetim gibi süreçlerde otomasyon ve verimlilik artışını sınırlamaktadır.

Tüm bu yapısal sorunların çözülmesi ve daha etkili, adil ve sürdürülebilir bir vergi sistemi oluşturulması bakımından Azerbaycan'ın kapsamlı bir vergi reformuna yönelmesi oldukça kritik bir öneme sahiptir.⁷⁰ Bu reform süreci, vergi tabanının genişletilmesi ve çeşitlendirilmesi, idari süreçlerin basitleştirilmesi, dijital teknolojilerin daha verimli kullanımı, vergi istisnalarının azaltılması ve mevzuatın daha açık ve anlaşılır hale getirilmesi gibi temel unsurları kapsamalıdır. Böylece, Azerbaycan'ın vergi sistemi, kamu finansmanının yanı sıra ekonomik büyüme ve uluslararası rekabet gücü açısından da daha sağlam bir yapıya kavuşabilecektir.

4.3.2. İdari ve uyum maliyetleri: Azerbaycan vergi sisteminin ekonomik yükü

Azerbaycan'ın vergi yapısının etkinliği, sadece gelir elde etme yeteneği ile değil, aynı zamanda işletim sürecine ve yasal şartlara uyum sağlamak için ortaya çıkan maliyetlerle de doğrudan ilişkilidir. Yönetim ve uyum ile ilgili yüksek maliyetler, vergi sisteminin verimliliğini olumsuz yönde etkileyebilir ve ekonomik aktörler üzerinde gereksiz bir yük oluşturabilir. Devlet Vergi Hizmeti (DVX'nin) 2024 yılı için bütçesinin yüzde 12'sinin idari işlemlere ayrılmış olması, bu oranın benzer ekonomik düzene sahip ülkelerin ortalamasının üzerinde olduğunu göstermektedir. Yönetim harcamalarının yüksekliği, vergi toplama süreçlerinin maliyet etkinliği konusunda soru işaretleri doğurmaktadır. Bu durum, personel giderleri, operasyonel maliyetler, teknolojik altyapı yatırımları ve diğer yönetim faaliyetleri kaynaklanabilmektedir. Kaynakların daha etkin kullanılması ve yönetim süreçlerinin iyileştirilmesi, bu giderlerin azaltılmasında kritik bir öneme sahiptir.

"E-Beyanname" ve "e-Kassa" gibi dijital sistemlere yapılan yatırımlar, uzun vadede vergi toplama süreçlerini hızlandırarak ve hataları azaltarak maliyetleri düşürme potansiyeli

⁶⁹ Özkan Zülfüoğlu ve Arif Orçun Söylemez, "Türkiye'de Kamu Harcamaları ile Vergiler Arasındaki İlişkinin Doğrusal Olmayan Niteliği", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c.39, s.4 (2021): 697–712, <https://doi.org/10.17065/hunibf.847768>.

⁷⁰ IEğitim-Bir-Sen, "Adil, Makul ve Sürdürülebilir Bir Vergi Sistemi Kurulmalıdır", Eğitim-Bir-Sen Resmi Web Sitesi, 26 Haziran 2024, <https://www.ebs.org.tr/haber/adil-makul-ve-surdurulebilir-bir-vergi-sistemi-kurulmalidir/6099> (erişim: 17 Mayıs 2025).

sunmaktadır.⁷¹ Ancak, bu tür projelerin başlangıç aşamasındaki altyapı kurulumları ve personel eğitimi gibi maliyetler oldukça yüksek olabilmektedir. Dijitalleşmenin tam anlamıyla faydasını sağlayabilmek için, bu yatırım maliyetlerinin dikkatlice yönetilmesi ve sistemlerin etkili bir şekilde kullanılmasının sağlanması gerekmektedir. Aksi takdirde, beklenen maliyet tasarrufları ya gecikebilir ya da hiç gerçekleşmeyebilir.

Aynı zamanda, Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) ile gerçekleştirilmiş bir araştırma, Azerbaycan'da işletmelerin vergi beyannamesi ve dosyalama süreçleri için muhasebe ve danışmanlık hizmetlerine toplam gelirleri içinde yüzde 1,5 gibi önemli bir oranda harcama yaptığını ortaya koymuştur.⁷² Bu durum işletmeler için hem zaman kaybına hem de maddi kaynak kaybına yol açmaktadır. Yıllık cirosu 200.000 AZN'nin altında kalan küçük işletmelere yönelik olarak uygulanan basitleştirilmiş vergi rejimi, bu işletmelerin uyum maliyetlerini azaltmayı hedeflemektedir (PwC, 2025). Ancak büyük işletmeler için karmaşık beyan prosedürleri ve sık değişen yasalar, uyum maliyetlerinin hâlâ yüksek kalmasına neden olmaktadır. Vergi sisteminin genel olarak basitleştirilmesi, standartlar hâline getirilmesi ve daha öngörülebilir olması, tüm işletmelerin üzerindeki uyum yükünü azaltarak kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlayabilir.

Sonuç olarak, Azerbaycan vergi sistemindeki yüksek idari ve uyum maliyetleri, verimlilik ve ekonomik etkinlik açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir. İdari süreçlerin optimize edilmesi, dijitalleşme yatırımlarının etkili bir şekilde kullanılması ve vergi yasalarının basitleştirilmesi, bu giderlerin düşürülmesi ve vergi sisteminin genel performansının artırılması açısından kritik öneme sahiptir. Aksi hâlde yüksek maliyetler, hem devletin vergi toplama etkinliğini azaltabilir hem de işletmelerin rekabet gücüne olumsuz etki yapabilir.

4.3.3. Eleştiriler

Mevzuatın Yapısal Karmaşıklığı: Azerbaycan Vergi Kanunu'nun kapsamı, 221 maddeden ve 17 bölümden oluşmasıyla bireylerin ve kurumların vergi mükellefleri olarak yürürlükteki mevzuatı etkin bir şekilde takip etmelerini ciddi şekilde zorlaştırmaktadır.

⁷¹ 1 World Bank, *Strengthening Impact of Public Spending in Azerbaijan: Medium-Term Expenditure Framework Factsheet* (Güncelleme: Şubat 2023), yürütücü: Swiss SECO; erişim: 17 Mayıs 2025,

⁷² 1 Konul Badalova, Jihye Oh ve Jung Ho Kim, "AHP Analysis on the Determinants of Tax Compliance in Azerbaijan," *Journal of Regional Studies and Development* 32, no. 2 (2023): 31–64, DOI: 10.22739/ipaid.2023.32.2.31.

Ayrıca bu yasanın sık sık güncellenen alt düzenlemeleri, işletmelerin yasal yükümlülüklerini anlamaya gayret etmelerini güçleştirirken, vergi idaresinin de mevzuatı tutarlı bir biçimde uygulamasını karmaşık hale getirmektedir.⁷³

Geniş Kapsamlı İstisna ve Muafiyetler: Ülkenin vergi tabanını daraltan geniş çaplı istisnalar ve muafiyetler, tarım sektörü, ihracat faaliyetleri ve serbest ekonomik bölgelerdeki yatırımlar gibi çeşitli alanlarda uygulanmaktadır.⁷⁴ Bu durum, vergi sisteminin etkinliğini azaltmanın yanı sıra, farklı ekonomik aktörler arasında vergi yükünün eşit şekilde dağılmadığı algısını güçlendirmektedir.

Dijital Uygulamaların Yaygınlaşmasındaki Engeller: Elektronik beyanname ve ödeme sistemleri gibi dijital uygulamaların kullanım oranları artış gösterse de özellikle kırsal kesimlerdeki işletmeler ve küçük işletmeler, bu sistemlere uyum sağlama noktasında zorluklar yaşamaktadır. Bu sonuçlar, Azerbaycan'ın 2025 yılı "Article IV" misyonu çerçevesinde IMF heyetinin ön bulgularına dayanmaktadır (International Monetary Fund, 2025). Vergi süreçlerinin tam anlamıyla dijitalleşmesini engelleyerek potansiyel verimlilik artışını kısıtlamaktadır.

Vergi Gelirlerinin Dağılımında Şeffaflık Sorunları: Toplanan vergi gelirlerinin kamu harcamasında nasıl ve ne derecede etkin bir şekilde kullanıldığını gösterme noktasında yaşanan şeffaflık eksiklikleri, vergi mükelleflerinin devlete olan güvenini olumsuz etkileyebilir. Vergi ödeyen kişilerin ödedikleri tutarların kamu hizmetlerine dönüşümünü net bir şekilde görememeleri, gönüllü vergi uyumunu azaltma riski taşımaktadır.⁷⁵

Sektörel Vergi Yükünde Dengesizlik: Azerbaycan'ın vergi gelirlerinin önemli bir kısmı (%66'sı) hidrokarbon sektöründen sağlanırken, hizmet ve imalat gibi diğer sektörlerin katkıları oldukça düşüktür. Bu tür sektörel dengesizlik, vergi tabanının sürdürülebilirliği

⁷³ 1 Elnara Ahmadova, "Economic Analysis of the Tax System: The Example of Azerbaijan," *Journal of Applied Business, Taxation and Economics Research* 2, no. 6 (Ağustos 2023): 705–720; ResearchGate üzerinden erişim: https://www.researchgate.net/publication/372947414_Economic_Analysis_of_the_Tax_System_The_Example_of_Azerbaijan (erişim: 18 Mayıs 2025).

⁷⁴ 1 International Monetary Fund, *Current and Proposed Non-Oil Tax System in Azerbaijan*, IMF Working Paper No. 2008/225 (Washington, DC: International Monetary Fund, September 1 2008), 19 s.; erişim: 18 Mayıs 2025, https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Current-and-Proposed-Non-Oil-Tax-System-in-Azerbaijan-22342?utm_source

⁷⁵ 1 The World Bank, "The World Bank in Azerbaijan: Overview," Last Updated October 12, 2022; erişim: 18 Mayıs 2025, https://www.worldbank.org/en/country/azerbaijan/overview?utm_source

açısından önemli bir risk oluşturmaktadır. Enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar veya hidrokarbon kaynaklarının azalması, kamu gelirleri üzerinde ciddi sıkıntılara yol açabilir. Dolayısıyla, daha dengeli bir vergi tabanı oluşturmak amacıyla diğer sektörlerin vergilendirilmesinin artırılması ve ekonomik çeşitliliğin desteklenmesi büyük önem arz etmektedir.⁷⁶

4.3.4. Reform ve iyileştirme önerileri

Azerbaycan'ın vergi sistemi, mevcut zorlukların üstesinden gelmek ve daha etkili, adil ve sürdürülebilir bir yapı oluşturmak amacıyla bir dizi stratejik geliştirme gerektirmektedir. Bu geliştirmeler arasında, mevzuatın basitleştirilmesi, dijital kapsayıcılığın artırılması, vergi tabanının genişletilmesi ve şeffaflık ile hesap verebilirliğin artırılmasına yönelik çeşitli adımlar yer almalıdır.

Mevzuatın sadeleştirilmesi ve rasyonelleştirilmesi: Mevcut vergi kanunun karmaşıklığı ve çok sayıda düzenlemesi, mükelleflerin uyum maliyetlerini yükseltmekte ve mevzuatı anlamalarını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, vergi mevzuatının kapsamlı bir gözden geçirilmesi, maddelerin daha basit hale getirilmesi, gereksiz ayrıntılardan arındırılması ve sık sık yapılan alt düzenlemelerin sayısının azaltılması şarttır. Ayrıca, mevcut vergi istisnalarının ve muafiyetlerinin daraltılması, vergi sisteminin netliğini artırarak, uyum maliyetlerini azaltacaktır.

Dijital kapsayıcılığın yaygınlaştırılması: Elektronik vergi sistemlerinin kullanımındaki artış sevindirici olmakla birlikte, özellikle kırsal alanlardaki işletmeler ve KOBİ'ler için dijital altyapıya adaptasyonda hala büyük eksiklikler bulunmaktadır. Bu sorunla başa çıkmak amacıyla, bu bölgelerdeki işletmelere yönelik özel eğitim ve destek programları düzenlenmeli, dijital vergi araçlarının avantajları açıklanmalı ve teknik destek sunulmalıdır. Dijital altyapının ülke çapında yaygınlaştırılması, vergi süreçlerinin daha verimli ve ekonomik bir biçimde yürütülmesini sağlayacaktır.

Vergi tabanının kademeli olarak genişletilmesi: Mevcut durumda tarım ve küçük ölçekli hizmetler gibi önemli ekonomik alanların vergi muafiyeti kapsamında olması, vergi tabanını daraltmakta ve vergi adaletine ilişkin kaygılar doğurmaktadır. Bu nedenle,

⁷⁶ 1 BRI Economic Team, "The Structure of Tax Revenues and Tax Burden in Azerbaijan," *Baku Research Institute*, 02 Mart 2025; erişim: 18 Mayıs 2025, https://bakuresearchinstitute.org/en/the-structure-of-tax-revenues-and-tax-burden-in-azerbaijan/?utm_source

bu muafiyetlerin kademeli olarak kaldırılması ve bu sektörlerin vergilendirilmesi gerekmektedir. Böyle bir adım, vergi gelirlerini artırmakla kalmayıp, farklı ekonomik sektörler arasında vergi yükünün daha adil bir şekilde dağıtılmasına da katkıda bulunacaktır.⁷⁷

Şeffaflık ve hesap verebilirliğin güçlendirilmesi: Toplanan vergi gelirlerinin kamu harcamalarında nasıl kullanıldığına dair şeffaflık eksikleri, vergi mükelleflerinin devlete olan güvenini olumsuz etkilemektedir. Bu güvenin yeniden sağlanması amacıyla, vergi gelirlerinin kullanımı hakkında ayrıntılı ve düzenli raporlama mekanizmaları oluşturulmalı, bağımsız denetim kuruluşları aracılığıyla harcamaların etkinliği kontrol edilmeli ve halka kolay erişim imkânı sunan bütçe portalları kurulmalıdır.

BEPS ve Uluslararası Standartların Uygulamasının Geliştirilmesi: Çok uluslu şirketlerin vergi kaçırmaya karşı etkili bir çözüm olan BEPS düzenlemelerinin başarılı bir biçimde hayata geçmesi amacıyla, Azerbaycan vergi otoritesinin teknik yeterliliğinin yükseltilmesi için sürekli eğitim programları hayata geçirilmelidir. Bunun yanı sıra, uluslararası vergi iş birliği kapsamında bilgi paylaşım sistemlerinin güçlendirilmesi ve OECD gibi uluslararası kuruluşların şeffaflık ile iyi yönetim standartlarına uyumunun derinleştirilmesi de kritik bir öneme sahiptir (OECD, 2022). Bu önerilen gelişmelerin uygulanması, Azerbaycan'ın vergi sistemini daha adil, etkin ve sürdürülebilir hale getirerek ekonomik büyümeye katkı sağlayacak ve uluslararası alandaki ülke prestijini artıracaktır.

⁷⁷ International Monetary Fund, *Current and Proposed Non-Oil Tax System in Azerbaijan*, IMF Working Paper No. 08/225 (Washington, DC: International Monetary Fund, September 1, 2008), 19 s.; erişim: 18 Mayıs 2025, https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Current-and-Proposed-Non-Oil-Tax-System-in-Azerbaijan-22342?utm_source

5. SONUÇ (DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER)

5.1.1. Azerbaycan'da vergi teşviklerinin tarihsel gelişimi ve amaçları

2001–2025 yılları arasında Azerbaycan'da vergi teşvikleri, ekonomik kalkınma planlarının önemli bir parçası haline gelmiştir. Hükümet, ülkenin petrol gelirlerine olan bağımlılığını azaltmayı hedefleyerek bu süreçte belirli sektörler ve bölgeler için özel vergi muafiyetleri ve indirimleri uygulamıştır. Tarım, teknoloji, sanayi, özel ekonomik bölgeler ve kamu-özel iş birliği projeleri gibi alanlarda yapılan yasalarla yatırımların ve istihdamın artırılması amaçlanmıştır.

Örneğin, 2014 yılında tarım sektörüne yönelik bir karar alınmış ve bu sayede çiftçilere 13 yıl boyunca gelir, KDV ve emlak vergisinden muafiyet tanınmıştır. Bunun yanı sıra, sanayi ve teknoloji parklarında yer alan şirketler için 10 yıl süreyle vergi tatili sağlanmıştır. 2023 yılında ise Karabağ ve çevresinde işgalden kurtarılan yerler için özel vergi düzenlemeleri getirilmiştir.

Bu alanlarda faaliyet gösteren işletmelere %0,5 arazi vergisi ve %0 KDV gibi avantajlar sunulmuştur. Ayrıca, engelli bireylerin işe alınmasını desteklemek için işverenlere çeşitli vergi kolaylıkları sağlanmıştır.

Bu dönemde gerçekleştirilen geniş kapsamlı düzenlemeler, ülkenin mali politikası içinde önemli miktarda "vergi harcaması" oluşmasına yol açmış ve vergi ile elde edilmesi planlanan bazı kamu gelirlerinin teşvik amacıyla devre dışı bırakılmasına neden olmuştur; bu durum, Azerbaycan'ın ekonomik çeşitliliği artırma çabasında vergi teşviklerinin nasıl önemli bir strateji aracı olarak kullanıldığını net bir şekilde göstermektedir.

5.1.2. Teşviklerin makroekonomik etkileri ve başarı göstergeleri

Vergi teşviklerinin makroekonomik etkileri üzerine farklı görüşler bulunsada Azerbaycan hükümeti bu aracı özel sektör yatırımlarını canlandırmak ve ekonomik yapıyı çeşitlendirmek amacıyla stratejik olarak kullanmıştır. Özellikle sanayi parkları, teknoloji bölgeleri ve hedefli teşvik programları sayesinde dikkat çekici sermaye akışları sağlanmıştır. 2025 yılı itibarıyla ülkede faaliyet gösteren 9 sanayi parkı ve 4 organize sanayi bölgesine toplam 170 yatırım projesi kabul edilmiş; bu projelere girişimciler

tarafından yaklaşık 6,9 milyar manat yatırım yapılmış ve 10.600'den fazla kişiye istihdam imkânı sunulmuştur.⁷⁸

Sanayi bölgelerinde şimdiye kadar toplam üretim miktarı 16,2 milyar AZN'e, dışa satış tutarı ise 5,2 milyar AZN'e ulaşmıştır. 2025'in birinci üç aylık döneminde "Sumgayıt Kimya Parkı'ndaki" üretim, geçen yıla göre %14,2 yükselmiştir. Bu artış, vergi teşviklerinin yatırım, üretim ve ihracat üzerindeki etkisini açık bir şekilde göstermektedir (President of the Republic of Azerbaijan). Uluslararası Para Fonu (IMF), büyük vergi kesintilerinin petrol harici özel sektör yatırımlarını, istihdamı ve ihracat çeşitliliğini artırabileceğini ifade etmektedir. Özellikle tarım alanında uygulanan 13 yıllık vergi muafiyetleri, çiftçiliği daha kazançlı hale getirip kırsal alanlarda üretimi artırmaya yardımcı olmuştur. Son zamanlarda jeotermal enerji, yenilenebilir kaynaklar ve yerli otomobil gibi sektörlere verilen desteklerin bu alanların hızla büyümesini hedeflediği görülmektedir. Ancak IMF'nin incelemeleri, bu desteklerin ekonomik büyümeye etkisinin sınırlı kalabileceğini göstermektedir. Petrol gelirlerine bağlı bir ekonomide, vergi kesintilerinin bütçedeki gelirleri azaltma riski taşıdığı ve vergi tabanının daralmasına ve kayıplara yol açabileceği belirtilmektedir. (International Monetary Fund [IMF], 2021).

5.1.3. Vergi harcamalarında şeffaflık sorunu ve mali disiplin etkileri

Azerbaycan'da vergi teşviklerine dair maliyetlerin bütçede net bir şekilde belirtilmemesi önemli bir sorun oluşturuyor. Devlet bütçesi içinde, vergi muafiyetleri ve indirimlerin sebep olduğu gelir kaybını gösteren ayrı bir "vergi harcaması raporu" bulunmamaktadır. Bu durum, kamuoyunun ve denetim otoritelerinin teşviklerin boyutunu ve etkisini değerlendirmesini zorlaştırıyor.

Uluslararası kurumlar, özellikle IMF, Azerbaycan bütçesinde vergi harcamalarıyla ilgili herhangi bir beyanda bulunulmadığını belirtiyor. Teşviklerin fırsat maliyetleri hesaplanmadığı için, mali disiplin üzerindeki olası etkileri de net şekilde görülemiyor. Açık Bütçe Endeksi'nde genel şeffaflık artış gösterse de vergi istisnalarının denetlenmemesi eleştirilmektedir. Bu bağlamda, vergi teşvikleri bütçede görünmeyen

⁷⁸ President of the Republic of Azerbaijan, "President Ilham Aliyev Viewed Conditions Created at Sumgayit Chemical Industrial Park and Visited 'Azerfloat' CJSC," *President.az*, May 27, 2024, <https://president.az/en/articles/view/68686>.

ama etkili harcama kalemleri olarak yer almaya devam ediyor ve kamu mali yönetiminde izlenebilirliği azaltmaktadır (International Monetary Fund, 2005).

5.1.4. Azerbaycan'ın teşvik politikasının güçlü ve zayıf yönleri

Azerbaycan'ın teşvik politikası hem avantajları hem de bazı zayıf yönleri ile ön plana çıkmaktadır. Güçlü yanlarından biri, sistemin esnek olması ve belirli hedeflere yönelmiş olmasıdır. Sektörel ve bölgesel öncelikler doğrultusunda farklı vergi indirimleri ve muafiyetler uygulanmakta; bu sayede kalkınma politikaları ile uyumlu bir yapı oluşturulmaktadır. Vergi yasalarında yapılan değişiklikler sayesinde, özellikle yüksek teknoloji firmaları, yenilenebilir enerji yatırımları ve altyapı projelerinde yer alan kamu-özel sektör ortaklıkları uzun vadeli faydalar elde edebilmiştir. Son yıllarda kurulan sanayi alanları ve teknoloji bölgeleri de sistemin uygulama kapasitesini artırmıştır.

Ancak bazı zayıf noktalar da sistemin verimliliğini sınırlamaktadır. İlk olarak, yasal düzenlemelerin sık değiştirilmesi ve karmaşık yasalar yatırımcıları tereddütte bırakmakta, öngörülebilirliği düşürmektedir. Uygulamada, tüm potansiyel yararlanıcıların eşit erişim sağlaması; bürokratik süreçler başvurular ve değerlendirme aşamalarında zorluklara neden olabilmektedir. Ayrıca, bu teşviklerin kamu bütçesi üzerindeki etkisi de göz ardı edilmemelidir. Vergi indirimleri ile sağlanan yardımlar kısa vadede yatırımları artırsa da uzun vadede kamu gelirlerinde azalma yaratarak sosyal hizmetlerin finansmanını zorlaştırabilir.

Teşviklerin bölgesel dağılımında da dengesizlik söz konusu olmaktadır. Desteklerin büyük kısmı özel ekonomik bölgelerde, teknoloji parklarında ve işgalden kurtarılan alanlarda yoğunlaşırken, diğer bölgeler – özellikle kırsal veya az gelişmiş yerler – bu fırsatlardan daha az yararlanabilmektedir. Bu durum, ülke genelinde dengeli bir kalkınma sağlanamadığını göstermektedir. Ayrıca, uygulamada öncelik büyük ölçekli projelere ve kamu yatırımlarına verilmesi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) bu desteklerden yeterince faydalanamamasına neden olmaktadır. Yasal çerçevede bazı destekler mevcut olsa da bunların uygulanabilirliği, denetim ve etkin kontrol mekanizmalarının eksikliği, sistemi suiistimale açık hale getirebilmektedir.

5.1.5. Uluslararası standartlara uyum ve yeni vergi düzenlemeleri

Azerbaycan, son birkaç yılda dünya çapında geçerli vergi standartlarına uyma konusunda önemli adımlar atmıştır. Aralık 2022'de ülke, OECD ve G20'nin geliştirdiği "BEPS (Vergi

Tabanının Aşındırılması ve Kâr Aktarımı) Kapsayıcı Çerçevesine katılarak, vergi şeffaflığını sağlama ve vergi kaçakçılığı ile mücadele etme konusundaki taahhüdünü ifade etmiştir (PwC, Azerbaijan - Significant Developments).

Bu sürecin bir parçası olarak, çok taraflı vergi anlaşmalarını güncelleyebilen MLI (Multilateral Instrument) sözleşmesi Kasım 2023'te imzalanmış ve Mayıs 2024'te Azerbaycan Meclisi tarafından onaylanmıştır. Bu sözleşme, 1 Ocak 2025'ten itibaren geçerli hale gelmiş ve mevcut ikili vergi anlaşmalarının BEPS ilke ve kurallarıyla uyumlu olmasını zorunlu kılmıştır. Vergi yasalarına da bu yönde çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Özellikle transfer fiyatlandırması kuralları, kalıcı bir işyeri tanımı ve ilişkili şirketlerin gelirlerinin vergilendirilmesi gibi konularda, BEPS eylem planlarından bazıları 2020'li yıllarda ülke yasalarına entegre edilmiştir.

Bu yenilikler, Azerbaycan'ın vergi sistemini OECD standartlarına daha yakın hale getirmekte ve uluslararası yatırımcılar için şeffaflık ve öngörülebilirliği artırmaktadır. Ayrıca, Azerbaycan'ın çifte vergilemeyi önlemek için yaptığı anlaşmaların sayısı da artmıştır; şu anda ülkenin 50'den fazla ikili vergi anlaşması bulunmaktadır. MLI çerçevesinde, bu metinlerin çoğu güncellenerek daha modern ve kapsamlı hale getirilmektedir. Bu durum, yabancı yatırımcılar için hukuki güveni artırırken, bazı uzmanlar yaygın vergi teşvikleri nedeniyle dünya genelinde vergi tabanının zarar görme riski konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Bu nedenle, teşvik politikaları ile vergi adaletinin dengelenmesi önemli bir politika önceliği olarak öne çıkmaktadır. (State Tax Service under the Ministry of Economy of the Republic of Azerbaijan, 2024).

5.1.6. Gelecek teşvik stratejisi ve beklentiler

Yeni vergi düzenlemeleri 2025 yılından itibaren uygulanmaya başlayarak Azerbaycan'ın teşvik stratejisini güçlendirmiştir. Aralık 2024'teki güncellemelerle, şubelerin kazançlarına uygulanan vergi oranı yüzde 10'dan yüzde 5'e indirilmiş; teknoloji parklarında faaliyet gösteren şirketlerin yurtdışındaki kazançları için on yıl süreyle vergi muafiyeti sağlanmıştır.⁷⁹

⁷⁹ Regfollower, *Azerbaijan Amends Tax Code: Cuts Branch Profit Tax, Introduces New Corporate Tax and VAT Exemptions*, January 8, 2024, <https://regfollower.com/azerbaijan-amends-tax-code-cuts-branch-profit-tax-introduces-new-corporate-tax-and-vat-exemptions/>.

Kültürel ve yaratıcı alanlarda, örneğin müzeler, tiyatrolar ve film yapımcıları gibi sektörlerle, kazanılan gelirlerde yüzde 90 oranında gelir vergisi muafiyeti tanınmış ve bu uygulama beş yıl süresince geçerli olacaktır. Kamu-özel ortaklık projeleri çerçevesinde, özel sektör ortakları ve yenilenebilir enerji üreticilerinin kazançları, proje süresince (en fazla 30 yıl) gelir vergisinden muaf tutulmuştur. Katma Değer Vergisi (KDV) ile ilgili de önemli adımlar atılmıştır; yerli üretilen otobüslerin satışı ve yedek parça imalatı 8 yıl boyunca KDV'den muaf tutulurken, kamu-özel ortaklık projeleri ve yeşil enerji yatırımları için gerekli makinelerin ve ekipmanların ithalatında vergi indirimi uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Bu teşvikler, özellikle teknoloji, ulaşım ve yenilenebilir enerji sektörlerini canlandırmayı amaçlamaktadır. Bu düzenlemelerin kısa vadede yatırımcıların güvenini artırması beklenmektedir. Uzun vadede ise kamu bütçesindeki gelir kayıplarının ekonomik büyüme ile telafi edilip edilmediği değerlendirilecektir. Yeni sistemin başarısı, yalnızca mali destekle değil, aynı zamanda sağlanan istihdam, ihracat potansiyeli ve kamu-özel iş birliği projelerinin etkinliği ile de ölçülecektir (Regfollower, 2024).

5.1.7. Sonuç ve genel değerlendirme

Sonuç olarak, 2001-2025 yılları arasında Azerbaycan'ın vergi teşvik sistemi önemli bir değişim yaşamış ve ekonominin farklı alanlarını kapsayan geniş bir destek ağı oluşturulmuştur. Bu uygulamalar, yatırımları ve üretimi destekleyerek ekonomik büyümeye katkıda bulunmuş; özellikle sanayi bölgelerinde iş imkânları ve ihracat artışı gözlemlenmiştir. Ancak sağlanan vergi muafiyetleri, devletin bütçe gelirlerini azaltarak mali disiplin ve bütçe şeffaflığı açısından tehlikeler yaratmıştır. Şeffaflık sorunları, vergi harcamalarını takip etmeyi zorlaştırırken; sistemin karmaşıklığı ve bölgesel odaklanma, uygulamada adalet sorunlarına sebep olmuştur. Diğer yandan, uluslararası standartlara uyum adımları (BEPS ve MLI), devletin vergi politikasına güven sağlamak ve küresel yatırımcılar için bir güvence oluşturmaktadır. Gelecekte, 2025 yılından itibaren uygulanacak teşviklerin teknoloji ve sürdürülebilirliğe öncelik vermesi bekleniyor; ancak bunların ekonomik verimliliğini sağlamak için dikkatli izleme, değerlendirme ve gerektiğinde güncelleme gerekmektedir. Genel olarak, Azerbaycan'daki vergi teşvikleri, güçlü yanları ve ekonomik katkıları kadar, şeffaflık ve denge sorunlarıyla birlikte ele alınması gereken karmaşık bir politika aracıdır.

5.2. Sorunlar ve Tespitler

5.2.1. Azerbaycan'da vergi teşviklerinin hukuki yapısına eleştirel bakış

Hukuki Eksiklikler: Azerbaycan'daki mevcut vergi teşvik sistemi, hukuki açıdan dağınık ve eksik bir yapı sunmaktadır. Teşvik düzenlemeleri, Vergi Kanunu ile birlikte çeşitli diğer yasalar, cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve çok sayıda ikincil düzenlemeyle tanımlanmakta; ancak bu karmaşık durumu bir araya getiren tek bir çerçeve kanun ya da kapsamlı bir teşvik listesi mevcut değildir. Örneğin, 2022 yılında kabul edilen Yatırım Faaliyetleri Hakkında Kanun ve aynı yıl yürürlüğe giren Kamu-Özel Ortaklığı Yasası, çeşitli vergi avantajları sunsa da genel sistem hâlâ dağınık bir yapıya sahiptir.⁸⁰

Uluslararası Standartlarla Uyuşmazlık ve Etkensizlik Sorunları: Bu dağınık yapı, uluslararası en iyi uygulamalara önemli bir aykırılık oluşturmaktadır. Modern mali yönetim ilkelerine göre, vergi teşvikleri yalnızca yasama organı tarafından net ve açık bir yasayla onaylanmalı ve belirli aralıklarla detaylı performans incelemelerine tabi olmalıdır. Bu şeffaf ve hesap verebilir yaklaşım, etkisiz veya maliyetli teşviklerin sistemden çıkarılmasına ve kamu kaynaklarının etkili bir şekilde kullanılmasına yardımcı olmak açısından büyük önem taşımaktadır. Günümüzdeki durum, olası riskleri ve verimlilik kayıplarını beraberinde getirmektedir.

Dönüşüm İçin Stratejik Çözüm Önerileri: Azerbaycan'ın vergi teşvik sistemini uluslararası standartlarla uyumlu hale getirmek ve etkinliğini artırmak için aşağıdaki stratejik adımların atılması önerilmektedir:

Tek Yasal Çatı: Tüm vergi teşviklerinin tek bir yasal çerçeve altında bir araya getirilmesi, yasaların sadeleşmesine ve daha anlaşılır hale gelmesine yardımcı olacaktır. Bu bütünsel yaklaşım, yatırımcılar için güvenilirliği artıracaktır. Yıllık Vergi Harcamaları Cetveli: Her yıl hazırlanacak ayrıntılı bir "vergi harcamaları cetvelinin şeffaf bir şekilde parlamentoya sunulması, bu harcamaların maliyetini ve etkisini kamuoyuna gösterecektir. Maliyet-

Fayda Analizleri: Yeni teşvik mekanizmaları uygulamadan önce, kapsamlı maliyet-fayda analizleri yapılarak kamuya açıklanması, politika yapım süreçlerinin daha mantıklı

⁸⁰ Kohei Miyaki, *Good Practices for Developing and Managing Tax Expenditures* (Manila: Asian Development Bank, December 2021), 13, https://www.cepweb.org/wp-content/uploads/2021/12/TEs-and-DRM-Panel_3_Miyaki_ADB_TE_reform.pdf.

ve hesap verebilir olmasını sağlayacaktır. Bu yaklaşım, kamu kaynaklarının daha etkili ve stratejik bir şekilde kullanılmasını sağlayacak ve Azerbaycan'ın vergi teşvik sistemine olan güveni artırarak uluslararası konumunu güçlendirecektir (Miyaki, 2021).

5.2.2. Uygulama zorlukları

Azerbaycan'daki Vergi Teşviklerinin Yönetimindeki Problemler: Kapsamlı Bir Değişim İhtiyacı. Azerbaycan'ın vergi teşvik sistemi, potansiyeli olmasına rağmen, ciddi yönetsel ve yapısal sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sıkıntılar, teşviklerin beklenen etkinliği elde etmesini engelleyerek, ülkenin yatırım ortamındaki olumlu etkisini azaltmaktadır.

Mevcut Durum: Koordinasyon Eksikliği ve Belirsiz Denetimler

Sistemin zayıf yanları şunlardır:

Kurumlar Arası Zayıf Koordinasyon: Kamu kurumları arasında yeterli uyum ve bilgi paylaşım mekanizmalarının yokluğu, teşvik süreçlerinin etkili bir şekilde yönetilmesini engellemektedir. Bu da işlerin tekrarlanmasına, bürokratik engellerin oluşmasına ve verimliliğin azalmasına neden olmaktadır.

Belirsiz ve Düzensiz Denetim Uygulamaları: Vergi denetimlerinin ne zaman ve nasıl yapılacağına dair belirsizlik, yatırımcılar için büyük bir güven kaynağı olmaktan çıkmaktadır. ABD Ticaret Bakanlığı'na ait kaynaklarda "öngörülemez vergi denetimleri" ifadesiyle bu belirsizliğe sıkça dikkat çekilmesi, sorunun uluslararası ölçekte de fark edildiğini göstermektedir.⁸¹

Yargı Bağımsızlığıyla İlgili Endişeler: Vergi uyuşmazlıklarının çözümünde yargının bağımsızlığı konusundaki kaygılar, yatırımcıların hak arama süreçlerine olan güvenini sarsarak hukuki risk algısını artırmaktadır. Bu yönetsel ve yapısal sorunlar, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ'lerin) önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Risklerden kaçınan bu gruplar sisteme katılmakta tereddüt ederken, buna karşın, daha büyük sermaye grupları bu belirsiz ortamda avantaj elde etmektedir.

⁸¹ International Trade Administration, *Azerbaijan – Market Challenges*, U.S. Department of Commerce, May 2024, <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/azerbaijan-market-challenges> (erişim 28 Mayıs 2025).

Uluslararası İyi Uygulamalar ve Reform İhtiyacı: OECD tarafından belirtilen uluslararası iyi uygulamalar, vergi teşviklerinin yönetimi için tek bir yetkili organın bulunmasını ve bu süreçlerin düzenli bir şekilde raporlanarak halkla paylaşılmasını gerektirmektedir. Azerbaycan'ın mevcut durumu, bu şeffaflık ve hesap verebilirlik standartlarından oldukça uzak görünmektedir.

Kapsamlı Çözüm Önerileri: Etkili ve Şeffaf Bir Teşvik Yönetimi

Bu sorunların üstesinden gelmek ve Azerbaycan'ın vergi teşvik sistemini uluslararası standarda ulaşmak için kapsamlı bir reform paketi gerekiyor:

Merkezi ve Bağımsız Bir Teşvik Yönetim Birimi: Vergi dairesinin içinde veya daha yüksek bir mertebede, tüm teşvik süreçlerini (başvuru, izleme, denetim) yönetecek bağımsız ve uzman bir birimin kurulması şarttır. Bu birim, kurumlar arası uyumu sağlayarak bilgi akışını artırmalıdır.

Süreçlerin Standardizasyonu ve "Tek Durak" Hizmeti: Teşvik başvuru, izleme ve denetim aşamaları standart hale getirilmelidir. Bürokrasi azaltmak için "tek durak" hizmet mekanizmaları oluşturulmalıdır. Yatırımcılara yönelik açık ve ulaşılabilir rehberlik ve süreçler belirlenmelidir.

Şeffaf ve Risk Bazlı Denetim Sistemi: Vergi denetimleri, açık, risk odaklı kriterlere dayanan ve önceden planlanabilir bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bu, yatırımcılar için daha fazla öngörü sağlar ve keyfi uygulamaları engeller.

Yolsuzlukla Mücadele Mekanizmalarının Entegrasyonu: Teşvik yönetiminin her aşamasında yolsuzlukla mücadele araçları ile denetim mekanizmaları kurumsal olarak entegre edilmelidir. Bu, sistemin güvenilirliğini artırır ve kötüye kullanımları önler.

Düzenli Raporlama ve Kamuoyu Bilgilendirmesi: Teşviklerin performansı, maliyeti ve hedeflere ulaşma düzeyi hakkında düzenli ve detaylı raporlar hazırlanmalı ve bu raporlar şeffaf bir şekilde kamuya sunulmalıdır.

Bu kapsamlı reformlar, Azerbaycan'da vergi teşvik sisteminin yönetimini iyileştirecek, yatırımcı güvenini artıracak ve ülkenin ekonomik gelişim hedeflerine ulaşmasında daha etkili bir destek sağlayacaktır (International Trade Administration).

5.2.3. Azerbaycan'da mali şeffaflık açığı ve vergi teşviklerinde şeffaflık gereksinimi

Azerbaycan'da uygulanan vergi teşvik sistemi, ekonomi için fayda sağlayabilecek bir potansiyele sahip olsa da mali şeffaflık açısından ciddi eksiklikler göstermektedir. Bu durum, kamu kaynaklarının etkin kullanımı ve hesap verebilirlik konularında önemli sıkıntılara neden olmaktadır.

Mevcut Durum: Gizli Harcamalar ve Ticari Sır Engeli

Vergi teşviklerinin mali etkileri ile kimlerin bu avantajlardan ne kadar yararlandığı konusundaki bilgiler, halka açık ve düzenli bir şekilde sunulmamaktadır. Bu şeffaflık eksikliği, aşağıdaki başlıca sorunları ortaya çıkarmaktadır:

Görünmez Bütçe Harcamaları: Vergi muafiyetleri ve indirimlerle kaybedilen potansiyel kamu gelirleri, doğrudan bütçe harcamaları gibi görünmemektedir. Bu durum, kamu finansmanı üzerinde dolaylı ama önemli bir yük oluşturarak, çoğu zaman bütçede "görünmez" kalmaktadır.

"Ticari Sır" Gerekçesi ve Sahiplik Bilgilerinin Gizliliği: "Ticari sır" olarak kabul edilen bazı düzenlemeler, şirketlerin teşviklerden faydalanırken sahiplik bilgilerini açıklamaktan muaf olmalarına olanak tanımaktadır. Bu durum, teşviklerin kime ne şartlarla ve ne kadar miktarda verildiği hususunda önemli bir bilgi eksikliği yaratmakta ve potansiyel çıkar çatışmalarını beraberinde getirmektedir (International Trade Administration, 2024).

Hesap Verebilirlik ve Güven Sorunu: Veri eksiklikleri ve şeffaflık açığı, devletin vergi politikalarındaki hesap verebilirliği zayıflatmakta ve toplumun vergi sistemine olan güvenini olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Uluslararası Standartlar ve Şeffaflığın Önemi: Uluslararası normlar ve en iyi uygulamalar, tüm vergi harcamalarının yıllık olarak açıklanmasının ve kapsamlı, halka açık raporlarla desteklenmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu uygulama, teşviklerin gerçek maliyetinin belirlenmesi, etkililiğinin tarafsız bir şekilde değerlendirilmesi ve kamu kaynaklarının akılcı ve adil bir biçimde kullanılmasının sağlanması açısından büyük bir önem taşımaktadır.

İyileştirme Önerileri: Şeffaf Bir Vergi Harcama Politikası Azerbaycan'da mali şeffaflığı artırmak ve vergi teşvik sistemine güveni geliştirmek amacıyla şu adımların atılması

önerilmektedir: Kapsamlı Vergi Harcamaları Listesi: Her yıl ayrıntılı bir "vergi harcamaları listesi" hazırlanarak halkla paylaşılmalıdır. Bu liste, hangi sektörlerin, hangi şirketlerin ve ne kadar teşvik aldığı hakkında açık bilgiler sağlamalıdır. Yararlanıcıların Ortaya Konması: En fazla teşvik alan sektörler, şirket grupları ve bireylerin gizlilik hakları gözetilerek belirtilmesi, teşviklerin dağılımını ve ekonomik etkisini toplumun takip edebilmesine olanak tanıyacaktır (Miyaki, 2021).

Süreçlerin Açık Hale Getirilmesi: Kamu ihaleleri ve vergi teşvik başvurularıyla ilgili tüm adımlar daha açık bir şekilde sunulmalıdır. Başvuruların sonuçları, verilen yardımların nedenleri ve beklenen sonuçları halka açıklanmalı, böylece karar verme aşamaları daha anlaşılır hale getirilmelidir.

Bağımsız Denetim ve Değerlendirme: Vergi teşviklerinin maliyet-fayda değerlendirmeleri ve etkinlikleri için bağımsız kuruluşlar tarafından düzenli kontroller yapılmalı ve bu kontrol raporları halkla paylaşılmalıdır. Bu uygulamalar, Azerbaycan'ın yatırım ortamına olan güveni önemli ölçüde artıracak, kamu kaynaklarının daha adil, açık ve etkili bir biçimde kullanılması için katkı sağlayarak ülkenin sürdürülebilir ekonomik gelişim hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynayacaktır.

5.2.4. Teşviklerin etkinliğinin ölçülememesi ve değerlendirme eksikliği

Azerbaycan'daki vergi teşvik sistemi, ekonomik kalkınmayı destekleme potansiyeline sahip olsa da bu teşviklerin gerçek etkilerinin düzenli bir şekilde izlenememesi ve değerlendirilmemesi ciddi bir eksiklik yaratmaktadır. Bu durum, kamu kaynaklarının etkili kullanımı hakkında soru işaretleri oluşturmakta ve teşvik politikalarının hedeflerine ulaşp ulaşmadığını belirsiz hale getirmektedir.

Mevcut Durum: Verilerin Yetersizliği ve Hesap Verebilirlik Sorunu

Teşvik sistemindeki başlıca sıkıntılar şunlardır:

Düzenli İzleme ve Değerlendirme Eksikliği: Uygulanan vergi indirimlerinin ve muafiyetlerinin hangi sektörlerde ne kadar yatırım artışı sağladığını, kaç yeni iş imkânı yarattığını veya genel ekonomik büyümeye ne kadar katkıda bulunduğunu gösteren düzenli ve detaylı veri analizi yapılmamaktadır. Bu durum, politika yapıcıların teşviklerin gerçek değerini anlamasını zorlaştırmaktadır.

Etkisiz Teşviklerin Sürekliliği Riski: Etkili olduğu kanıtlanmamış veya amaçlarından sapmış teşvik uygulamaları, şeffaf bir izleme sistemi bulunmadığı için yıllarca uygulanmaya devam edebilmektedir. Bu durum, kamu kaynaklarının boşa harcanmasına yol açmakta ve daha verimli alanlarda kullanılabilecek potansiyel gelirlerin kaybına sebep olmaktadır.

Yerel Kaynaklardaki Sorunların Vurgulanması: Yerel akademisyenler ve politikacılar tarafından bu mesele sıkça dile getirilmiş; bazı araştırmalar, vergi teşviklerinin sürekli olarak izlenmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Bu da sorunun Azerbaycan içinde de fark edildiğini göstermektedir. Uluslararası Bakış Açısı ve Reform İhtiyacı: OECD ve IMF gibi uluslararası kuruluşlar, vergi teşviklerinin sadece yürürlüğe konulmasıyla kalmaması, düzenli olarak gözden geçirilmesi ve kapsamlı maliyet-fayda analizleriyle değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁸² Bu yaklaşım, teşvik politikalarının esnek, dinamik ve belirlenen hedeflerle uyumlu hale gelmesi açısından önem taşımaktadır.

Çözüm Önerileri: Veri Tabanlı ve Hedef Odaklı Bir Yaklaşım Vergi teşvik sisteminin etkinliğini ve hesap verebilirliğini artırmak amacıyla aşağıdaki reformların uygulanması gereklidir:

Açık Hedefler ve Ölçülebilir Performans Kriterleri: Her teşvik için somut, ölçülebilir, ulaşılması mümkün, ilgili ve zamana bağlı (SMART) hedefler ile net performans göstergeleri (örneğin, oluşturulan istihdam sayısı, yatırım tutarı, sektörel büyüme oranı) belirlenmelidir. Yıllık Performans Raporlaması: Belirlenen göstergeler doğrultusunda, her bir teşvik uygulamasının yıllık performansını değerlendiren ve kamuoyuyla paylaşılan detaylı raporlar hazırlanmalıdır. Bu raporlar, politika yapıcılarının gerekli değişiklikleri yapabilmesi için sağlam bir temel sağlayacaktır. Vergi Beyannamelerine Teşvik Kodları Entegrasyonu: Vergi beyannamelerine, hangi teşvikten ne kadar faydalandığını gösterecek özel teşvik kodları eklenmelidir. Bu yöntem, teşviklerin açık

⁸² Miyaki, *Good Practices for Developing and Managing Tax Expenditures*, 2.

bir şekilde kaydedilmesini sağlayacak ve ekonomik etkilerin doğru bir şekilde ölçülmesine imkân tanıyacaktır.⁸³

Maliyet-Fayda Analizlerinin Kurumsallaşması: Yeni teşvikler başlamadan önce ayrıntılı maliyet-fayda analizleri yapılmalı ve bu sonuçlar halka sunulurken açık bir tartışma ortamı oluşturulmalıdır. Mevcut teşvikler de düzenli olarak bu analizlere tabi olmalıdır (Məmmədov, 2023, s. 17).

5.2.5. Bölgesel eşitsizlikler ve teşvik dağılımındaki sorunlar

Azərbaycan'daki mevcut vergi teşvik yapısı, coğrafi açıdan gözlemlenen ciddi bir dengesizlik göstermektedir. Bu teşvikler esas olarak ülkenin ekonomik merkezi olan Bakü ve çevresinde yoğunlaşmış ve bu durum, kırsal ya da az gelişmiş alanlardaki yatırım çekiciliğini azaltarak bölgesel kalkınma farklarının büyümesine neden olmaktadır. Bu dengesizlik, ulusal çapta dengeli ve kapsayıcı bir büyüme hedefi ile çelişki içindedir.

Mevcut Durumun Etkileri ve Uluslararası Karşılaştırmalar:

Bölgesel Eşitsizliğin Artışı: Teşviklerin öncelikle gelişmiş alanlarda yoğunlaşması, bu bölgelerde ekonomik fırsatların ve kaynakların birikmesine sebep olmaktadır. Bu durum, daha az gelişmiş bölgelere olan yatırım potansiyelini kısıtlayarak bölgesel eşitsizlikleri derinleştirmektedir.

Yatırım Dağılımında Dengesizlik: Yatırımcılar, vergi avantajlarından daha fazla yararlanacakları gelişmiş bölgelere yönelirken, geri kalmış alanlardaki yatırım eksikliği sürdürülebilir hale gelmektedir.

Uluslararası Normlarla Çelişki: Avrupa Birliği'nin Uyum Politikası gibi uluslararası örnekler, bölgesel farklılıkları azaltmaya ve tüm alanlara yatırım destekleri sunmaya yönelik amaçlar gütmektedir. AB bütçesinin büyük bir kısmının az gelişmiş bölgelere ayrılması, dengeli kalkınma için teşvik politikalarının ne denli stratejik olduğunu açıkça göstermektedir.

Çözüm Önerileri: Bölgesel Etkili ve Kapsayıcı Teşvik Modelleri

⁸³ Məmmədov, C. Ə. o. (2023). *Vergi güzəştlərinin tətbiqinin iqtisadi qiymətləndirilməsi: Avtoreferat*. Azərbaycan Audit Komitəsi. https://aak.gov.az/upload/dissertation/_qtisad_elml_ri/Avtoreferat-Cavid1.pdf

Azerbaycan'daki vergi teşviklerinin coğrafi dengesizliklerini ortadan kaldırmak ve ülke geneline kapsayıcı bir kalkınmayı sağlamak için aşağıdaki adımların atılması büyük önem taşımaktadır:

Dezavantajlı Alanlar İçin Özel Teşvik Programları: Kırsal ya da az gelişmiş bölgelere öncelik veren, bu alanlara yatırım yapan kişiler için ek vergi indirimleri, sübvansiyonlar ve altyapı hibeleri gibi teşvik programları oluşturulmalıdır. Böylece, bu alanlar yatırımcılar için daha cazip hale gelecektir.

Hedef Odaklı Kalkınma Fonu: OECD tarafından önerilen bölgesel kalkınma fonları veya yerel uygulamalarla sağlanan hibe programları gibi araçların hayata geçirilmesi önemlidir. Bu fonlar, özellikle geri kalmış bölgelerdeki altyapı, eğitim ve iş olanakları açısından öncelikli yatırımları desteklemelidir.

Altyapı Gelişimi ve İstihdam Odaklılığı: Teşvik politikaları, yalnızca vergi indirimleri ile sınırlı kalmamalı; aynı zamanda az gelişmiş bölgelerde altyapı gelişimini teşvik etmeli ve kalıcı istihdam fırsatları yaratmaya öncelik vermelidir. Bu durum, ekonomik faaliyetlerin bölgesel ölçekte yayılmasını sağlayacaktır.

Bölgesel İstatistik ve Değerlendirme: Teşviklerin bölgelere olan etkileri, düzenli bir şekilde takip edilmeli ve analiz edilmelidir. Hangi bölgelerde ne kadar yatırım gerçekleştiği ve kaç yeni iş imkânı oluşturulduğu gibi verilere dayalı incelemelerle, teşviklerin bölgesel denge sağlama amacı doğrultusunda ne kadar etkili olduğu net bir biçimde ortaya konulmalıdır.

Bu tür kapsamlı ve bölge odaklı stratejiler, vergi teşvik sisteminin Azerbaycan genelinde dengeli bir büyümeye daha etkin bir katkı sunmasına olanak tanıyacak; böylece ülke ekonomisinin daha sağlam ve kapsayıcı bir temel üzerinde yükselmesini destekleyecektir.

5.2.6. Kamu-özel iş birliği (KÖİ) süreçlerinde kurumsal karmaşıklık

Azerbaycan, 2022 yılında çıkarılan KÖİ Yasası ile kamu ve özel sektör iş birliği projeleri için yasal altyapıyı güçlendirmiştir. Bu yasayla birlikte vergi indirimleri ve çeşitli teşvik mekanizmaları sunulmuş, özel sektör için raporlama yükümlülükleri getirilmiştir. Bu önemli düzenleme, ülkenin altyapı ve hizmet geliştirme hedeflerine ulaşmasında KÖİ'nin önemini artırmayı amaçlamaktadır. Ancak, yasal çerçevenin varlığına rağmen, uygulama aşamasında önemli idari zorluklar sürmektedir.

Mevcut Durum: Karmaşık Yapı ve Belirsizlikler

KÖİ projelerinin etkinliğini kısıtlayan başlıca zorluklar şunlardır:

Birden Fazla Kurumun Onay Sürecinde Yer Alması: Proje onay süreçlerinde birden fazla kamu kurumunun yer alması, karar verme süreçlerini yavaşlatmakta ve bürokrasi engelleri oluşturmaktadır. Bu durum, özellikle kapsamlı ve karmaşık KÖİ projelerinin ilerlemesini olumsuz şekilde etkilemektedir.

Yetki ve Görev Belirsizlikleri: İlgili kamu kurumları arasındaki görev ve yetki alanlarının yeterince net olmaması, sorumluluk karmaşasına ve belirsizliklere sebep olmaktadır. Sonuç olarak, bu durum projelerin yönetiminde aksaklıklara ve verimlilik kayıplarına neden olmaktadır.

İkincil Mevzuatın Yetersizliği: KÖİ Yasası'nın kabul edilmesine rağmen, uygulamayı düzenleyecek ikincil mevzuatın (yönetmelikler, uygulama kılavuzları) tam anlamıyla oluşturulmamış olması, süreçlerde boşluklar bırakmakta ve tutarsızlıklara yol açmaktadır.

Uluslararası Bakış Açısı ve Etkin Yönetim Gerekliliği: OECD KÖİ rehberlerinde de belirtildiği gibi, başarılı ve etkin bir KÖİ yönetimi için gereken temel unsurlar şunlardır:

Belirgin Rol Tanımları: Projeye katılan tüm tarafların (kamu kurumları, özel sektör, denetleyici otoriteler) sorumluluk ve rollerinin net ve açık bir şekilde tanımlanmalıdır.

Rekabetçi ve Şeffaf Seçim Kriterleri: Proje seçme ve onay süreçlerinde rekabetçi, adil ve şeffaf kriterlerin baz alınması, yolsuzluk risklerini azaltarak en uygun projelerin seçilmesine yardımcı olmaktadır. Azerbaycan'da KÖİ projelerindeki idari süreçlerin basitleştirilmesi ve ikincil mevzuatın hızla tamamlanması, bu uluslararası standartlara ulaşmak ve sistemin işleyişini geliştirmek için acil bir ihtiyaçtır.

Çözüm Önerileri: Koordineli ve Bütüncül Bir KÖİ Yönetimi KÖİ projelerinin etkinliğini artırmak ve mevcut karmaşıklıkları gidermek amacıyla aşağıdaki reform önerileri sunulmaktadır:

Uygulama Yönetmeliklerinin ve Kılavuzlarının Hızla Hazırlanması: KÖİ Yasası çerçevesinde eksik olan uygulama yönetmelikleri ve ihale süreçlerine dair standart kılavuzların bir an önce hazırlanarak hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu durum, uygulama birliğini ve öngörülebilirliği artıracaktır.

Yetki Alanlarının Yeniden Yapılandırılması ve Tek Yetkili Birim: Kamu kuruluşlarının sorumlulukları belirgin bir şekilde yeniden yapılandırılmalı ve mümkünse KÖİ projelerinin yönetimi ile koordinasyonunu gerçekleştirecek merkezi bir yetkili birim oluşturulmalıdır. Bu tek noktadan hizmet verme yaklaşımı, bürokrasiyi büyük ölçüde azaltacaktır.

Performansa Dayalı Proje Değerlendirme Sistemleri: Projelerin seçiminde ve gerçekleştirilişinde, yalnızca maliyet unsurları değil, projelerin beklenen yararları (sosyal, ekonomik, çevresel) ve performansa dayalı nesnel değerlendirme sistemleri geliştirilmelidir.

Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi: KÖİ projeleri yürüten kamu tarafının, proje geliştirme, finansman ve denetim alanlarındaki kurumsal kapasitesi, eğitimlerle ve uzman personel alımıyla artırılmalıdır.

Güven İnşası ve Ortak Yönetim: Özel sektörle kamu arasında güven ortamını güçlendirecek, sürekli iletişim ve sorun çözümü mekanizmalarını barındıran bir KÖİ yönetim merkezi veya platformu kurulmalıdır. 2022'den sonra getirilen yeni yasal düzenlemeler önemli bir adım teşkil etse de uygulamadaki çok başlı yapı ortadan kaldırılmadığı ve idari süreçler sadeleştirilmediği sürece, Azerbaycan'da KÖİ sisteminin potansiyeli sınırlı kalacaktır. Bu reformlar, ülkenin büyük altyapı ve kalkınma projelerini daha etkili ve şeffaf bir biçimde gerçekleştirme anahtarı olacaktır.

5.3. Politika ve Reform Önerileri

5.3.1. Mali şeffaflığın artırılması

Azerbaycan, geçmiş birkaç yıl içinde mali şeffaflık konusunda kayda değer ilerlemeler kaydetmiş olsa da bu alandaki reform süreçlerinin hala tamamlanmadığı ve ilave çabalara ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Bu durumu destekler nitelikte olan değerlendirmeler, Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından da yapılmıştır. Ülke, 2023 yılı Açık Bütçe Endeksi'nde 125 ülke arasında 23. sıraya ulaşarak dikkate değer bir gelişim göstermiştir. Bu, Azerbaycan'ın bütçe bilgilerini halkla paylaşma konusundaki ilerlemesini temsil etmektedir (IMF, 2025).

Mali Şeffaflıkta Giderilmesi Gereken Yapısal Eksiklikler:

Bu olumlu performansa rağmen, Azerbaycan'ın mali şeffaflığını tam anlamıyla sağlamak için aşması gereken bazı temel yapısal engeller bulunmaktadır. Bu açıdan, atılması gereken başlıca adımlar şu şekildedir:

Kamu Görevlileri İçin Çıkar Çatışmalarını Önleyen Yasal Çerçevenin Tamamlanması: Kamu görevlilerinin kamu görevlerini yürütürken kişisel çıkarlarla çatışmalarını önlemek amacıyla yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi elzemdir.

Kamu İhalelerinde Rekabetçi ve Şeffaf Yöntemlerin Benimsenmesi: Devletin mal ve hizmet alım süreçlerinde rekabetin artırılması ve şeffaflığın sağlanması, kamu kaynaklarının etkili bir şekilde kullanılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Kamu Görevlileri İçin Etkili Bir Mal Bildirim Sisteminin Kurulması: Kamu görevlilerinin varlıklarının düzenli ve şeffaf bir şekilde beyan edilmesi, yolsuzlukla mücadele ve hesap verebilirliğin artırılması açısından kritik bir unsurdur.

Bütçe Belgelerinin Kapsamının Genişletilmesi ve Vergi Harcamalarının Şeffaflaştırılması: Yukarıda belirtilen adımlara ek olarak, Azerbaycan'ın mali şeffaflığını daha da geliştirmesi için bütçe belgelerinin kapsamının genişlemesi önemlidir. Özellikle vergi harcamalarına ilişkin bilgilerin halka açık bir şekilde sunulması gerekmektedir. Bu, vergi teşvikleri, muafiyetler ve istisnalar gibi dolaylı harcamaların şeffaf hale getirilmesini sağlamaktadır.

Her yıl merkezi bütçede yer alan vergi teşviklerine dair tabloların düzenli olarak yayımlanması, bu teşviklerin nedenlerini ve devlete tahmini gelir kayıplarını net bir biçimde göstermelidir. IMF'nin Mali Şeffaflık Kodu da bu doğrultuda, vergi teşviklerinin tıpkı doğrudan kamu harcamaları gibi bütçede şeffaf bir şekilde yer almasını ve toplumda tartışılmasını önermektedir.⁸⁴ Böylece, vergi muafiyetleri ve istisnalar Parlamentosunun (Meclis) ve kamu denetiminin alanına dahil edilerek genel hesap verebilirlik artırılabacaktır. Bu adımlar, Azerbaycan'ın mali yönetim süreçlerini uluslararası standartlara daha da yaklaştıracaktır.

⁸⁴ Miguel Pecho, Stoyan Markov, Philip Wood, Rachel Auclair ve Fernando Velayos, *Managing Tax Incentives in Developing Countries*, IMF Technical Notes and Manuals, TNM/2024/07, Kasım 2024, Washington, DC: International Monetary Fund.

5.3.2. Vergi teşviklerinin etkili izlenmesi ve raporlanması

Vergi teşviklerinin amaçlarına ulaşmasını sağlamak ve mali disiplini korumak için etkili bir yasal ve idari denetim yapısının kurulması gerekmektedir. Bu amaçla, her yıl düzenli bir şekilde güncellenen kapsamlı bir Vergi Teşvikleri Raporu hazırlanması son derece önemlidir. Bu rapor, mevcut teşviklerin yasal dayanaklarını, ulaşmak istenen hedefleri ve kamu maliyesi üzerindeki etkilerini, özellikle de oluşan tahmini gelir kayıplarını açık bir şekilde sunmalıdır.

Uluslararası Standartlarla Uyumluluk ve Hesap Verebilirlik: Uluslararası standartlar, bu tür raporların yalnızca teknik uzmanlara değil, aynı zamanda yasama organlarına ve genel kamuoyuna da erişilebilir ve şeffaf olması gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, Uluslararası Para Fonu (IMF), "vergiden vazgeçilen gelirin düzenli biçimde açıklanması" gerektiğini önermektedir. Bu yöntem, vergi teşviklerini bütçe müzakereleri sırasında doğrudan harcamalarla aynı seviyede değerlendirmeye olanak tanır ve kamu kaynaklarının kullanımında hesap verebilirliğin artırılması noktasında önemli bir adım teşkil etmektedir (Pecho, Markov, Wood, Auclair & Velayos, 2024).

Buna ek olarak, Dünya Bankası da teşviklerin mali etkisinin yalnızca bütçeye yansımalarıyla sınırlı kalmaması gerektiğini, aynı zamanda ekonomide sağladığı katkının da göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda, teşviklerin hedeflenen yatırım ve istihdam seviyelerine gerçekten ulaşıp ulaşmadığını anlayabilmek için belirli zaman dilimlerinde maliyet-fayda analizlerinin gerçekleştirilmesi son derece önemlidir.⁸⁵ Etkin Denetim ve İzleme Sistemleri: Mali disiplini güçlendirmek ve vergi teşviklerinin etkinliğini artırmak adına, vergi dairesinin proaktif bir şekilde rol alması gerekmektedir. Bu bağlamda, vergi dairesi, teşviklerden yararlanan mükelleflerin aktivitelerini izlemek için risk bazlı bir denetim mekanizması kurmalıdır. Böylece, şirketlerin beyan ettikleri projelerin, taahhüt ettikleri yatırım ve istihdam seviyeleriyle ne kadar örtüştüğü düzenli olarak kontrol edilecektir. Bu kapsamlı izleme ve değerlendirme sistemleri, vergi teşviklerinin doğru hedeflere yönlendirilmesini ve kamu kaynaklarının etkin bir biçimde kullanılmasını sağlamaya yardımcı olacaktır.

⁸⁵ World Bank, *Azerbaijan Public Expenditure Review: Fiscal Transparency and Risk Management for More Resilient Public Finances*, Report No: AUS0004039, Eylül 2022, s. 116, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099100009222236784/pdf/P17532606988e2056084e603c9c48ddc618.pdf>

5.3.3. Etkisiz vergi harcamalarının sınırlandırılması

Vergi harcamalarının mali sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini sınırlamak amacıyla, bu uygulamaların geçici olması ve belirli sürelerle sınırlandırılması kritik bir önem taşımaktadır. Uluslararası Para Fonu, bu konuda net tavsiyelerde bulunmaktadır: tüm vergi teşviklerine yasal olarak bir "sona erme süresi" eklenmeli.⁸⁶ Bunun sonucunda, teşvikler önceden belirlenen sürenin sona ermesiyle otomatik olarak etkisiz hale gelmeli ya da ancak kapsamlı bir değerlendirme ve tekrar onay süreci ile uzatılabilmelidir. Örneğin, bir yatırım teşviki beş yıl süreyle geçerli olmalı ve süresi dolduğunda etkinliği ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmelidir.

Maliyet-Fayda Analizleri ve Uluslararası Örnekler:

Her bir teşvik programının düzenli aralıklarla maliyet-fayda analizlerinin yapılması zorunludur. Eğer sağlanan teşvik, istihdam, yatırım veya teknoloji kazanımı gibi getirileri, yol açtığı vergi kayıplarını dengelemiyorsa, bu teşviklerin azaltılmasının ya da tamamen kaldırılmasının düşünülmesi gerekmektedir. IMF ve Dünya Bankası'nın raporları, Kanada ve Almanya gibi ülkelerde bu tarz gözden geçirme süreçlerinin yasal bir çerçeveye oturtulup istikrarlı bir şekilde uygulandığını vurgulamaktadır (IMF 2025).

Azerbaycan için de benzer uygulamaların gerçekleştirilmesi, düşük etkili vergi harcamalarının ortadan kaldırılmasıyla bütçe disiplini artıracak ve kamu kaynaklarının daha verimli şekillerde kullanılmasını sağlayacaktır. Bu yaklaşım, vergi sisteminin dinamik ve uyumlu yapısını koruyarak ekonomik büyümeyi teşvik ederken ayrıca mali sürdürülebilirliği de garanti edecektir.

5.3.4. Yatırım ortamının güçlendirilmesi

Yatırım ortamını daha çekici hale getirmek isteyen ülkeler için, vergi politikalarında öngörülebilirlik ve verimlilik kritik öneme sahiptir. OECD'nin gerçekleştirdiği analizler, vergi oranlarının doğrudan azaltılmasının yerine, yatırım harcamalarına yönelik uygulamaların (hızlandırılmış amortisman ve vergi kredileri gibi) ilave yatırımları teşvik etmede çok daha etkili olduğuna işaret etmektedir.⁸⁷ Bunun ışığında, Azerbaycan'ın

⁸⁶ “Dünya Bankası ve IMF: Küresel Ekonominin İki Devi”, *Papel Blog*, erişim tarihi: 31.05.2025, <https://papel.com.tr/blog/dunya-bankasi-ve-imf-kuresel-ekonominin-iki-devi>

⁸⁷ OECD, *Investment Incentives, Promotion and Facilitation*, erişim tarihi: 31.05.2025, <https://www.oecd.org/en/topics/investment-incentives-promotion-and-facilitation.html>

coğrafi muafiyet bölgeleri gibi geleneksel teşviklerden uzaklaşarak, doğrudan yatırımı destekleyen Ar-Ge indirimleri ve yatırım kredileri gibi harcama bazlı araçlara yönelmesi, daha rasyonel ve sürdürülebilir bir politika yapısını ortaya koyma potansiyeline sahiptir.

Makroekonomik İstikrar ve Yapısal Reformların Önemi:

Ancak, yatırım kararlarının yalnızca vergi teşvikleri ile şekillenmediği hatırlanmalıdır. IMF ve OECD'nin raporları, makroekonomik istikrarın, yargının güvenilirliğinin ve finansal altyapının yatırımcı kararları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle IMF, özel sektörün finansmana erişimini kolaylaştırmak amacıyla kurumsal yönetimin güçlendirilmesine, muhasebe ve denetim standartlarının yanı sıra hukuk sisteminin etkinliğinin artırılmasına yönelik önerilerde bulunmaktadır (IMF, 2025).

Yatırımcı güvenini artırmak için mülkiyet haklarının korunması, yargının bağımsızlığı ve düzenleyici şeffaflık gibi faktörler oldukça kritik bir rol oynamaktadır. Bu yapısal önlemlerin yanı sıra, vergi mevzuatında ani ve belirsiz değişikliklerden kaçınılması da yatırımcıların uzun vadeli planlamalarını sürdürülebilir hale getirecektir. Böylelikle, Azerbaycan, mali disiplinini koruma konusunda adımlar atmanın yanında, dinamik ve rekabetçi bir yatırım ortamı sağlayabilecektir.

5.3.5. Bölgesel kalkınma için hedeflenmiş teşviklerin optimizasyonu

Bölgesel kalkınmanın desteklenmesi amacıyla verilen vergi teşviklerinin etkili olabilmesi için, bu teşviklerin yerel taleplerle uyumlu ve performansa dayalı bir şekilde sunulması son derece önemlidir. Bu çerçevede Azerbaycan önemli adımlar atmıştır. Örneğin, işgalden kurtarılan alanlarda özel sektör yatırımlarını artırmak hedefiyle, 2023 yılından itibaren 10 yıl boyunca kurumlar vergisi, taşınmaz vergisi, arsa vergisi ve birkaç başka vergi kaleminden muafiyet sağlanmıştır. Ayrıca AFEZ 2025'e göre Alat Serbest Ekonomik Bölgesi'nde yüksek katma değerli üretimi teşvik etmek amacıyla %0 oranında kurumlar vergisi, KDV ve gümrük vergisi gibi avantajlar sunulmaktadır.

Performansa Dayalı Yaklaşım ve Hesap Verebilirlik:

Ancak, bu tür bölgesel teşviklerin beklenen sonuçlara ulaşabilmesi için yalnızca vergi indirimleri yeterli değildir. Teşvikler, altyapı yatırımları, istihdam yaratma ve bölgesel üretim kapasitesinin artırılması gibi somut taahhütlerle doğrudan bağlantılı olmalıdır. Örneğin, teşviklerden faydalanan firmalar için belirli bir asgari yatırım tutarı, istihdam

edilmesi gereken kişi sayısı veya hedeflenen üretim alanları gibi ölçütler yasal çerçeve içerisinde net bir biçimde tanımlanabilir. Bu yaklaşım, her bir bölgeye özgü teşviklerin gerekçesini ve sağladığı yararı daha şeffaf hale getirirken, aynı zamanda hedefsiz uygulamaların veya düşük verimliliğe sahip uygulamaların zamanla değerlendirip düzeltilmesini mümkün kılar. Böylelikle, kamu kaynakları daha etkin bir şekilde kullanılarak bölgesel kalkınma hedeflerine daha etkili bir biçimde ulaşılabilir (Ministry of Economy of Azerbaijan, 2024).

5.3.6. Uluslararası kuruluşların Azerbaycan’a vergi reform önerileri

Uluslararası Para Fonu (IMF), Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Dünya Bankası gibi çeşitli kuruluşların Azerbaycan’a dair yorumları, ülkenin vergi sistemini daha sürdürülebilir ve daha şeffaf bir hale getirmenin ortak bir hedefini ortaya koyuyor. Bu kuruluşlar, Azerbaycan’ın mali durumunu güçlendirmek ve ekonomik ilerlemeyi teşvik etmek amacıyla önemli tavsiyeler sunmaktadır.

IMF'nin Mali Konsolidasyon ve Vergi Yönetimi Üzerine Önerileri:

IMF'nin 2025 yılına ait Konsültasyon Raporu, Azerbaycan’ın geniş kapsamlı mali konsolidasyon hedefine ulaşabilmesi için gerçekleştirilmesi gereken bazı önemli adımları vurguluyor. Raporda, ülkenin vergi tabanını genişletmesi ve gayri safi yurt içi hasılanın tahminen %1,5’ine karşılık gelen vergi harcamalarını azaltması gerektiği ifade edilmektedir (IMF 2025). Bu bağlamda, vergi yönetiminin uluslararası standartlara dayanan araçlarla güçlendirilmesi ve kamu harcamalarının etkinliğini artırmak amacıyla PIMA gibi yatırım değerlendirme yöntemlerinin benimsenmesi önerilmektedir. Bu önlemler, vergi yönetiminde hem şeffaflığı hem de etkinliği artırarak, kamu kaynaklarının daha verimli kullanılmasına yardımcı olacaktır.

Dünya Bankası'nın Vergi Teşvikleri ve Bütçe Şeffaflığına Dikkati:

Dünya Bankası (2022), vergi teşviklerinin yönetiminde daha fazla hesap verebilirlik ve şeffaflık sağlanmasına yönelik çaba gösteriyor. Kuruluş, vergi teşviklerinin maliyet/etki analizlerinin düzenli bir şekilde gerçekleştirilmesini ve bir Vergi Harcamaları Bütçesi oluşturulmasını öneriyor. Böylece devletin kaybettiği vergi gelirleri doğrudan bütçe görüşmelerine dahil edilebilir ve kaynakların daha öncelikli alanlara yönlendirilmesi sağlanabilir. Bu yaklaşım, vergi teşviklerinin maliyet ve faydalarını kamuoyu için daha görünür hale getirecektir (World Bank, 2022, s. 116).

OECD'nin Uluslararası Vergi Standartlarına ve Yatırım Teşviklerine İlişkin Yaklaşımı:

OECD, Azerbaycan'ın uluslararası vergi standartlarına uyum sağlamasına yardımcı olacak önemli önerilerde bulunmaktadır. PwC'nin 2025 yılı raporuna göre, OECD/G20 BEPS (Veri Tabanı Aşındırma ve Kar Payı Dönüşümü) Çerçevesi 'ne dahil olarak Çok Taraflı Araç (MLI) aracılığıyla vergi antlaşmalarının güncellenmesi önerilmektedir. Bu durum, uluslararası vergi kaçakçılığı ile mücadelede ve vergi matrahının korunmasında önemli bir adım olacaktır.

Bunun yanı sıra, OECD yatırım teşvikleri hakkında açık bir duruş sergiliyor: yatırım teşvikleri, bütçe maliyetine oranla daha fazla ek yatırım çekmeyi hedeflemelidir. Bu nedenle, geniş kapsamlı muafiyetler yerine amortisman indirimleri veya yatırım kredileri gibi harcama bazlı araçların tercih edilmesi, daha verimli sonuçlar doğuracaktır. Bu tarz araçlar, belirli yatırımları hedef alarak kaynakların verimli bir biçimde kullanılmasına destek verir.

Uluslararası Önerilerin Azerbaycan İçin Anlamı:

Bu uluslararası organizasyonlardan gelen tavsiyelerin, Azerbaycan'ın mevcut yasal ve kurumsal yapısıyla uyumlu bir şekilde uygulanması, ülkenin mali yönetimini daha da güçlendirecektir. Bu uygulama, vergi tabanını genişletmenin yanı sıra harcama odaklı teşviklerin etkinliğini artırarak, Azerbaycan'ın vergi sisteminde daha fazla şeffaflık ve etkinlik sağlanmasına olanak tanıyacaktır. Bu bütünsel yaklaşım, uzun vadede sürdürülebilir ekonomik büyüme ve mali istikrar için sağlam bir temel oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

AFEZ. (2025). *Alat Free Economic Zone*. <https://afez.az/>

Akhundov, K. (2025, March 13). Financial support for small businesses in Azerbaijan: New perspectives and reforms. *Caliber.Az*. <https://caliber.az/en/post/financial-support-for-small-businesses-in-azerbaijan>

Aliyev, R. (2021). *Vergi Siyasəti və İqtisadi İnkişaf: Azərbaycan Təcrübəsi*. Bakı İqtisadi Universiteti Yayınları.

Anbar, A., & Suleymanlı, J. (2016). Azərbaycanda doğrudan yabancı yatırımları etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik bir uygulama. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (57), 101–114.

Asadov, A., Mammad, B., Babayeva, D., & Agayev, O. (2025, January 16). Investing in... 2025: Azerbaijan – Trends and Developments. *Chambers and Partners*. <https://practiceguides.chambers.com/practice-guides/investing-in-2025/azerbaijan/trends-and-developments>

ASK. (2018). *The Tax Code of the Republic of Azerbaijan*. <https://ask.org.az/wp-content/uploads/2018/11/The-Tax-Code-of-the-Republic-of-Azerbaijan.pdf>

Azərbaycan Cumhuriyyəti Sayıştayı. (n.d.). *Resmî Web Sitesi*. <https://sai.gov.az>

Azərbaycan Devlet Vergi Dairesi. (n.d.). *Resmî Web Sitesi*. <https://www.taxes.gov.az>

Azərbaycan Ekonomi Bakanlığı. (n.d.). *Resmî Web Sitesi*. <https://economy.gov.az>

Azərbaycan Maliyyə Bakanlığı. (n.d.). *Resmî Web Sitesi*. <https://maliyye.gov.az>

Azernews. (2024). The construction sector in Azerbaijan increased by 11.8%. <https://www.azernews.az/business/236828.html>

Bitsadze, R. (2024, November 18). EBRD provides financing for Azerbaijan's largest ever solar projects at COP29. *European Bank for Reconstruction and Development*. <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/news/2024/ebrd-provides-financing-for-azerbaijans-largest-ever-solar-projects-at-cop29.html>

Caspian Legal Center. (2020). *Tax Code of Azerbaijan: 2020 Tax Amendments*. https://www.caspianlegalcenter.az/uploads/catalog/Tax_Code_of_Azerbaijan_Amendments_2020_final.pdf

Caspian Legal Center. (2024, Aralık). *2025-ci il Vergi Məcəlləsi Dəyişiklikləri*. <https://www.caspianlegalcenter.az/az/news/more/tax-code-azerbaijan-2025>

Center for Economic and Social Development (CESD). (2024). *Azerbaijan's state budget 2025: Perspectives and challenges*.

<https://www.cesd.az/y/panel/uploads/31660334019-CESDPaperStateBudget2025.pdf>

Caucasus Watch. (2025, Mart 3). World Bank projects Azerbaijan's economic growth to slow gradually, with non-oil sectors leading the way.

<https://caucasuswatch.de/en/news/world-bank-projects-azerbajians-economic-growth-to-slow-gradually-with-non-oil-sectors-leading-the-way.html>

Əkbərov, M., Əhmədov, R., Mustafayev, A., & Abbasov, T. (2019). *Vergi qanunvericiliyi (Təlim materialı – Mövzu 1)*. Vergilər Nazirliyi Tədris Mərkəzi.

<https://tedris.taxes.gov.az/assets/upload/files/Movzu%201%20n%281%29.pdf>

Əliyeva, N. (2017). *Vergi muafiyet ve istisnaları ve işletme kararları üzerine etkileri: Azərbaycan örneği* (Lisans bitirme tezi, UNEC).

<https://unec.edu.az/application/uploads/2017/12/liyeva-Nurane237.pdf>

İbrahimkhalilov, F., & Sandalcı, U. (2023). *Azərbaycan ekonomisinin dışa açılma süreci ve vergi sisteminde değişim*. İksad Yayıncılık. <https://iksadyayinevi.com/...>

International Monetary Fund. (2005). *Republic of Azerbaijan: Report on the Observance of Standards and Codes—Fiscal Transparency Module*.

<https://www.imf.org/external/np/roscaze/fiscal.htm>

International Monetary Fund. (2021). *Republic of Azerbaijan: 2021 Article IV Consultation—Press release; and staff report (IMF Country Report No. 21/278)*.

<https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/12/23/...>

International Monetary Fund. (2025, April 8). *Azerbaijan: Staff Concluding Statement of the 2025 Article IV Mission*. <https://www.imf.org/en/News/Articles/...>

International Trade Administration. (2024, May). *Azerbaijan – Market challenges*.

U.S. Department of Commerce. <https://www.trade.gov/...>

Interfax. (2025, January 28). *Azerbaijan's budget deficit 0.4% of GDP in 2024 - MinFin*. <https://www.interfax.com/...>

Məmmədov, C. Ə. o. (2023). *Vergi güzəştlərinin tətbiqinin iqtisadi qiymətləndirilməsi: Avtoreferat*. Azərbaycan Audit Komitəsi. <https://aak.gov.az/...>

Məmmədov, F. Y., Musayev, A. F., Sadıqov, M. M., Kəlbiyev, Y. A., & Rzayev, Z. Ş. (2010). *Vergilər və vergi tutma* (Yenidən işlənmiş təkrar nəşr). Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti. <https://www.taxes.gov.az/...>

Miyaki, K. (2021, December). *Good practices for developing and managing tax*

- expenditures. Asian Development Bank. <https://www.cepweb.org/...>
- OECD.** (t.y.). *Investment incentives, promotion, and facilitation*. <https://www.oecd.org/...>
- OECD.** (2023). *Tax Transparency Report – Azerbaijan*.
- Osmanov, E., Gökçe, N., & Emsen, Ö. S.** (2023). Petrol fiyatları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler: Azerbaycan ekonomisi üzerine incelemeler. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 15(2), 178-201. <https://doi.org/10.55827/ebd.1341361>
- Pecho, M., Markov, S., Wood, P., Auclair, R., & Velayos, F.** (2024). *Managing tax incentives in developing countries (IMF Technical Notes and Manuals No. TNM/2024/07)*. International Monetary Fund.
- Regfollower.** (2024, January 8). *Azerbaijan amends tax code: Cuts branch profit tax, introduces new corporate tax and VAT exemptions*. <https://regfollower.com/...>
- Regfollower.** (2025). *Azerbaijan amends tax code, cuts branch profit tax, introduces new corporate tax and VAT exemptions*.
- State Tax Service under the Ministry of Economy of the Republic of Azerbaijan.** (2024). *Agreements on the elimination of double taxation*. <https://www.taxes.gov.az/en/...>
- Trend News Agency.** (2025, Mayıs 5). Azerbaijan announces its budget revenues through State Tax Service in 4M2025. <https://en.trend.az/...>
- United States Department of Commerce, International Trade Administration.** (n.d.). *Azerbaijan – Agriculture*. <https://www.trade.gov/...>
- World Bank.** (2022). *Azerbaijan public expenditure review: Fiscal transparency and risk management for more resilient public finances (Report No. AUS0004039)*. <https://documents1.worldbank.org/...>
- World Bank.** (2022). *Azerbaijan: Towards Green Growth*. <https://openknowledge.worldbank.org/...>
- World Bank.** (2023, Şubat). *Strengthening Impact of Public Spending in Azerbaijan: Medium-Term Expenditure Framework Factsheet*. <https://thedocs.worldbank.org/...>
- Yüksek Lisans Tezi.** (2020). *Azerbaycan vergi sistemi: Sorunlar ve çözüm önerileri* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi).

